

ACADEMICA

REVISTĂ EDITATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ

DIRECTOR: ACAD. IOAN-AUREL POP, PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE

Nr. 2, FEBRUARIE 2022

Anul XXXII • 376

DIRECTORI:

Acad. Mihai DRĂGĂNESCU
(director fondator)
octombrie 1990 – ianuarie 1994

Acad. V.N. CONSTANTINESCU
februarie 1994 – ianuarie 1998

Acad. Eugen SIMION
februarie 1998 – aprilie 2006

Acad. Ionel HAIDUC
mai 2006 – aprilie 2014

Acad. Ionel-Valentin VLAD
mai 2014 – decembrie 2017

Acad. Cristian HERA
ianuarie 2018 – aprilie 2018

Acad. Ioan-Aurel POP
mai 2018

COORDONATOR

Acad. Răzvan THEODORESCU
Vicepreședinte al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef
Dr. Narcis ZĂRNEȘCU

Redactori I
Dr. Andrei MILCA
Mihaela-Dora NECULA

CONSILIUL EDITORIAL:

Acad. Ioan-Aurel POP
Acad. Bogdan C. SIMIONESCU
Acad. Victor SPINEI
Acad. Răzvan THEODORESCU
Acad. Victor VOICU
Acad. Ioan DUMITRACHE

Acad. Dan BĂLTEANU
Acad. Cristian HERA
Acad. Constantin IONESCU-TÎRGOVIȘTE
Acad. Eugen SIMION
Acad. Maria ZAHARESCU

COORDONATOR

Acad. Răzvan THEODORESCU
Vicepreședinte al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef
Dr. Narcis ZĂRNEȘCU

Redactori I
Dr. Andrei MILCA
Mihaela-Dora NECULA

SECTOR TEHNIC:

Tehnoredactor
Dr. Roland VASILIU

Operatori-corectori
Aurora POPA
Monalisa STANCA

Responsabili de număr:
Mihaela-Dora Necula
Andrei Milca
Narcis Zărnescu

E-mail: academica@acad.ro

revista_academica2006@yahoo.com

Adresa web: http://www.acad.ro/academica2002/pag_academica.htm

Tel. 021 3188106/2712, 2713; Fax: 021 3188106/2711

Cuprins

24 IANUARIE – UNIREA PRINCIPATELOR ROMÂNE	
Ioan-Aurel Pop, Unirea Principatelor Române „așa cum a fost”	6
Gheorghe Cliveti, De Sărbătoarea Națională a Unirii	8
ZIUA CULTURII NAȚIONALE – FILIALA TIMIȘOARA A ACADEMIEI ROMÂNE	
Dan Dubină, Celebrarea Zilei Culturii Naționale în cadrul Filialei din Timișoara a Academiei Române	11
Ioan-Aurel Pop, Ziua Culturii Naționale	13
Nicu Ciobanu, Ziua Culturii Naționale – reper și necesitate. Modalități de exprimare și promovare a valorilor naționale	15
Păun Ion Otiman, Pamfil Șeicaru – discursuri parlamentare sau cea mai bună demonstrație a precarității vieții politice actuale	21
MINISTERUL CULTELOR – 160 DE ANI DE LA ÎNFIINȚARE	
Luminița Gliga, Aniversarea Secretariatului de Stat pentru Culte. Sinteza evenimentului	26
CONVORBIRI	
Maria Zaharescu, „Am vrut să fac chimie fizică și am făcut, dar drumul meu nu a fost lin”	29
CONFERINȚELE ACADEMIEI ROMÂNE	
Jean-Jacques Askenasy, Incursiunile mele în tainele somnului	34
Dumitru-Dorin Prunariu, 60 de ani de la zborul primului om în cosmos, 40 de ani de la primul zbor al unui român în spațiul cosmic	42
OPINII	
Dumitru Murariu, Reinventarea termenului de <i>bioeconomie</i>	47
PREOCUPĂRI CONTEMPORANE	
Napoleon Pop, Valeriu Ioan-Franc, Modelele digitale stabile, încotro?	52
GRIGORE COBĂLCESCU – 190 DE ANI DE LA NAȘTERE	
Titus Brustur, Grigore Cobălcescu și „un păcat al tinereții”: primul manual de geologie în limba română	58

PAGINI DE ISTORIE	
Alexandru Porțeanu, Pentru stabilirea unui adevăr istoric	66
EVOCARE	
Varga Attila, Oameni și locuri din inimă. Un Lord al istoriei – Remember academician Camil Mureșanu	68
OMAGIU ACADEMICIANULUI DAN BERINDEI	
Mesaje de condoleanțe	73
CRONICA VIEȚII ACADEMICE	75
APARIȚII LA EDITURA ACADEMIEI	76
GHID PENTRU AUTORI	79

24 Ianuarie – Unirea Principatelor Române

*Coroane de flori la statuia domnitorului Alexandru Ioan Cuza
(23 ianuarie 2020 – Credit foto: Mircea Florescu, Agenția de știri „Basilica” a Patriarhiei Române)*

Unirea Principatelor Române „așa cum a fost”*

Acad. Ioan-Aurel Pop
Președintele Academiei Române

La 163 de ani de la Unirea Principatelor, se ivește un bun prilej de reamintire, de celebrare și – de ce nu? – chiar de interogare.

Mulți se întreabă dacă această așezare împreună a Țării Românești (fără Dobrogea) și a Moldovei (fără Bucovina și Basarabia, cu excepția ținuturilor Cahul, Ismail și Bolgrad, revenite la matcă în 1856) nu a fost cumva un simplu cadou al Franței lui Napoleon al III-lea făcut românilor. Istoricii de meserie, trecuți prin arhive și biblioteci, știu răspunsul, deși acesta nu este deloc simplu. Unirea Principatelor a fost un act deopotrivă intern și internațional, ea realizându-se prin voința românilor, recunoscută treptat de marile puteri. Voința românilor nu se potrivea întru totul cu voința marilor puteri, pe de o parte, iar pe de alta, nici interesele și planurile marilor puteri nu erau concordante. Contra unirii erau în mod clar Turcia și Austria, Anglia a fost oscilantă (dar nu s-a opus vehement), iar Franța, Prusia, Sardinia și Rusia au sprijinit, din motive diferite, actul. Soluțiile de unire puteau să fie variate. Conferința de la Paris din 1858, după ce a luat act de hotărârile entuziaste de unire ale adunărilor ad-hoc, a decis o unire parțială, cu doi domni, două capitale, două adunări, două guverne etc. Or, o asemenea „uniune” nu însemna deloc unirea dorită de români și exprimată democratic (la nivelul democrației de atunci) în 1857. Aici a intervenit „actul energetic al națiunii române” – cum a spus Mihail Kogălniceanu – exprimat prin elita conducătoare a generației de la 1848. Atunci, liderii mișcării unioniste au lăsat deoparte orice neînțelegere și ranchiună, punând pe prim-plan

interesul național. Colonelul Alexandru Ioan Cuza era un „om nou”, fără spiță domnească, ales tocmai pentru că el putea să împace spiritele divizate între candidații de sânge princiar. Dubla alegere a lui Cuza a fost făcută în pofida dorinței marilor puteri și le-a pus pe acestea în fața faptului împlinit. „Politica faptului împlinit” a mai fost practică de români și ulterior și a dat, în general, roade. Actul de la 1859 este prima manifestare din secolul al XIX-lea a acestei politici. De aici și până la unirea deplină mai era, însă, cale lungă, iar Cuza, cu spiritul lui organizat, a fost artizanul desăvârșirii unirii. Pregătirea militară l-a ajutat mult pe principe în structurarea noului stat, iar spiritul lui de dreptate a fost receptat de popor prin formularea „ocaia lui Cuza”. Noul principe a avut de îndeplinit trei obiective principale de-a lungul domniei: recunoașterea internațională a dublei sale alegeri, desăvârșirea unirii și modernizarea țării prin marile reforme. Primul a fost îndeplinit, cu mult tact și printr-o diplomatie de nivel european, cu suportul Franței, chiar în 1859. Al doilea, cu multe piedici interne și externe, între anii 1859 și 1863 și a constat în unificarea rapidă a principalelor instituții ale statului: armată, administrație, biserică, justiție, guvern, parlament. Al treilea – cel mai dificil – a însemnat aplicarea, între 1863 și 1865, a altor puncte din programul Revoluției de la 1848 pentru structurarea României după modelul democrațiilor occidentale. Firește a fost complicat, iar secularizarea averilor mănăstirești, legea rurală pentru aplicarea reformei agrare și „Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris” (impus prin plebiscit și

*Mesaj transmis cu ocazia sărbătorii Unirii Principatelor Române
(înregistrare, ianuarie 2022)

lovitură de stat) au stârnit cele mai multe controverse și mai mari opoziții, deopotrivă în interior și în afară. Cu toate acestea, principele a mers înainte, însoțit de opinteli și greșeli, reușind să facă în șapte ani de domnie mai mult decât alți principii în zeci de ani. Era de așteptat să fie răsturnat de la putere, mai ales că se despărțise de cel mai bun sfetnic al său, de învățatul cu nume de râu basarabean – Mihail Kogălniceanu –, acela care visa și făcea reforme democratice, dar le voia „fără pripeală”, adică temeinice.

Se mai întreabă unii dacă unirea nu s-a făcut în detrimentul moldovenilor, dacă noua Românie nu a fost cumva prea centralizată la București, mai ales că supărarea unor moldoveni s-a auzit încă din epocă. Natural, un act precum acesta – ca toate marile înfăptuiri ale istoriei – nu putea să nu stârnească și nemulțumiri. Domnul Cuza și Mihail Kogălniceanu – ambii moldoveni – au căutat să mențină un echilibru (domn moldovean – capitală munteană; prima universitate modernă la Iași – a doua la București etc.), dar nu a fost unul perfect și nici nu a durat foarte mult. Înalții funcționari din Moldova își vedeau posturile reduse sau amenințate, „Iașii vechilor zidiri”, unde Vasile Lupu – cel cu fire mai mult împărătească, decât domnească – făcuse „Trei Ierarhii” și unde Dimitrie Cantemir – primul mare român de anvergură internațională – îl primise pe Petru cel Mare, deveneau un oraș de provincie. Și, apoi, tradițiile de autonomie ale Principatului Moldovei se topeau toate în instituții croite după reguli noi și plasate în capitala de la București. Și, totuși, la scara istoriei, pentru binele națiunii române în ansamblul său, dincolo de moldoveni, munteni sau ardeleni, actul a fost drept și necesar. În aceste locuri de la marginile Europei civilizate, locuri de interferență între Occident și Orient, o Românie cu statut de „Principate Unite” și cu instituții paralele la București și Iași, fără o putere centralizată, nu avea nicio șansă de dănuire. Dovada este că România creată atunci și augmentată prin actele de la 1877–1878 și 1918–1920 există (cu rășluirea de după Al Doilea Război Mondial) și astăzi.

Alții se întreabă dacă unirea aceasta de sub Cuza nu a fost cumva neînsemnată și „mică”. Ideea aceasta de „unire mică” este recentă, de

după 1989. Înainte, în timpul comunismului, nu se prea putea zice „marea unire” și nici „România Mare”, expresii considerate reminiscențe „burgeze”. Atunci, actul de la 1859 era numit „Unirea Principatelor Române”. Nu este corect să ierarhizăm asemenea evenimente capitale pentru existența românilor. Iar dacă zicem „unirea cea mare”, nu înseamnă că celelalte uniri au fost mici. Fără 1859 nu se poate imagina nici 1918. Unirea din 1918 a fost numită „mare” nu fiindcă cea de la 1859 ar fi fost „mică”, ci pentru că a fost pasul final, pasul încununării unui proces, pasul prin care – ca printr-o minune, spuneau unii – s-au unit cu Vechiul Regat nu state românești, ci provincii românești ocupate de străini. În general, în cazurile Germaniei și Italiei (în parte), vechi entități politice germane, respectiv italiene libere, s-au unit după principiul etnic și național. La noi, pentru unirea din 1918, a fost nevoie de o luptă politică îndelungată de emancipare națională contra unor imperii asupritoare. Las deoparte faptul că, înainte de 1918, provinciile românești înstrăinate reprezentau mai mult, ca suprafață și populație, decât România.

Istoria nu este un joc al imaginației, cu toate că fără imaginație nu se poate studia trecutul. Cei care cred în istoria deconstructivistă abandonează căutarea adevărului istoric (care este, oricum, parțial) în favoarea lămuririi unor chestiuni de genul „ce s-ar fi întâmplat dacă”. Poate să fie interesant, dar acest procedeu nu este istorie, ci un fel de exercițiu intelectual. Istoricul de meserie are menirea să reconstituie trecutul după surse și să compună apoi fresca, cu scopul de a ajunge la adevăr sau cât mai aproape de adevăr. Germanul Leopold von Ranke, în urmă cu circa două secole, spera ca discursul despre trecut să fie „așa cum a fost” trecutul. Istoricii nu au reușit să-i atingă dezideratul, dar au tins spre el. Din această perspectivă, eu cred (împreună cu Radio „Europa Liberă” de odinioară) că, deocamdată, „locul românilor este în România”, adică în adăpostul pe care l-au făcut strămoșii și pe care liderii de la 1859, ajutați de unii europeni, l-au fortificat sub forma nucleului statului național unitar român. De aceea, Alexandru Ioan Cuza și generația lui se cuvin prețuiți.

De Sărbătoarea Națională a Unirii*

Gheorghe Cliveti**

„Dubla alegere”, la 5 și 24 ianuarie 1859, a colonelului Alexandru Ioan Cuza, ca domnitor al Moldovei și, respectiv, al Țării Românești, ni se dezvăluie, peste timp, prin cauzele, momentul, maniera și consecințele sale, într-o impresionantă corolă de semnificații, proprii unui eveniment de natură să dea o înaltă expresie dimensiunilor fundamentale ale devenirii noastre istorice. Evenimentul din ziua de, iată, 163 de ani tot sărbătorită, de 24 Ianuarie, s-a înscris în analele istoriei naționale ca de Unire a Moldovei și Țării Românești sau de Unire a Principatelor Române. S-a înregistrat faptic, atunci, prin „dubla alegere” a lui Cuza, „o unire mitigată”, după o spusă a lui Iorga, fiindcă Unirea deplină, politico-administrativă, a Principatelor avea să survină peste trei ani, pe 24 ianuarie 1862, sub titlu statal de România, cum atesta proclamația de la amintita dată a domnitorului, Alexandru Ioan Cuza. Chiar și „personală” sau, altfel spus, „în persoana” lui Alexandru Ioan Cuza, hărăzit, acesta, prin voturi ale Adunărilor Elective, tronurilor de la Iași și București, Unirea de la 24 ianuarie 1859 semnifica triumful „principiului” sau al „cauzei naționale”, cum au înțeles înșiși înfăptuitorii ei și au tot relevat, cu timpul, istoricii. Ziua de 24 ianuarie s-a convenit a fi una de sărbătoare națională și, după o trecătoare umbră a ei de cea de 10 mai, a Dinastiei princiare și a Regatului, i s-a reconfirmat acea semnificație, printr-un decret al regelui Ferdinand, din anul 1920, adică imediat după Actele Marii Uniri. Ziua de 24 Ianuarie, de sărbătoare națională, în sonurile Horei Unirii, se regăsea în calendarul național, împreună cu cea de 10 Mai,

ziua națională, sub însemnul solemn al Imnului Regal. De ceva timp, semnificația de sărbătoare națională a zilei de 24 Ianuarie luminează, printr-un arc de festin anual unionist întins cu cea *națională*, după 1989, de 1 Decembrie.

În conștiința istorică românească, sărbătoarea de 24 Ianuarie și-a tot înflorit semnificațiile din perspectiva afirmării națiunii române și a constituirii statului român modern. A fost și este, la acea zi de an, de sărbătorit „împlinirea” obiectivului esențial al „programului național”, enunțat de Revoluția de la 1848 și consacrat, în anul 1857, de Adunările ad-hoc de la Iași și București. Programul acelor Adunări viza, în răspuns la „soluția” adoptată de marile puteri semnatare ale Tratatului de la Paris, din 1856, de a fi „consultate populațiile moldo-valahe cu privire la organizarea lor statală”, faimoasele „patru puncte”: Unirea Principatelor, autonomia și neutralitatea noului stat numit România, prințul străin „dintr-o familie domnitoare din Occident” și guvernământul constituțional. Dintre asemenea patru puncte, „dubla alegere” a lui Cuza semnifica asigurarea realizării celui dintâi. Prin raportare la întregul program politic „de patru puncte”, domnia „alesului națiunii” se situa, la rigoare, sub semnul unui „provizorat”. Cuza nu a primit „o coroană”, în adevăratul sens al cuvântului, ci „un mandat imperativ”, de înfăptuire a tuturor obiectivelor programului politic național al Adunărilor ad-hoc. Avea să fie marele merit al Domnului Unirii, acela de înfăptuire a unirii depline, politico-administrative, și de realizare a marilor reforme, între care, secularizarea averilor mănăstirești,

*Mesaj transmis cu ocazia sărbătorii Unirii Principatelor Române (înregistrare, ianuarie 2022)

** Profesor universitar dr., directorul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”, Iași

desființarea clăcășiei și împrăștierea țăranilor, noua organizare instituțională și administrativă a țării, punerea pe temeiuri moderne a învățământului primar, secundar și superior, introducerea codului civil modern, organizarea armatei, sinodul Bisericii Ortodoxe. Prin toate asemenea reforme, domnul Unirii și-a binemeritat renumele de „fondator al României moderne”. A fost cel dintâi, dintre conașionalii săi, responsabil în privința necesității îndeplinirii integrale a programului politic al Adunărilor ad-hoc de la 1857. A fost conștient că îndeplinirile i-au subțiat rațiunea continuării mandatului de domnitor. Cum avea să rostească, în 1873, Mihail Kogălniceanu, principalul său colaborator, „nu greșalele”, ci „faptele mari” i-au grăbit domnitorului Cuza „detronarea”.

Însemnătatea națională a actului Unirii s-a împlinit strâns cu cea europeană. „Actul energetic al națiunii române” s-a relevat și ca un test european. Problema română se regăsea oficial, din 1856, la „punctul 1” pe agenda diplomației europene. Congresul de Pace de la Paris preconizase „consultarea” românilor, prin Adunări ad-hoc, asupra „organizării lor”. Soluția europeană a constat într-o Convenție de la Paris, care nu a prea dat curs favorabil „dorințelor” forurilor reprezentative, naționale, românești, de la 1857. Reacția românilor a fost în sensul *faptului împlinit*, cum a fost cel din 24 ianuarie 1859, care a contravenit Convenției marilor puteri garante. De la alegerea lui Cuza ca domn și marile lui reforme și până la „aducerea prințului străin Carol de Hohenzollern-Sigmaringen”, cu consacrare suverană dată prin Constituția de la 1866, îndeplinirile naționale au avut înțeles de fapte împlinite, cum avea să fie și proclamarea Independenței, la 1878, și constituirea

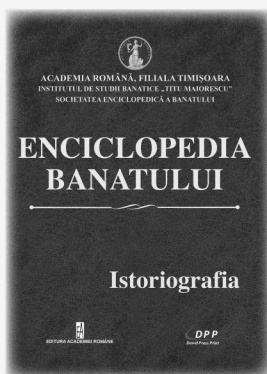
Regatului, în 1881. Prin *faptele* lor, românii au dat expresie idealului național și au confirmat validitatea procesului istoric al emancipării națiunilor, cu state moderne și societate liberă.

Unirea românească de la 1859 s-a binerostuit, cu specificul său, în etapa istorică de constituire a statelor moderne. Interferențe serioase a avut îndeplinirea statului român mic, pe cale îndeosebi diplomatică și de pronunțament național, cu realizarea statelor mari, Italia și Germania, prin insurecții și războaie, la peninsulari, „prin fier și sânge”, la germani. Cursul împrejurărilor internaționale a umbrit însă, îndeosebi după 1865, reprezentativitatea „domniei pământene” a lui Cuza, spre a se face loc, conform angajamentului Adunărilor ad-hoc, rostuirii principiului străin și regimului realmente constituțional. Pe planul vieții politice românești, contestarea domnitorului Cuza s-a făcut atât dinspre dreapta conservatoare, nemulțumită de reforme, cât și dinspre stânga liberală, doritoare de amplificare a reformelor. Extremele s-au atins și combinat în „monstruoasa coaliție”, cum a numit-o Cezar Bolliac, formațiune politică profund compozită, care avea să-l „detroneze” pe Cuza. De reținut că însuși domnul devenit „efigie a Unirii” a înțeles că împrejurările externe și programul național de la 1857 stingeau rațiunile prezenței sale pe tron. A înțeles bine că statul unitar, îndeplinit, putea fi mai curând decât unul confederal „moldo-valah” centrul românismului. Cursul istoriei i-a dat dreptate. În temeiul acelei dreptăți, Kogălniceanu avea să rostească, la 1873, spre mormântul fostul domnitor, cuvintele memorabile că „atât timp cât Țara va avea o istorie, cea mai frumoasă pagină” va fi a domniei lui Alexandru Ioan I.

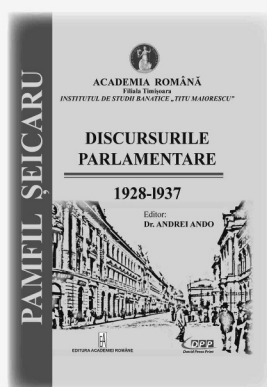

ACADEMIA ROMÂNĂ
FILIALA TIMIȘOARA
INSTITUTUL DE STUDII BANATICE „TITU MAIORESCU”
BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE – FILIALA TIMIȘOARA

vă invită la manifestarea dedicată
ZILEI CULTURII NAȚIONALE

Coordonator general:
prof. univ. dr. Crișu DASCĂLU
Coordonator principal:
prof. dr. Dumitru TOMONI

Editor:
asistent univ. dr. Andrei ANDO

• **Cuvânt de deschidere:**

Acad. Dan DUBINĂ, președintele Filialei Timișoara a Academiei Române

• **Cuvânt introductiv**

al Președintelui Academiei Române, Acad. Ioan Aurel POP

• **Conferință:**

Nicu CIOBANU, scriitor și publicist, redactor-responsabil al revistei „Piramida”, Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina
■ *Ziua Culturii Naționale – reper și necesitate. Modalități de exprimare și promovare a valorilor naționale*

• **Film documentar:**

■ *Porni Luceafărul – turneul bănățean al lui Eminescu cu trupa Pascaly, cu popasuri în Lugoj, Timișoara, Arad și Oravița*
Realizator Vasile BOGDAN, producție a TVR Timișoara

• **Lansări de carte:**

■ **Istoriografia**

Prezintă prof. univ. dr. Ioan BOLOVAN, membru corespondent al Academiei Române.

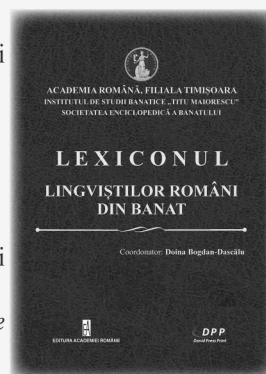
■ **Lexiconul lingviștilor români din Banat**

■ **Lingvistica română din Banat. Cronologie și statistici**

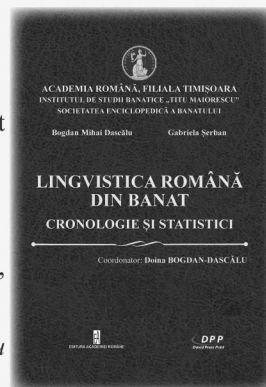
Prezintă prof. univ. dr. Ilie RAD, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca.

■ **Discursurile parlamentare ale deputatului Pamfil Șeicaru (1928-1937)**

Prezintă acad. Păun Ion OTIMAN, președinte de onoare al Filialei Timișoara a Academiei Române.

Coordonator:
prof. univ. dr.
Doina BOGDAN-DASCĂLU

Coordonator:
prof. univ. dr.
Doina BOGDAN-DASCĂLU

Manifestarea va avea loc fizic (cu respectarea regulilor pandemice în vigoare) și online,
luni, 17 ianuarie 2022, începând cu ora 11.00.

Ne puteți urmări accesând coordonatele:

Join Zoom Meeting

<https://us04web.zoom.us/j/76145743767?pwd=Yjk1RDhHTW51YVYVUzMxaDVjMzVDZz09>

Meeting ID: 761 4574 3767

Passcode: cultura

Celebrarea Zilei Culturii Naționale în cadrul Filialei din Timișoara a Academiei Române*

Acad. Dan Dubină

Președintele Filialei Timișoara a Academiei Române

Prima manifestare dedicată Zilei Culturii Naționale a avut loc la 15 ianuarie 2011, la Academia Română. În anii care au urmat, la București și la filialele Academiei din Iași, Cluj-Napoca și Timișoara, Ziua Culturii Naționale s-a organizat cu regularitate. Data la care se sărbătorește această zi, 15 ianuarie, este, după cum se știe, data nașterii poetului național al românilor, Mihai Eminescu.

Urmare a inițiativei Academiei Române, Camera Deputaților a adoptat, la 16 noiembrie 2010, proiectul de lege prin care ziua de naștere a lui Mihai Eminescu urma să devină Ziua Culturii Naționale. În expunerea de motive se arată: „Ziua Culturii Naționale va fi (...) o zi în care celebrăm, nu numai, un mare creator, dar și o zi de reflecție asupra culturii române, în genere, și a proiectelor culturale de interes național”. Decretul pentru promulgarea Legii prin care se institua Ziua Culturii Naționale a fost semnat la 6 decembrie 2010. Legea, cu numărul 238 din 7 decembrie 2010, a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 831 din 13 decembrie 2010, prima ei manifestare a fost cea din 15 ianuarie 2011.

În acest an, Academia Română a organizat vineri, 14 ianuarie, în Aula Academiei, cea de a 11-a manifestare a acestui eveniment. La Timișoara, Ziua Culturii Naționale s-a celebrat luni, 17 ianuarie, în Aula Filialei.

Evenimentul, prin semnificație și conținut, este emblematic și, deopotrivă, programatic pentru cultura națională, întrucât, odată cu omagierea Poetului – cel mai mare pe care-l au românii –, oferă ocazia de a marca împliniri remarcabile în

plan cultural, asupra cărora se fac reflecții, inspirând și creând premise pentru noi proiecte. Manifestarea de la Timișoara, organizată în condițiile impuse de pandemie, în format hibrid, s-a înscris în acest cadru tematic.

În deschidere, academicianul Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, a adresat un *Cuvânt de salut*.

Programul, moderat de conf. univ. dr. Ioan David, directorul Bibliotecii Filialei, a continuat cu conferința *Ziua Culturii Naționale – reper și necesitate. Modalități de exprimare și promovare a valorilor naționale*, susținută de către scriitorul și publicistul Nicu Ciobanu, președintele Fundației Române de Etnografie și Folclor din Voivodina.

Au urmat apoi prezentările a patru dintre lucrările importante finalizate în perioada 2020–2021 în cadrul Institutului de Studii Banatice „Titu Maiorescu” al Filialei din Timișoara a Academiei Române, evidențiindu-se, și în acest fel, preocuparea institutului pentru promovarea permanentă a valorilor românești, ca marcă identitară, în contextul identității culturale și europene.

Prima lucrare adusă în atenția asistenței a fost *Istoriografia*, volumul al doilea al *Enciclopediei Banatului* (Editura Academiei Române/Editura David Press Print, București/Timișoara, 2020), coordonată de profesorul universitar, cercetător șt. I, dr. Crișu Dascălu, de la Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu” și prof. dr. Dumitru Tomoni, vicepreședinte al Societății de Științe Istorice din România. Volumul – menționa, printre altele, prof. univ. dr. Ioan Bolovan, membru

*Cuvânt rostit cu ocazia sărbătoririi Zilei Culturii Naționale sub genericul „Cultură și spiritualitate în Banatul istoric” (17 ianuarie 2022, Aula Filialei Timișoara a Academiei Române)

---

corepondent al Academiei Române, directorul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj Napoca – *reprezintă cel dintâi demers care dă imaginea reală a preocupărilor de investigare științifică a Banatului*. Vorbitorul a mai menționat că, prin cantitatea și calitatea informațiilor pe care le conține, lucrarea se constituie într-o sursă prețioasă de cercetare viitoare sau cel puțin un îndemn temeinic în acest sens.

Prof. univ. dr. Ilie Rad, de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în intervenția Domniei Sale, a realizat o minuțioasă prezentare a volumelor *Lexiconul lingviștilor români din Banat și Lingvistica română din Banat. Cronologie și statistici* (Editura Academiei Române/Editura David Press Print, București/Timișoara, 2021), ambele proiecte de cercetare coordonate de prof. univ. dr. Doina Bogdan Dascălu. S-a evidențiat, cu acest prilej, că la Timișoara a existat o veritabilă școală de lingvistică, context în care se impune amplificarea activității de cercetare științifică a acestui domeniu la nivel academic în cadrul Institutului de Studii Banatice „Titu Maiorescu”.

O altă lucrare inedită adusă în atenția participanților la Ziua Culturii Naționale, printr-un exemplar expozeu susținut de acad. Păun Ion Otiman, președinte de onoare al Filialei din Timișoara a Academiei Române, a fost volumul *Discursurile parlamentare ale deputatului Pamfil Șeicaru (1928–1937)*. Îngrijitorul ediției, asist. univ. dr. Ando Andrei, prin bogata colecție de discursuri parlamentare ale gazetarului și omului politic pregnant controversat în epocă, și-a propus să reevalueze un gânditor și un orator de excepție al perioadei interbelice românești în persoana lui Pamfil Șeicaru, parcurgând, în acest sens, pași însemnați spre reabilitarea personajului în cauză.

Programul manifestării dedicat Zilei Culturii Naționale a mai cuprins filmul documentar *Porni Luceafărul...*, realizat de scriitorul și publicistul Vasile Bogdan, o producție a TVR, Studioul Timișoara, aducând în atenția participanților turneul Trupeii Teatrului Național din București, condus de Mihai Paskaly în Banat (Lugoj, Timișoara, Arad și Oravița), la care a participat și Mihai Eminescu în calitate de sufleur, copist și secretar particular al directorului, precum și un moment poetic eminescian în interpretarea regretatului actor Ion Caramitru.

Ziua Culturii Naționale*

Acad. Ioan-Aurel Pop

Președintele Academiei Române

O dată pe an și numai de scurt timp (din 2011 încoace), celebrăm cultura națională și ne gândim la implicațiile culturii din viața noastră. Cu aceasta, însă, nu se rezolvă mai nimic din criza spiritualității contemporane și nici nu încetează atentatele le adresa valorilor culturale românești din trecut și de astăzi. Cultura ar trebui să facă parte din existența noastră cotidiană și să fie mereu ca realitate stringentă pe masa de lucru a decidenților politici. Aceasta cu atât mai mult cu cât păcătoasa mișcare globalizatoare intitulată „distrugerea culturii” (*cancel culture*) tinde să distrugă întreaga tradiție culturală a omenirii, de la Shakespeare până la Beethoven și de la Mihai Eminescu la Lucian Blaga. Noi nu avem dreptul să judecăm, să cenzurăm, să facem indexuri ale operelor interzise – cum au făcut regimurile totalitare –, fiindcă valorile autentice consacrate, validate de istorie, nu țin de voința unor indivizi teribiliști, certați cu bunul simț și cu mersul normal al societății.

Cultura lumii și cultura Europei nu există în sine, ci numai prin culturile naționale. De aceea și cultura română, cel puțin din Epoca Modernă încoace, face parte din circuitul internațional de valori și prezidează – prin creațiile sale de vârf și prin creatorii care au exprimat cel mai bine specificul nostru național, la înflorirea culturii europene.

Dintre toți creatorii spirituali români, cel mai reprezentativ este, fără îndoială, Mihai Eminescu. El nu a fost declarat întruchiparea esenței culturii românești de către vreo instanță

și nici impus de vreo instituție a statului, ci de viața însăși, de personalitatea colectivă numită poporul român și, prin urmare, el nu poate fi judecat, admonestat ori coborât de pe acest pedestal la voința cuiva. Eminescu exprimă în opera sa, *in nuce*, întreaga istorie a culturii românești și europene. Poetul are versuri clasice, „în stil curat și antic”, precum cele ale lui Horațiu, Vergiliu și Ovidiu. El cântă dragostea galantă și onoarea cavalerilor medievali ca odinioară trubadurii și truverii, el privilegiază Evul Mediu al lui Alexandru cel Bun, de la 1400, așa cum făcea Victor Hugo, în *Notre-Dame de Paris*, pentru spațiul francez. Dar Eminescu anticipează și lumea viitorului, proiectând, prin perceperea vitezei luminii („La steaua care-a răsărit/ E-o cale-atât de lungă,/ Că mii de ani i-au trebuit/ Luminii să ne-a ajungă”) și prin portretizarea universului infinit, aflat în eternă mișcare, creația culturală și științifică românească înspre ultimul secol al mileniului al II-lea și înspre cel de-al treilea mileniu. Eminescu, născut la o dată precisă (15 ianuarie 1850) și într-un loc anume (în Țara de Sus a Moldovei), și-a încheiat creația odată cu vârsta hristică pământească, dar a fost atins de o aripă de înger și a fost destinat eternității. Cultura europeană nu există în sine, fiindcă ea nu este produsul unui popor european și nici al unei limbi europene. Ea există prin culturile naționale care poartă în ele specificul fiecărui popor, în contextul moștenirii comune europene. Eminescu este european pentru că exprimă esența spiritului românesc și este cel

---

*Mesaj transmis cu ocazia sărbătoririi Zilei Culturii Naționale la Filiala Timișoara a Academiei Române

---

mai reprezentativ creator român fiindcă s-a încadrat la modul optim în numitorul comun european. Din acest punct de vedere, poetul se înscrie în seria formată – să spunem – din Adam Mickiewicz, Petőfi Sándor, Taras Œvcenko și alții, reprezentativă pentru latura central-sud-est europeană a romantismului continental.

Crearea Academiei Române într-un moment important al istoriei românilor, chiar în anul în care adolescentul Mihai, întristat de moartea profesorului iubit, scria în Bucovina prima sa poezie, a fost benefică pentru cultura românească. Cea dintâi menire asumată de către noua instituție a fost consolidarea identității naționale prin cultură: promovarea limbii și literaturii române, stabilirea normelor de ortografie obligatorii ale limbii române, studierea istoriei naționale. Este ușor de observat că limba română a fost de-atunci în prim-planul preocupărilor și a rămas o constantă până astăzi. Limba română este principalul vehicul al culturii scrise românești și principala marcă identitară a etnicității românilor, a individualizării lor în raport cu alte popoare. Confratele de odinioară și membru fondator al Academiei, canonicul Timotei Cipariu, scria: „Limba românească, căreia i se închină părinții noștri ca unui idol viu și

însuflețitor, e singurul tezaur ce ne-a rămas de la ei, ereditate neînstrăinată și necomună cu alții”. Această moștenire, limba noastră, a fost mereu în atenția Academiei, spre ocrotirea, conservarea și dezvoltarea ei, ca și spre argumentarea cât mai judicioasă a apartenenței sale la marea familie a limbilor neolatine. Între membrii Academiei care au cercetat, normat și iluminat limba română s-au aflat și se află și reprezentanți ai altor grupuri etnice care trăiesc împreună cu românii sau străluciți romaniști străini, pentru care limba lui Eminescu a rămas mereu tulburător de frumoasă.

De 156 de ani încoace, Academia Română veghează la consacrarea valorilor creației științifice (știința a devenit o parte fundamentală a creației intelectuale românești, adică a culturii), artistice, la recunoașterea cercetării științifice și a creației autentice, dar și la păstrarea unității culturii românești. Cultura românească elaborată de-a lungul timpului în Banat a întărit mereu identitatea românească prin sublinierea unității limbii, originii, tradițiilor și a dat Academiei Române valori de prim rang.

Calde felicitări Filialei Timișoara a Academiei Române pentru organizarea și în acest an a sărbătoririi Zilei Culturii Naționale!

Ziua Culturii Naționale – reper și necesitate. Modalități de exprimare și promovare a valorilor naționale*

Nicu Ciobanu**

Ziua Culturii Naționale, ziua de naștere a poetului național Mihai Eminescu, evenimente de mare profunzime ale spiritualității românești, întotdeauna sunt excelente prilejuri să ne reîntâlnim cu sinele nostru identitar, identitatea noastră națională fiind ireversibil ancorată în limba română și, totodată, legată sincron, în sensul larg al cuvântului, în credința noastră. În consecință, toate acestea reprezintă valori pe care „omul deplin al culturii române” (C. Noica) le-a ținut în opera sa inegalabilă, confirmând în acest mod rolul major, indubitabil, al creației. Însuși Eminescu consemna faptul că la români „spiritul și limba sunt identice, iar limba și naționalitatea, asemenea”. Lui îi datorăm, așadar, fondarea limbii române moderne. Ultimul mare romantic al vremii sale (cum ne sugerează în poemul *Eu nu cred nici în Iehova*: „Nu mă-ncântați nici cu clasici,/ Nici cu stil curat și antic/ Toate-mi sunt deopotrivă,/ Eu rămân ce-am fost: romantic”) a fost, prin opera literară și publicistica sa, fondatorul limbii române literare moderne, pe care a desăvârșit-o, întemeindu-i forma literară: „Numai în limba sa omul își pricepe inima pe deplin”, a afirmat marele poet. Prin argumentele invocate în scrierile sale, a trăit cu acea convingere că vechimea și unitatea poporului român din cele trei mari provincii istorice îl îndreptățesc să aspire la unitatea politică: „Există indicii, atât în numirile localităților și râurilor precum și în alte împrejurări, care denotă o unitate a neamului românesc preexistentă formațiunii statelor noastre” („Timpul”, 1 aprilie 1881). George Călinescu în exegeza

Viața lui Mihai Eminescu (Editura Minerva, București, 1983) avea să consemneze: „Eminescu a fost omul care avea darul să exprime sufletul trist sau furios al mulțimii, aflată în pericolul de a fi strivită de forțele înverșunate ale lumii vechi, să o încurajeze cu înflăcărare și să o împingă înainte, desenându-i viitorul în culorile trecutului idilic. Dar soarta l-a aruncat într-o societate care, folosindu-se de progres, s-a grăbit să-și arunce hainele vechi, dar n-a vrut să renunțe la privilegiile avute”.

Ziua Culturii Naționale este rezonanța perseverenței identitare. Avem nevoie de Ziua Culturii Naționale, mai mult decât atât, avem nevoie de o *conștiință vie* prin care cultura națională, în spiritul autenticului, să pună în prim-planul cotidianului valorile care ne definesc națiunea, le protejează de uitare și derizoriu. Ziua Culturii Naționale nu este o „găselniță”, ci un puternic imbold pe care trebuie să-l manifestăm pentru a nu uita că identitatea noastră este axată tocmai pe cultură, limbă și credință. Astăzi, mai mult ca oricând, ființa identitară a românului, poziționată între național și globalism, în „vremurile noi” deseori, din varii intenții și interese, este încercată de „resetarea” criteriilor valorice, așa cum și în cazul lui Eminescu am avut parte, în timpurile din urmă, de tendințele care au încercat să îi păteze dilematic, în numele ipocriziei și revizuirilor critice, memoria. Această vicleană poziționare, dar și ușoarele incursiuni în ADN-ul valorilor culturale duc la seisme inevitabile, creația spiritului românesc devenind obiect de

*Alocuțiune rostită cu ocazia sărbătoririi Zilei Culturii Naționale (17 ianuarie 2022, Aula Filialei Timișoara a Academiei Române)

**Poet, eseist, jurnalist, editor și cercetător la Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina, Serbia

decor, iar odată cu acest fenomen, suspect și indezirabil, se amplifică și criza conștiinței naționale. Un răspuns pe măsură ar putea fi gândul lui Eminescu rostit la Putna în 25 mai 1871, actual și astăzi: „Noi susținem că e mai bine să înaintăm încet, dar păstrând firea noastră românească, decât să mergem repede înainte, dezbrăcându-ne de dânsa prin străine legi și străine obiceiuri...”

Astăzi, vorbind despre Ziua Culturii Naționale, să nu uităm rolul Bisericii în nașterea culturii autentice care, fără doar și poate, influențează identitatea națională. Primele tipări-turi au apărut în mănăstirile românești, în 1508, la Târgoviște, unde vedea lumina zilei *Liturghierul în slavonă* (socotit primul *Liturghier* ortodox din lume), primele școli le întâlnim în interiorul mănăstirilor și bisericilor; cultura românească, la origini, neputând fi divizată, grație, evident, creștinismului, ale cărui esențe se află în structura ființei naționale. Abandonarea acestui crez, renunțarea la Biserică, ar însemna renunțarea la sine. Biserica este izvor miraculos de creație spirituală, identitară. Fără îndoială că, din îndepărtate vremuri, Biserica noastră reprezintă cel mai semnificativ simbol al identității noastre, acel suport spiritual care a facilitat evoluția ființei identitare, culturale, care ne-a determinat sensibilitățile și apartenența la filonul latin. Nu doar Biserica în sine, care și ea la rândul-i, dincolo de caracterul religios, a fost un focar de înaltă, temeinică învățătură, în sensul larg al cuvântului, ci întregul context în care a evoluat viața confesională și mai puțin confesională, ceea ce a presupus, în lumea noastră, aportul instructiv, educațional și etic al sutelor de preoți care, cu mai mult sau mai puțin succes, s-au implicat și au dirijat realitățile noastre de-a lungul istoriei, apoi apariția primelor cărți bisericești care, dincolo de mesajul divinității, aduc, oricât de sfoase ar fi, diminețile primelor lecturi, primilor pași în arta cititului și scrisului, o viguroasă incursiune în necesitatea alfabetizării; de bună seamă că un loc nu mai puțin important în crearea focarului de cultură revenind și picturii, arhitecturii și sculpturii bisericești care în totalitatea lor reprezintă cele dintâi contacte ale credincioșilor cu arta, cu alte cuvinte, momentul de creație artistică datorată apariției atelierelor pictorilor care aduc primele opere de artă în interioarele bisericilor noastre – biserica însemnând

centrul micului univers al enoriașilor – oferind, prin pictura religioasă practică, acea inițiere spontană în actul de creație a mirenilor, care aici parcurg începuturile unor lecții de estetică și cromatologie. Prin biserică a prins viață întregul proces de alfabetizare, educația – în pridvoarele bisericilor fiind organizate primele școli –, scrierea românească, aflată într-o stare latentă, hibridată, devenind o realitate. „Biserica lui Mateiu Basarab și a lui Varlaam este maica spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbei și unitatea etnică a poporului, ea care domnește puternică dincolo de granițele noastre și e azilul de mântuire națională în țări unde românul nu are stat”, cum a menționat Eminescu în „Timpul”, din august 1882.

Este important să avem o zi a culturii naționale, cu toate cele rele, nepotrivite, neajunsuri, însă și cu toate realizările, în semn de respect și apreciere față de ființa națională.

Nu putem vorbi de o cultură națională, implicit de o Zi a Culturii Naționale, dacă nu cultivăm respectul față de valorile care ne definesc identitatea națională, valori autentice, de la tradiție și obiceiuri până la modernism, față de acele valori care derivă din actul creației; dacă atitudinea societății ca întreg față de carte, față de operă de artă, față de instituțiile care adăpostesc patrimoniul cultural, identitar, este lipsită de respect ne vom trezi străini în propria casă. La fel, nu putem vorbi de o cultură națională, dacă nu-i cunoaștem valorile, iar cunoașterea lor presupune și o continuă evaluare și promovare a patrimoniului cultural, a marilor personalități pe care le-a dat poporul român. Desigur, Eminescu este valoare națională, însă pe lângă Eminescu, el fiind cel dintâi, apoi câteva locuri sunt libere, națiunea română de-a lungul istoriei, o spun cu un fel de sfială, să nu fiu înțeles greșit, a mai născut personalități care înnobilează cultura națională. Astăzi, a marginaliza valorile naționale, a nu le cunoaște, este, să nu zic, o blasfemie, dar în tot cazul este o crimă, o pierdere irecuperabilă în definirea ființei naționale. Cultura este acea magmă miraculoasă a identității naționale care coagulează valorile materiale și spirituale, este temelia noastră existențială. Marginalizarea și degradarea acelor bijuterii fundamentale, precum limba maternă, creația spirituală în sensul larg al

cuvântului, credința tradițională, marginalizarea Bisericii care a avut un rol covârșitor în procesele de devenire a poporului român ar însemna negarea identității noastre. Pe de altă parte, promovarea valorilor identitare doar prin implicarea unor instituții de primă mărime, cum este Academia Română, fără a avea suportul colectivității ca întreg, prin sistemul educațional, prin instituțiile statului, fără de implicarea elitelor intelectuale, în definitiv fără de conștientizarea opiniei publice în necesitatea perpetuării valorilor culturale naționale, își va pierde firescul, devine o acțiune impusă și ca atare se va lovi de o repulsie inerentă, iar pierderea va fi imensă. Popoarele care se respectă, care țin la demnitatea lor, ne demonstrează că au o identitate națională tocmai prin realizările culturale care sunt o continuă pulsație a elementului valoric național, prin promovarea acelor valori, în procesul de emancipare națională, în fața altor națiuni, în peisajul cultural universal. Nu se feresc să-și afișeze personalitățile pe care le promovează drept repere, dimpotrivă o fac pentru că astfel își promovează propria identitate. Este importantă, este necesară o zi a culturii naționale, ea este indiciul valoric care ne definește atât în fața noastră, cât și în fața altor națiuni. Tocmai cultura sau pseudocultura ne fac să fim ceea ce suntem. Respectul pe care îl avem sau nu față de patrimoniul cultural este respectul față de noi înșine.

Este de înțeles și că așteptările multora sunt cu mult mai pretențioase, că astăzi Ziua Culturii Naționale nu este *Arcul de triumf*, pe care ni l-am dori în deplină splendoare, nu ne mai duce spre izvorul nesecat al creației, spre acel spațiu în care elementul estetic este reperul creației. Dacă astăzi cultura devine o formă de manifestare auxiliară, determinată de contexte și împrejurări care au de-a face mai mult cu pseudocultura, este ușor de înțeles de ce elitele intelectuale au anumite rețineri când e vorba de unele manifestări organizate și cu ocazia Zilei Culturii Naționale – se împotrivesc culturii fără conținut. Într-o lume în care analfabetismul funcțional atinge cote îngrijorătoare este de înțeles atitudinea critică, iar toți care țin la valorile culturale nu pot avea un alt punct de vedere. Nu ne poate consola faptul că vremurile noastre sunt marcate de pandemie și că pretutindeni lucrurile nu merg prea bine la capito-

lul manifestării culturii naționale și creației spirituale. Însă, tocmai celebrarea Zilei Culturii Naționale este și un moment în care trebuie vorbit despre denaturarea valorilor culturale, despre neajunsurile și lacunele spațiului cultural, despre primitivismul care își face loc în viețile noastre, despre bugetele menite culturii care sunt deploraabile. Intelectualii în fața politicului sunt neputincioși atât timp cât elitele politice nu conștientizează rolul și importanța culturii în societate, că doar prin creație, prin valoare ca măsură echivalentă a acesteia, prin susținerea acelor valori care depășesc cadrul național și promovarea lor, ne promovăm și ne apărăm cultura națională în fața globalismului; se pierde posibilitatea alinierii culturii noastre naționale la cultura universală. Clasa politică trebuie să înțeleagă că dimensiunea culturală pe care o atinge o societate este nivelul valoric, gradul de dezvoltare al acelei societăți, iar de aici derivă și nivelul drepturilor omului, sistemul educațional, politic, social; însușirea și cultivarea valorilor culturale sunt sinonimul nivelului civilizatoric și educațional al națiunii.

Poți să fii supărat pe elitele politice care în anumite vremuri n-au larghețea necesară de a pune în mișcare și susține energiile creatoare, le lipsește viziunea de ansamblu prin politica și arhitectura culturală națională oferită, însă este o greșeală ca eșecul politic al unora să te dezarmeze, să ignori Ziua Culturii Naționale, să o consideri neimportantă, nici măcar necesară. Tocmai această zi ar putea fi și momentul în care se trag clopotele de alarmă, în care trebuie, iarăși și iarăși, luată în discuție publică starea culturii naționale, însă este și momentul promovării valorilor naționale prin coagularea energiilor care își propun edificarea spațiului cultural național ca necesitate și nu povară. Ziua Culturii Naționale este o necesitate și de aici importanța nu doar pentru a celebra imensitatea operei eminesciene, care este incontestabilă și, cum spunea Tudor Arghezi, „dimensiunile lui trec peste noi, sus, și peste văzduhuri. Fiind foarte român, Eminescu e universal”, ci și pentru a celebra fenomenul cultural național în totalitate. Ziua Culturii Naționale este o necesitate și pentru a ne susține crezul nostru cu privire la esența identității naționale, cu atât mai mult în aceste vremuri în care valorilor identitare

li se trasează contururi ce ușor le diluează conținutul. *Cultura Națională*, al cărei *Luceafăr călăuzitor* îi este Mihai Eminescu, prin Ziua Culturii Naționale reprezintă lecția noastră de admirație, ne obligă să nu uităm demnitatea națională prin creație și prin ceea ce suntem, prin autenticul valorilor naționale, iar tendințele de a fi altceva, de a fi mai întâi globaliști, abandonând identitatea națională prin renunțarea la valorile naționale, ar însemna să devenim niște rătăciți la porțile istoriei, contrar realității că avem o cultură națională demnă de realizări care pot concura la circuitul de valori universale.

Există o anecdotă, oarecum indicativă, despre cultura națională, importanța ei și raportul statului față de acest segment vital al unei națiuni. Când Hitler a atacat Marea Britanie, iar avioanele germane au devastat Londra, prim-ministrul Winston Churchill și-a adunat miniștrii pentru a vedea ce ar trebui să facă. A apărut întrebarea: cum să colecteze fonduri pentru apărarea țării, de unde să le obțină? Un ministru a sugerat ca lirele sterline destinate culturii să fie transferate la bugetul de război. „Și-atunci ce o să mai apărăm?”, a reacționat Winston Churchill cu o întrebare. Cu alte cuvinte pentru cultură întotdeauna trebuie să existe fonduri, o națiune se apără și prin cultură, depinde de clasa politică cum se poziționează față de cultura națională. Prin această anecdotă am vrut să zic că starea culturii naționale este și oglinda politicului, care astăzi nu este una cu care să ne lăudăm, însă asta nu ar trebui să ne descurajeze în demersurile noastre de a da strălucirea necesară moștenirii culturale naționale. Moștenirea culturală, din timpuri imemorabile și până în zilele noastre, este substanța care ne face să fim ceea ce suntem și tocmai prin ceea ce suntem avem o identitate proprie. Cultura – literatura, arta în general, arhitectura, obiceiurile, limba maternă, ortografia – este bunul de preț al identității noastre.

O națiune, un popor, respectiv cea mai mică colectivitate organizată – cum sunt de exemplu românii din Banatul sârbesc –, dacă nu s-ar edifica prin creație, prin cultură, ar fi pândită de anonim, ar fi amenințată cu uitarea. Ignorarea și denaturarea acelor valori care constituie identitatea națională duce la depersonalizarea colectivității.

18 Despre indienii din America, chiar grecii antici și

alte popoare antice știm, cunoscându-le valorile culturale, identitare, că sunt acceptate și încorporate în valorile general umane. Azi despre lumea antică știm mai multe din scrierile lui Socrate, Platon, Aristotel, Homer; ele au rămas – nu războaiele sau dezvoltarea economică – pentru posteritate; acestea sunt aspecte despre care prea puțin se vorbește. Despre Gioconda nu știm mai nimic, însă toată lumea știe de Mona Lisa, pictura celebră a lui Leonardo da Vinci... Așa cum perioada renascentistă din istoria Europei o asociem, într-o frântură de secundă, cu Michelangelo și nu cu războaiele acelor vremuri, deci prin lumina creației, prin arta plastică, literatură, arhitectură... Sunt exemple din care trebuie să învățăm, că doar prin creație ne putem defini identitatea națională, prin ea persistăm în timp. Dacă înțelegem trecutul vom avea parte de viitor. Precum în *Glossă*: „Viitorul și trecutul/Sunt a filei două fețe,/ Vede-n capăt începutul/Cine știe să le-nvețe”.

Când vorbim despre Ziua Culturii Naționale o abordăm în sinonimie cu opera eminesciană, ceea ce și este, un adevăr și o necesitate, dar ar mai trebui să constatăm că această simbioză/interferență pe cât este de potrivită și necesară, pe atât îngustează spațiul de abordare, problemele ce țin de cultura națională și ziua când ele pot fi și trebuie dezbătute sunt cu mult mai complexe, atât prin actualitatea lor cât și prin profunzimea lor. De asemenea, trebuie să precizez că vorbind despre Ziua Culturii Naționale, ca reper și necesitate, trebuie să-i avem în vedere și pe românii din afara României, mă refer și la cei din Serbia. Ne împingem și noi, la periferia geografiei spirituale (culturii naționale), să ne găsim în temă. Ce înțelegem noi din toate cele, fiind într-un continuu declin? Cum și cu ce conținuturi ne prezentăm? Vulnerabili și ademeniți doar de slogane, măcar dacă le-ar cunoaște semnificația chiar și cei care le rostesc – „Eminescu în durată eternă”, „poet nepe-reche, poet divin”, „geniul poeziei românești”, „freamătul unui neam în inima unui om”... Este bine! Și? Aici începe și se termină lumea, fără începuturi și reproduceri. Nimeni, de-a lungul unui an, timp de 360 de zile, nu șterge praful de pe Eminescu, adică să-l aducă mai aproape de muritorul de rând, să-l discute, să se cufunde printre filele gălbejite. Recital, muzică și poezie, apoi

versuri și muzică și atât, bătrânul Eminescu este mângâiat. Nimeni nu sare din portativ. Eminescu nu și-ar fi dorit asta. Eminescu era modelul demnității naționale. Oare de Ziua Culturii Naționale nu mai există și altceva, pe lângă recitalul de muzică și poezie și legănatul ritmat în cântece pe versuri de Eminescu? Avem nevoie de această zi, care, fiind la începutul anului, este necesar să se perpetueze de-a lungul anului, zi în care nu celebrăm doar un mare creator, care prin scrierile sale personifică spiritul românesc, dar și o zi în care zăbovim cu mai multă dăruire, chiar somptuoșitate, asupra culturii române, în genere, și a conținuturilor culturale de interes național... Ne-am dori măcar trei fraze despre cultura și patrimoniul nostru, trei gânduri însă autentice, inedite, despre Eminescu, mai mult decât recitându-l la infinit – și nici asta nu știm să o facem, o facem cu un patetism care îți provoacă suspine, ne dezvăluie sărăcia spirituală, lipsa de imaginație, se alunecă într-un derizoriu rușinos. În multe părți ale Mapamondului, asemenea Banatului sârbesc, conținuturile prin care astăzi se sărbătorește Eminescu, s-au făcut și se puteau accepta acum 50 de ani, însă dacă și după 50 de ani respirăm prin aceleași tipare, înseamnă că am retrogradat rău de tot – de parcă n-am pășit în mileniul trei! Marcăm Ziua Culturii Naționale printr-o acută criză a sentimentului unui gol cultural. Știu că acest adevăr nu vrem să-l recunoaștem, că deranjează, vrem ca să nu vrem, ne-am complăcut în forme fără fond, vânam himere, ne cocoloșim în neputința de a progresa! Vorbind de spațiul spiritual românesc din afara României, cultura națională se rezumă la noncultură, la mimarea culturii. Însă cultura națională nu este doar Eminescu. Adevărul este că de multe ori nu știm ce este cultura națională și nici conținutul a ceea ce poate fi definit ca și cultură națională. Și înainte de Eminescu și după Eminescu a existat o cultură națională.

Ziua Culturii Naționale este o necesitate mai cu seamă astăzi, în era globalizării, respectiv mondializării, în care lumea devine o oază imensă, în care statele naționale își schimbă frontierele și interesele. Ne întrebăm dacă mai putem vorbi și dacă dorim să vorbim de identitate națională, dacă identitatea națională mai are vreun rost; dacă rolul pe care i l-am cunoscut în vremurile trecute mai există, și, în final, ne putem

întreba dacă identitatea națională va supraviețui ca trăsătură esențială pentru ființa unei comunități etnice, de vreme ce și elitele politice nu mai recunosc această categorie ca definitorie pentru conștiința de neam. Ne confruntăm cu situații în care creația și cultura consacrată sunt dominate de pseudocultură, drept urmare a unei recesiuni, a unei devastări culturale, creația și cultura devenind obiecte de spectacol, marfă de larg consum. Oricum, stadiul în care am ajuns este alarmant din toate punctele de vedere, trăim o vreme a crizelor și antagonismelor culturale, politice, sociale, educaționale, religioase, a crizei conștiinței naționale și ne îndreptăm spre o dezumanizare egală cu barbarizarea. Însă protejarea și promovarea valorilor autentice ale specificului cultural rămâne țelul unui angajament decisiv în articularea, păstrarea și afirmarea identității naționale la care cu siguranță că nu trebuie renunțat. Fără de cultură și creație, prin moștenirea culturală, nicio comunitate etnică nu poate avea acea voce distinctă care o definește drept societate civilizată pe scara umanității. Așadar, indiferent de globalizarea impusă, o națiune trebuie să-și cultive autenticul, cultura națională!

În cazul românului minoritar din Banatul sârbesc, rolul culturii și al creației autentice în afirmarea identității naționale poate fi urmărit pe parcursul doar al unui secol, mai precis din anul 1918 până în zilele noastre, perioadă care cuprinde ascensiunea însă și declinul acestei comunități, în care tocmai cultura și creația autentică au jucat un rol decisiv în afirmarea și păstrarea identității naționale, a specificului național, care într-o lume etnic diversificată, este și un avantaj, un element valoric pe care l-a depus la temelie unei societăți multiculturale, aducând valori care uneori au depășit cadrul național.

Firească limba română este elementul esențial care ne definește apartenența națională, care a fost și a rămas cel mai valoros mecanism de păstrare și promovare a culturii naționale. Întorcându-ne în timp, remarcăm creațiile populare autentice, extrem de variate ca genuri, care denotă varietatea sensibilităților de care am dat dovadă din cele mai îndepărtate timpuri, care au reușit să se opună sterilității unei lumi austere. Acea lume a românului bănățean, transpusă în creațiile folclorice, atestă spiritul creator, extrem de nuanțat, iar culorile în

care sunt îmbrăcate sunt o dovadă a profunzimii și diversității trăirilor, precum și a modalităților de exprimare. Într-o lume arhaică, omul de rând nu întârzie la miracolul existențial, iar viața este trăită precum un spectacol pe care îl regizează conform imaginației și cunoștințelor sale despre lume, oarecum modeste. Însă în plan creativ dovedește o puternică forță de imaginație și exprimare, iar limba română este elementul cheie care îl ajută să-și modeleze și să-și păstreze identitatea națională. Aici regăsim microcosmosul unei lumi care pulsează în ritmul aceluia rafinament extrem de expresiv, propriu celui mai sensibil creator. Fascinează simplitatea compoziției și profunzimea trăirilor poetice. Poezia lirică, și nu numai, este o dovadă mai mult decât grăitoare că românii din Banatul sârbesc au avut parte de acea creație literară populară care era îndeajuns de puternică să genereze scrisul literar de mai târziu. Literatura populară este argumentul că nu am fost o colectivitate etnică lipsită de fiorul literar, creativ – dimpotrivă. Eminescu susține că „literatura populară nici se poate numi altceva decât cugetarea și produsele fanteziei poporului însuși, care devin literatură în momentul în care se produc prin scriere, sau produceri ale clasei culte”.

Se pare că toate creațiile populare, acel spirit nemărginit al poetului popular, vocea care transmite vibrațiile unei întregi colectivități, nu au făcut altceva decât să perpetueze elementul cultural și creația în afirmarea identității naționale.

Românul minoritar se află într-o postură dublă. Anume, prin creație și cultura autentică are șansa de a contribui la afirmarea identității naționale, precum și la valorile societății ca întreg, însă, minoritar fiind, este expus pericolului ca

într-o zonă a interferențelor multiculturale, multietnice și multilingvistice, prin asimilare, să-și piardă identitatea națională, astfel devenind produsul hibrid al acestei societăți, neaparținând deplin nici culturii minoritarului etnic, dar nici spațiului etnic majoritar. Minoritarul român din Banatul sârbesc, aflându-se la periferia spațiului geografic al limbii române, mai are de ocolit și acea capcană care derivă din neputința de a urmări evoluția lingvistică; limba rămâne într-un stadiu arhaic, afectând calitatea creației și vigoarea identității naționale, pe care, în timp, drept consecință, o poate pierde.

Astăzi trăim Ziua Culturii Naționale precum o sărbătoare a afirmării tuturor valorilor spirituale românești, a identității naționale. Citesc la Octavian Paler că avem timp pentru toate, să regretăm c-am greșit și să greșim din nou, că avem timp să ne facem iluzii și să răscolim prin cenușa lor mai târziu... Azi faptele se prezintă mai altfel! De Ziua Culturii Naționale este timpul să ne aplecăm asupra acelor valori care însumează ceea ce înseamnă cultură națională, să reconfirmăm importanța acelor valori neclintite care ne definesc ființa națională – limbă, cultură, Biserica strămoșească – altfel vom risca să nu mai avem timp și nici iluzii, pentru că timpul nostru va fi scurs demult. În lumea globalizării și a *omului digital* să nu uităm de cuvintele lui Eminescu rostite la *Serbarea de la Putna*, tot atât de actuale ca și în 15 august 1871: „Noi susținem că poporul românesc nu se va putea dezvolta ca popor românesc decât păstrând, drept baze pentru dezvoltarea sa, tradițiile sale istorice astfel cum ele s-au stabilit în curgerea vremilor; cel ce e de o altă părere, s-o spună țării! Suntem români și punctum!”

Pamfil Șeicaru – discursuri parlamentare sau cea mai bună demonstrație a precarității vieții politice actuale*

Acad. Păun Ion Otiman**

Președinte de onoare al Filialei Timișoara a Academiei Române

Când am aflat intenția editurilor Academiei Române și David Press Print de a publica discursurile parlamentare ale lui Pamfil Șeicaru, cel mai mare ziarist român din toate timpurile (aprecierea nu-mi aparține mie, ci multor cercetători ai domeniului), mi-am manifestat dorința de a citi textele parlamentarului român din perioada interbelică. Dorința lecturii mi-a fost generată atât de posibilitatea cunoașterii vieții parlamentare interbelice (reieșită din textele discursurilor lui Pamfil Șeicaru și ale altor parlamentari din aceeași perioadă), cât și de o necesară, dar mai ales utilă, comparație a acestora cu activitatea parlamentară actuală, cu viața politică de azi (cunoscută direct de mine ca senator, timp de două mandate, și ca observator relativ atent și, sper, obiectiv al parlamentarismului zilelor noastre).

Prin urmare, această prefață nu este un studiu (excelent făcut de editorul cărții, dr. Andrei Ando¹), nici măcar o simplă referire la viața, opera și activitatea lui Pamfil Șeicaru, după cum s-ar aștepta majoritatea cititorilor, ci o reflecție, o paralelă între două lumi, între două vremuri, așa cum au fost și sunt așezate în viața românească de cele două clase politice (cea interbelică și cea actuală), care au modelat și au condus România timp de mai bine de jumătate de secol (1918–1945; 1990–2020).

Referitor la viața politică, în general, și cea parlamentară interbelică, în special, încă de la început, trebuie să remarc faptul că în selecția parlamentarilor, oamenilor politici, înalților demnitari, întreprinsă de majoritatea partidelor, a

dominat înalta competență, calitatea intelectuală și morală a acestora, ca rezultat al implicării directe a celor mai de seamă intelectuali ai epocii în politică și administrație. Pentru a justifica afirmația anterioară, cred că este suficientă enumerarea personalităților științifice și culturale implicate în viața politică a României interbelice, în calitate de înalți demnitari ai statului român: parlamentari, miniștri, prim-miniștri etc., așa cum apar în textele discursurilor lui Pamfil Șeicaru și ale altor parlamentari și demnitari ai vremii: **Nicolae Iorga, Octavian Goga, Duiliu Zamfirescu, P.S. Aurelian, Titu Maiorescu, Nicolae Titulescu, Spiru Haret, Alexandru Lapedatu, Ion Cantacuzino, Carol Davila, Gheorghe Brătianu, Pan Halippa, Mircea Djuvara, Florin Ștefănescu-Goangă, Gheorghe Ionescu-Șișești, Alexandru C. Cuza, Dumitru Pompeiu, Emil Hațieganu, Anghel Saligny, Nichifor Crainic, Petre C. Andrei, C.C. Giurescu, Gheorghe Bogdan-Duică, Simion Mehedinți, Victor Slăvescu, Constantin Rădulescu-Motru, Virgil Madgearu, Mihai Ralea², Carol I, Ferdinand, Carol II, Mihai I, Iuliu Maniu, Alexandru Vaida-Voevod, Gheorghe Tătărăscu, Mareșal Alexandru Averescu, Mareșal Constantin Prezan, Ion (Ionel) I.C. Brătianu, Vintilă Brătianu, Mircea Cancicov³, Ștefan Cico-Pop, I.G. Duca, Armand Călinescu, Petre P. Carp, Tache Ionescu, Ion Petrovici, C. Manolescu-Strunga, Constantin Garoflid, Ion Mihalache, Mihail Șerban, Oscar Han, Alexandru Marghiloman, Constantin Argetoianu⁴ ș.a.**

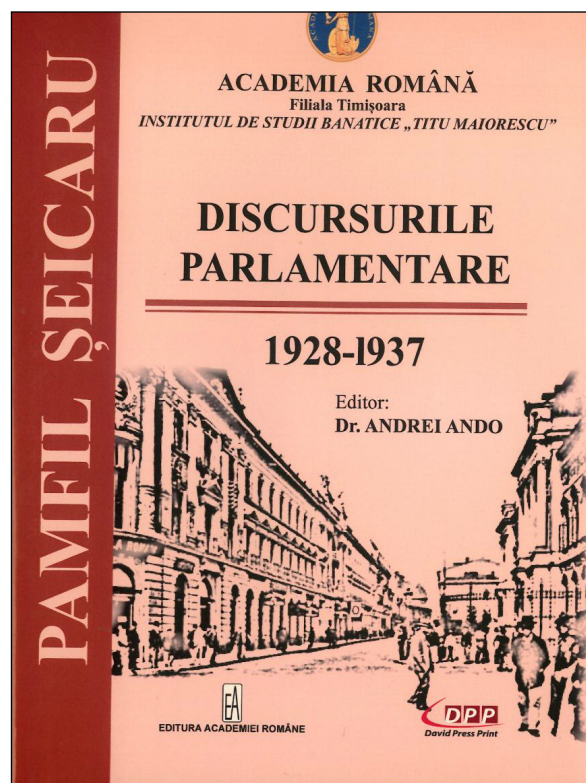
**Alocuțiune rostită cu ocazia sărbătoririi Zilei Culturii Naționale (17 ianuarie 2022, Aula Filialei Timișoara a Academiei Române)

**Senator, 1992–1996, 2000–2004

Din cercetarea sumară a biografiei personalităților prezentate mai înainte, la capitolele **studii și operă**, cu care a dialogat sau s-a confruntat Pamfil Șicaru, aprecierea noastră este una singură: **impresionantă**. Majoritatea acestor personalități, provenită din cele mai diverse medii sociale (mulți cu origini țărănești), și-a început studiile în școlile primare și gimnaziale din localitățile natale (orașe, mici târguri de provincie și numeroase sate și cătune uitate de lume), prin înalte performanțe școlare dovedite și-au continuat studiile liceale, superioare și doctoratele în cele mai performante școli și universități europene (Paris, Berlin, Viena, Londra, Roma, Budapesta) și americane. Întorși în țară sau rămași în străinătate, au desfășurat activități științifice, profesionale importante. Înainte de a intra în politică, toți aveau deja o operă științifică, culturală sau materială recunoscută.

Cunoscând înalte competențe ale intelectualilor din diferite domenii, partidele politice (Conservator, PNL, PNTȚ etc.) din acea perioadă, având stringentă nevoie de aceștia în competițiile politice și administrative, au făcut eforturi mari pentru a-i atrage în viața publică și activitatea politică, spre deosebire de partidele de astăzi care fac mai mari eforturi de a-i ține la distanță de viața politică sau de a se debarasa de intelectualii de valoare, intrați în treburile publice (vezi cazul partidului intelectualilor – Partidului Alianței Civice – eliminat total prin efortul comun al PNL, PNTȚ-CD și PDSR). Fug șefii partidelor de azi de intelectuali ca „dracu de tămâie”!? Era de neconceput, în perioada interbelică (așa cum se întâmplă, din plin, astăzi), ca o persoană care nu dovedise până în acel moment performanță în profesie, fără a avea o operă științifică, culturală, materială cunoscută și recunoscută, să candideze pentru o înaltă demnitate publică (parlamentară, guvernamentală, administrativă).

Calitățile intelectuale înalte ale majorității parlamentarilor, pe care îi regăsiți în cartea de față, transpar din toate discursurile, cuvântările, dialogurile, confruntările, pozițiile, spontaneitățile replicilor acestora. Este o mare plăcere pentru cititor să observe eleganța, delicatetea, bogăția și, nu în puține cazuri, vigoarea sau tăria cuvintelor exprimate, dar, de fiecare dată, în limitele aleselelor maniere și a buneii cuviințe. Într-un cuvânt,

frumusețea limbii române rostite de la tribuna Parlamentului. Și toate acestea dovedite cu prisosință de Pamfil Șicaru: un actor desăvârșit, un enciclopedist remarcabil, un parlamentar redutabil.

Polemicile parlamentare, confruntările, dialogurile: P. Șicaru – Nicolae Iorga; P. Șicaru – Virgil Madgearu; P. Șicaru – A.C. Cuza, în mod deosebit, P. Șicaru – Octavian Goga sunt capodopere ale genului, obligatoriu de citit și de însușit ca tehnică, consistență, respectul adversarului și eleganță a cuvântului de toți cei care urcă, azi și mâine, la tribuna parlamentară.

Trebuie să recunosc, cu profund regret, faptul că în cei opt ani (1992–1996; 2000–2004) cât am fost parlamentar, rar mi-a fost dat să audiez discursuri de talia, consistența, calitatea și eleganța celor întâlnite la parlamentarii interbelici. Aproape că număr pe degete colegii (Nicolae Manolescu, Alexandru Paleologu, Ștefan Augustin Doinaș, Adrian Păunescu, Radu F. Alexandru, György Frunda, Emil Tocaci, Ștefan Cazimir, George Pruteanu și cam atât) pe care pot să-i compar cu Pamfil Șicaru și cu cei mai mulți din generația sa.

Nu vreau să se înțeleagă că fetișizez ceea ce s-a întreprins din punctul de vedere al competiției și competenței în acea perioadă, ci numai să afirm

că faptele, rezultatele, evoluțiile comparative ale României din perioada interbelică (de circa 20 de ani) și din perioada actuală (de peste 30 de ani, mai lungă cu un deceniu) sunt cele care confirmă cele prezentate mai înainte.

Multe dintre marile probleme economice, sociale, juridice și politice de astăzi le întâlnim și în luările de cuvânt ale lui Pamfil Șeicaru din perioada 1920–1930, când a fost parlamentar independent. Dar, în timp ce în perioada interbelică multe dintre neîmpliniri erau justificate de timpul scurt parcurs de țară de la formarea României Mari și de la sfârșitul Primul Război Mondial, după o sută de ani toate explicațiile și „argumentele” politicianilor și miniștrilor din guvernele actuale nu au nicio acoperire.

Pamfil Șeicaru critică tăios, dar într-un limbaj elegant și elevat, în discursuri cu înalte conotații intelectuale și oratoricești, Ministerul Lucrărilor Publice cu privire la calitatea slabă a drumurilor și precara „interconectare” a provinciilor istorice reunite în România Mare, după numai zece ani; guvernele, pentru slabele și insignifiantele eforturi de descentralizare administrativă și debirocratizare (mult mai acute și actuale azi, în era digitalizării); Ministerul Finanțelor și Ministerul Înzestrării Armatei pentru afacerile Skoda, IAR, Fokker, puștilor-mitralieră Zbrojovka; Ministerul Economiei și Ministerul Finanțelor pentru favorizarea importului de hârtie, în dauna producției naționale, de la fabrica Letea și licitații trucate sau, mai elegant, date cu dedicație.

Întâlnim în intervențiile lui Pamfil Șeicaru referiri la corupția guvernamentală și administrativă. Dar ceea ce citim în discursurile lui, referitor la actele de corupție din perioada interbelică, sunt „palide”, „timide” fapte față de cele pe care le-am întâlnit și le vedem acum, zi de zi. Eleganța referirilor la faptele interbelice de corupție, dezvăluite de Pamfil Șeicaru, o observăm și în limbajul său. Termenul folosit de Șeicaru este următorul: „Se pare, după cum rezultă din sursele noastre, că domnul director general, domnul ministru a încasat «filodormă» (cuvânt de origine neogreacă)”. Termenul actual, cu mare răspândire, *șpagă* (împrumutat din limba rusă, iar, ca fenomen, la amploarea de astăzi, din Rusia sovietică și cea de azi), nu era cunoscut și folosit de Pamfil Șeicaru.

Felicitând editurile Academiei Române și David Press Print pentru tipărirea discursurilor parlamentare ale lui Pamfil Șeicaru, recomand cartea tuturor parlamentarilor de astăzi, ca **lectură și bibliografie obligatorie și profundă**, precum și tuturor cititorilor care doresc să cunoască atmosfera parlamentară interbelică, pe care, *volens-nolens*, o vor compara cu cea trăită sau observată de noi, în zilele noastre.

În final, doresc să facilitez, să ușurez înțelegerea imenselor discrepante pe care le vor întâlni cititorii între parlamentarismul interbelic și cel actual, prin a le sugera să compare prestația de acum, ca președinte de Cameră sau ministru al Culturii, a doi modești lectori de marxism (înainte de 1989, în tabel *italic*), ale miniștrilor și parlamentarilor perioadei actuale, cu performanțele unor înalți demnitari de talia lui **Titu Maiorescu**, **Nicolae Iorga**, **Octavian Goga**, ca prim-miniștri ori miniștri ai Educației sau Culturii sau eleganța lui **Duiliu Zamfirescu** sau a lui **Dumitru Pompeiu**, ca președinți ai Camerei Deputaților, dar și numele personalităților care au ocupat poziții de șefi de stat, prim-miniștri, președinți de camere parlamentare, miniștri și parlamentari din perioada interbelică, întâlniți în discursurile parlamentare ale lui Pamfil Șeicaru, din tablourile paralele pe care le găsiți în continuare.

DEMNITARII ROMÂNIEI⁵

Înainte de 1945

Carol I
Ferdinand
Carol II
Mihai I

După 1989

ȘEFII DE STAT

Ion Iliescu
Emil Constantinescu
Traian Băsescu
Klaus Werner
Iohannis

PREȘEDINȚII AI CAMERELOR PARLAMENTULUI

Duiliu Zamfirescu
Alexandru C. Cuza
Ștefan Cicio-Pop
Emil Hațieganu
Dumitru Pompeiu
Mircea Djuvara

Alexandru Bârlădeanu
Dan Marțian
Valer Dorneanu
Valeriu Zgonea
Roberta Anastase
Liviu Dragnea
Marcel Ciolacu

PRIM-MINIȘTRI

Nicolae Iorga	Nicolae Văcăroiu
Iuliu Maniu	Victor Ciorbea
Ion I.C. Brătianu	Mugur Isărescu
Gheorghe Tătărăscu	Călin Popescu-Tăriceanu
Alexandru Vaida-Voevod	Victor Ponta
Arman Călinescu	Sorin Grindeanu
Ion G. Duca	Mihai Tudose
Octavian Goga	Viorica Dăncilă

PARLAMENTARI

Nichifor Crainic	Eugen Nicolicea
Octavian Goga	Florin Iordache
Mihai Ralea	Șerban Nicolae
Constantin C. Giurescu	<i>Dan Marțian</i>
Gheorghe Brătianu	Cătălin Rădulescu
Gheorghe B. Duică	Irina Loghin
Dimitrie Gusti	Ristea Priboi
Petre C. Andrei	Ion Dolănescu
Simion Mehedinți	Gabriela Firea
Constantin Argetoianu	Olguța Vasilescu
Alexandru Marghiloman	Cristian David

MINIȘTRI

Externe:

Nicolae Titulescu	Teodor Meleșcanu
Petre P. Carp	Titus Corlățeanu
Tache Ionescu	Ramona Mănescu

Apărare:

Mareșal	
Alexandru Averescu	Mihai Fifor
Mareșal	
Constantin Prezan	Ion Țuțuianu

Învățăământ – Cultură:

Spiru Haret	Liviu Pop
Nicolae Iorga	Monica Anisie
Titu Maiorescu	Mihail Hărdău
Octavian Goga	<i>Daniel Barbu</i>
Dimitrie Gusti	Răzvan Theodorescu

Agricultură:

Gheorghe Ionescu-Șișești	Ilie Sârbu
Constantin Garoflid	Petre Daea

Sănătate:

Carol Davila	Sorina Pintea
Ion Cantacuzino	Vlad Voiculescu Nicolae Bănicioiu

Lucrări publice:

Anghel Saligny	Răzvan Cuc
-----------------------	------------

Finanțe – Economie:

Virgil Madgearu	Orlando Teodorovici
Mihai Manoilescu	Dănuț Andrușcă Nicolae Mișa

Justiție:

Mircea Djuvara	Florin Iordache Tudor Chiuariu Monica Macovei
-----------------------	---

După ce am parcurs cu mare atenție discursurile parlamentare ale lui Pamfil Șeicaru, din perioada interbelică, și am urmărit cu atenție și interes viața parlamentară de după 1989 și până în prezent, explicația diferențelor majore între rezultatele economice, sociale și juridice ale celor două perioade, rezidă, în principal, din calitatea managementului politic interbelic și cel actual: **în perioada lui Pamfil Șeicaru elitele politice erau, în același timp, și înalte și performante elite culturale și științifice**, iar după 1989, clasa politică, ieșită din comunism și, în mare parte, apărută între timp (aidoma celei neocomuniste), a practicat o selecție negativă puternică în promovarea decidenților politici, printr-o ruptură evidentă între activitatea politică și cea cultural-științifică, între oamenii politici și intelectualii români. Cele foarte puținele elite intelectuale intrate în politică au fost rejectate rapid din viața politică (vezi cazul academicianului Nicolae Manolescu, ale scriitorilor acad. Ștefan Augustin Doinaș, Alexandru Paleologu, Adrian Păunescu, Andrei Pleșu, Marin Sorescu).

În concluzie, cel care ne demonstrează cel mai bine de ce, în cei peste 30 de ani de libertate, România face pași mărunți și nesiguri în dezvoltare, concomitent cu pași mari și concreți în direcția proastei guvernări, îmbinată cu corupția la cele mai înalte cote, este chiar Pamfil Șeicaru, prin ceea ce ne oferă cu privire la nevoia unei clase politice performante, înalt pregătite, profund morale și corect selectate.

Note

¹ De văzut și A. Ando – *Pamfil Șeicaru, autor și personaj literar*, Editura David Press Print, 2020.

² **Academicieni.**

³ **Membri de onoare ai Academiei Române.**

⁴ Profesori universitari, oameni de cultură, oameni politici.

⁵ Numele boldite: membri ai Academiei Române.

ACADEMIA ROMÂNĂ

SECRETARIATUL DE STAT
PENTRU CULTE

vă invită la sărbătorirea a

160 de ani de la înființarea

MINISTERULUI CULTELOR

cuvânt de deschidere:

acad. Ioan-Aurel Pop
Președintele Academiei Române

mesajul Președintelui României:

E.S. Klaus Werner Iohannis
transmis de consilierul prezidențial **Sergiu Nistor**

conducătorii cultelor religioase din România și
ale autorităților publice centrale ale statului român
vor transmite mesaje

cuvântul Secretarului de Stat pentru Culte:
Victor Opaschi

lansare album filatelic *MINISTERUL CULTELOR, 160 de ani*

moderator: **acad. Răzvan Theodorescu**
Vicepreședinte al Academiei Române

10 februarie 2022 | ora 10
AULA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea Victoriei nr. 125, București, sector 1

partener:

Aniversarea Secretariatului de Stat pentru Culte. Sinteza evenimentului

Luminița Gliga*

Joi, 10 februarie 2022, a fost zi de sărbătoare în Aula Academiei Române: Secretariatul de Stat pentru Culte a aniversat cei 160 de ani de la înființarea instituției, numită în trecut Ministerul Cultelor. Cu acest prilej festiv, al sărbătoririi activității prestigioasei instituții din România, s-a desfășurat o impresionantă manifestare menită să sublinieze existența de peste un secol și jumătate a uneia dintre cele mai marcante instituții în domeniul vieții religioase din România.

Secretariatul de Stat pentru Culte este principala instituție a Guvernului României care elaborează și pune în practică politici religioase, gestionează relațiile dintre stat și cultele religioase din România.

Manifestarea, moderată de acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române, fost ministru al Culturii și Cultelor (2000–2004), a fost organizată de către Academia Română și Secretariatul de Stat pentru Culte.

Cuvântul de deschidere i-a aparținut academi-cianului Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române. Domnia Sa a evidențiat relația dintre cele două instituții, faptul că au fost create în aceleași vremuri: Academia Română – în anul 1866 și Ministerul Cultelor – în 1862, „la scurtă vreme după Unirea Principatelor, într-o etapă de mare eferescență a reformelor de modernizare a statului român din timpul lui Alexandru Ioan Cuza”. Un alt aspect menționat a fost acela că membri ai Academiei Române au condus instituția aniversată pe parcursul celor trei forme de organizare (minister, departament, secretariat de stat): „Între personalitățile marcante ale vieții intelectuale și politice care au condus Ministerul,

Departamentul sau Secretariatul Cultelor s-au aflat numeroși membri ai Academiei Române, între care îi amintim pe Vasile Alexandrescu-Urechia, membru fondator al Academiei, Alexandru Odobescu, Dimitrie Bolintineanu, și el membru fondator al Academiei, Titu Maiorescu, Petru Poni, președinte al Academiei, Spiru Haret, Dimitrie A. Sturdza, președinte al Academiei, Ion C. Brătianu, Simion Mehedinți, Octavian Goga, P.P. Negulescu, Vasile Goldiș, Nicolae Iorga, Dimitrie Gusti, și el președinte al Academiei, episcopul Nicolae Colan, Ion Nistor, Constantin Giurescu, Ion Petrovici, Nicolae Stoicescu, Gheorghe Vlăduțescu, Răzvan Theodorescu”.

După transmiterea mesajului E.S. Klaus Werner Iohannis, președintele României, Secretariatul de Stat pentru Culte a fost distins cu Medalia Aniversară „Centenarul Marii Uniri” din partea Președintelui României. Consilierul prezidențial Sergiu Nistor i-a înmănat distincția secretarului de stat Victor Opaschi, apoi a evocat importanța instituției, faptul că aceasta „a contribuit la constituirea relației dintre autorități și cultele religioase, fiind supus în secolul trecut, ca și viața religioasă, unor puternice atacuri și presiuni”.

Consilierul de stat Iulian Chifu a citit mesajul premierului Nicolae Ciucă. A fost subliniată misiunea Secretariatului de Stat pentru Culte, a cultelor religioase în asigurarea unui climat de pace socială, datorat respectării „principiilor libertății religioase, a neutralității statului față de orice credință religioasă și a autonomiei cultelor recunoscute cu care statul român colaborează în domenii de interes comun”. A fost menționat, de asemenea, „rolul major al cultelor și implicarea

Foto credit: Ziarul Lumina

acestora în momentele grele pe care le traversăm” (făcând referire la contextul pandemic).

Secretarul de stat pentru Culte, Victor Opaschi, a prezentat un scurt istoric al Ministerului Cultelor de la înființare și până în prezent, evidențiind importanța elaborării Legii privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor în România, pe care a caracterizat-o drept un act normativ „democratic și european, nu numai prin principiile generale pe care le expune, ci și prin prevederile sale concrete”.

Au urmat mesajele transmise din partea secretarului general adjunct al Guvernului, István Zahoranzski, a ministrului Educației Sorin Câmpeanu, a președintelui Curții Constituționale, a Curții de Conturi, Consiliului Legislativ, a Guvernatorului Băncii Naționale a României, Mugur Isărescu.

Mesajul Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a fost transmis de către Episcopul Vicar patriarhal Ieronim Sinaitul, urmat de reprezentantul Bisericii Romano-Catolice, IPS Arhiepiscopul Mitropolit de București, Aurel Percă.

Deputatul Silviu Vexler, președintele Federației Comunităților Evreiești din România (FCDER) și muftiul Iusuf Murat, liderul religios al musulmanilor din România, au transmis un salut călduros din partea comunităților.

Au fost transmise mesaje și salutări din partea Episcopiei Ortodoxe Sârbe din Timișoara (Vicar

Preot Marinco Marcov), a Cardinalului Lucian Mureșan, Arhiepiscopul major al Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolice, a Arhiepiscopiei Bisericii Armene, a Bisericii Ortodoxe de Rit Vechi din România, a Bisericii Reformate din România, a Bisericii Evanghelice de Confesiune Augustană, a Bisericii Evanghelice Luterane, a Bisericii Unitariene Maghiare, a Cultului Creștin Baptist, a Bisericii Creștine după Evanghelie, a Cultului Creștin Penticostal, a Bisericii Adventiste de Ziua a Șaptea, a Institutului Germano-Român de Teologie, Cultură și Dialog (Nürnberg, Germania).

Manifestarea s-a desfășurat în prezența unei distinse audiențe: membri ai Academiei Române, personalități ale vieții culturale, politice și economice din România, reprezentanți ai cultelor religioase.

Directorul general Romfilatelia, Cristina Popescu, în discursul său, a prezentat albumul filatelic *Ministerul Cultelor – 160 de ani de la înființare*, un album de colecție, realizat de Romfilatelia în ediție bilingvă (română și engleză), în condiții grafice de excepție, cu un material foto-documentar. Acad. Răzvan Theodorescu și secretarul de stat Victor Opaschi au dezvelit panoul filatelic aniversar, pe care apoi au fost invitați să semneze și personalitățile prezente.

„La mulți și prosperi ani, Secretariatului de Stat pentru Culte!”

Academician Maria Zaharescu

*Academician Maria Zaharescu
pregătind sinteze sol-gel în Laboratorul de preparare a materialelor avansate
prin metode chimice din cadrul Institutului de Chimie Fizică „Ilie Murgulescu”.*

„Am vrut să fac chimie fizică și am făcut, dar drumul meu nu a fost lin”*

Acad. Maria Zaharescu

Doamna academician Maria Zaharescu este președinte al Consiliului de onoare al Academiei Române și director al Departamentului de științe exacte al Școlii doctorale din Academia Română. A fost președinte al Secției de științe chimice a Academiei Române (2006–2009) și membru în Comisia de etică a Academiei Române.

Activitatea științifică a doamnei academician Maria Zaharescu s-a concretizat în rezultate notabile obținute în domeniul chimiei fizice a sistemelor oxidice, în domeniul corelației structură-proprietăți în sisteme vitroase și în domeniul științei sol-gel. Trebuie precizat faptul că doamna academician Maria Zaharescu a introdus studiul științei sol-gel în România. Lucrările sale privind studiul echilibrelor termice de faze în sistemele oxidice au fost incluse ca bază de date de referință în colecția Societății Americane de Ceramică. Cercetările privind sistemele oxidice care reproduc sticlele vechi deschid drumul către posibile aplicații în protecția patrimoniului istoric. Realizările sale în domeniul proceselor sol-gel au fost recunoscute pe plan internațional și prin includerea lor în capitole din cărți de referință publicate la edituri prestigioase, cum ar fi Wiley și Springer. Profilul său științific a fost inclus în „Who’s Who in Thermal Analysis and Calorimetry” (Editura Springer, 2016) și „Successful Women Ceramic and Glass Scientists and Engineers: 100 Inspirational Profiles” (Editura Wiley, 2016).

Pregătirea interviului și dialogul propriu-zis pe care l-am avut cu doamna academician Maria Zaharescu au demonstrat câteva dintre cele mai semnificative trăsături ale cercetătorului: personalitate deschisă, exigentă și onestă în raport cu tot

ceea ce presupune cunoașterea științifică. Vă propun acest interviu în paginile care urmează.

Stimată doamnă academician Maria Zaharescu, cum ați ajuns la chimie?

Maria Zaharescu: În timpul liceului, eram foarte interesată de istorie și arheologie; nu m-am gândit nici măcar o clipă la altceva. Cu toate acestea, am decis să urmez Facultatea de chimie influențată de două prietene din liceu, pentru că, la vremea respectivă, această disciplină asigura locuri de muncă mai atractive. M-am înscris și am intrat la această facultate fără să mă fi pregătit în mod special pentru chimie – în perioada aceea, absolvind liceul cu diplomă de merit, erai admis la orice facultate fără examen, în limita unui anumit număr de locuri alocat de minister. Imediat după începerea cursurilor din anul I am constatat însă că îmi place ceea ce fac și, datorită profesorilor buni pe care i-am avut, am dezvoltat un mare interes pentru chimie.

Chimie anorganică?

Maria Zaharescu: De fapt, eu aș fi dorit să fac specializarea în chimie fizică, dar în perioada studiilor mele nu exista această specializare la Universitatea din Cluj-Napoca, ci numai chimia anorganică și analitică și chimia organică. Doamna academician Raluca Ripan era profesorul nostru de chimie anorganică, fiind totodată și directoarea Institutului de Chimie din Cluj-Napoca. La chimie analitică am avut un profesor extraordinar de deschis față de studenți și cu har pedagogic: Candin Liteanu. Grație acestui profesor am ajuns să frecventez Cercul științific

studentesc și tot profesorul Liteanu a fost și coordonatorul lucrării mele de diplomă. Rezultatele activității mele în cadrul cercurilor științifice studentești au stat la baza lucrării mele de diplomă. Ulterior, am prezentat rezultatele obținute în două articole științifice care au fost publicate în revista „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”.

Printre colegii mei de an au fost și viitorii membri ai Academiei Române, academician Ionel Haiduc și profesor Ioan-Alexandru Silberg, membru corespondent al Academiei Române. Am fost colegi de facultate și am absolvit facultatea în același an, iar apoi, toți trei am fost colegi și în cadrul aceleiași Secții științifice din cadrul Academiei Române, Secția de științe chimice. Inedit!

Cum au fost primii ani de activitate?

Maria Zaharescu: După absolvirea facultății repartițiile erau în învățământ, majoritatea la școli generale. Repartițiile puteau fi schimbate în condiții speciale, ceea ce s-a întâmplat și în cazul meu. Exact în anul în care am terminat facultatea s-a deschis la Cluj-Napoca o fabrică de compuși abrazivi, unde tehnologia fusese importată din fosta Uniune Sovietică. Această fabrică avea un laborator de cercetare, care avea ca misiune urmărirea modului de implementare a tehnologiei și analiza procesului tehnologic, prin determinarea calității produselor rezultate. Am reușit să-mi schimb repartiția din învățământ în activitate de cercetare la această fabrică – aici am luat primul contact cu compușii oxidici și chimia la temperaturi înalte, domenii de care m-am ocupat apoi toată viața. Pe baza cercetărilor efectuate am publicat trei lucrări, în reviste românești, fără indici scientometrici, dar rezultatele acestor lucrări publicate au condus la evitarea rebuturilor de fabricație, de unde a rezultat un efect economic important. Datorită acestei realizări am beneficiat de un stagiu de perfecționare la Institutul Unional de Cercetări în Domeniul Materialelor Abrazive și a Șlefuirii (VNIAS) din Leningrad, URSS (1963).

Cum v-ați întâlnit cu Academia Română?

Maria Zaharescu: Întâlnirea mea cu Academia Română s-a realizat prin intermediul Centrelor de cercetare înființate în anul 1963. Despre aceste entități am aflat întâmplător, în timpul unei

vizite la Ministerul Metalurgiei, care avea în subordine și întreprinderea la care lucram. Sediul ministerului se afla la intersecția dintre Calea Victoriei și strada Gheorghe Manu, foarte aproape de sediul Academiei Române.

Într-una dintre aceste deplasări (din anul 1964) m-am întâlnit cu dr. Toma Constantin, fost asistent la Facultatea de Chimie din Cluj, care ajunsese secretar științific al Secției de științe chimice din cadrul Academiei. El mi-a sugerat să candidez pentru un post de asistent de cercetare la *Centrul de Chimie Anorganică al Academiei, Secția de chimia silicaților*, pentru care mă recomandă experiența mea anterioară. Am reușit la concursul de angajare, deși am concurat cu doi tineri absolvenți ai Universității Politehnica din București.

M-am mutat la București, la Centrul de Chimie Anorganică al Academiei Române, care ulterior (1969) a fuzionat cu Centrul de Chimie Fizică, transformat apoi în Institutul de Chimie Fizică „Ilie Murgulescu” al Academiei Române, unde mi-am desfășurat întreaga activitate. În 2001 am avut onoarea de a fi aleasă membru corespondent, iar din 2015 sunt membru titular al Academiei Române. Aceasta este, pe scurt, povestea întâlnirii mele cu Academia Română.

În perioada activității la Centrul de Chimie Anorganică ați urmat studiile doctorale cu profesorul Gheorghe Macarovici, membru corespondent al Academiei Române, la Institutul de Chimie din Cluj.

Maria Zaharescu: La vremea respectivă, diploma de chimist, acordată de facultățile de chimie pură, cum era facultatea pe care am absolvit-o, nu se putea echivala cu diploma de inginer chimist pe care o acordau institutele politehnice. De aceea nu am putut să urmez studiile doctorale cu profesorul cu care lucram, Șerban Solacolu, membru corespondent al Academiei Române și șeful Secției de chimia silicaților. Dumnealui m-a îndrumat către Facultatea de Chimie din Cluj, iar profesorul Gheorghe Macarovici m-a acceptat la doctorat. Acesta a fost un moment esențial pentru evoluția mea științifică. Am continuat colaborarea cu profesorul Macarovici mult timp după terminarea doctoratului.

Ați susținut doctoratul la Cluj pe 11 iunie 1971, titlul a fost confirmat în aceeași lună, pe 26

---

iunie, iar în toamna anului 1971 ați devenit șef de laborator.

Maria Zaharescu: Am avut doar funcție de cercetare: am coordonat activitatea științifică a laboratorului din 1971 până în 2017. Mi-a plăcut chimia, nu mi-am dorit altceva, iar activitatea mea de cercetare a fost recunoscută pe plan național și internațional, chiar fără să fi avut funcții de conducere. Primul premiu pentru cercetare l-am obținut în anul 1967, când eram încă doctorand (Premiul III pentru Cercetare al Ministerului Învățământului).

La doi ani de la susținerea doctoratului ați obținut Premiul „Gheorghe Spacu” al Academiei Române.

Maria Zaharescu: Au fost apreciate lucrările în domeniul echilibrelor termice de fază în sisteme oxidice, realizate sub conducerea profesorului Șerban Solacolu. Ulterior, aceste lucrări au fost preluate ca date de referință de Institutul Național de Standarde și Tehnologie al Statelor Unite (ACerS-NIST), în colecția „Phase equilibria diagrams”. În total, rezultatele unui număr de opt lucrări publicate până în anul 2002, care tratau stabilirea echilibrelor termice de fază în diferite sisteme oxidice, au fost preluate ca date de referință de către ACerS-NIST în colecția amintită. Menționez că lucrările noastre privind echilibrele termice de fază au fost apreciate și preluate ca date de referință, chiar dacă au fost publicate majoritar în „Revue Roumaine de Chimie”, o revistă cu o vizibilitate internațională mai redusă.

Ce puteți spune despre perspectiva pe care o oferă chimia fizică?

Maria Zaharescu: Chimia fizică se aplică atât chimiei anorganice, cât și chimiei organice și se referă la stabilirea mecanismelor de reacție, la fundamentarea teoretică și experimentală a diverselor procese organice și anorganice care au loc în procesul lor de preparare.

Tematica de cercetare a laboratorului nostru a avut inițial două obiective: structura și proprietățile fizice ale silicaților, care studia starea vitrosă, și sinteze și echilibre termice de fază ale silicaților, despre care am vorbit.

În momentul fuzionării cu Centrul de Chimie Fizică, profesorul Murgulescu a preluat laboratorul nostru fără nicio modificare a componenței sau

a tematicii, pe care a considerat-o ca fiind specifică chimiei fizice. Singura modificare a vizat denumirea: Laboratorul de chimia silicaților a devenit Laboratorul de chimia fizică a silicaților.

Cum vi-l amintiți pe academicianul Ilie Murgulescu?

Maria Zaharescu: Profesorul academician Ilie Murgulescu a avut o deosebită competență profesională și o exemplară organizare a programului de lucru. Se implica în activitatea institutului până la nivelul activității fiecărui cercetător și aborda imparțial problemele pe care le avea de rezolvat. Pentru toți tinerii cercetători care-și susțineau doctoratul încerca să obțină stagii de specializare în străinătate. În cazul meu, deși n-am fost doctoranda dumnealui, am beneficiat de o bursă postdoctorală la Universitatea Tehnică a Danemarcei în Lyngby, unde am continuat cercetările în domeniul echilibrelor termice de fază.

Mergând cu discuția mai departe, dar fără să ieșim din sfera preocupărilor dumnevoastră de cercetare, trebuie să menționez știința sol-gel.

Maria Zaharescu: Debutul cercetărilor noastre în domeniul sol-gel a fost legat tot de studiile în domeniul echilibrelor termice de fază și a urmărit elaborarea unor metode de obținere a compușilor oxidici în condiții mai avantajoase, prin reacții chimice în soluție. Printre aceste procese, metoda sol-gel este una dintre cele mai frecvent utilizate. Metoda permite prepararea de filme sau pulberi de oxizi metalici puri sau dopați, precum și compuși oxidici. Mai mult, s-au putut obține și materiale hibride anorganic-organice sau nanocompozite. Pe baza tipului de precursori și a mediului de reacție utilizat au fost dezvoltate două tipuri de procese sol-gel: în mediu alcoolic (organic) sau în mediu apos.

Rezultatele obținute prin utilizarea chimiei sol-gel sunt numeroase. După cum se exprima profesorul David Avnir, de la Institutul de Chimie, Universitatea Ebraică din Ierusalim, în momentul elaborării materialelor hibride anorganic-organice, posibilitățile proceselor sol-gel pot fi limitate doar de propria imaginație.

Debutul colectivului în domeniul sol-gel a fost promițător. Lucrările noastre au fost citate foarte repede după publicarea lor. De asemenea, în

perioada inițială, deși nu am reușit să participăm la multe conferințe internaționale cu tematică sol-gel, de mai multe ori organizatorii ne-au cerut lucrările pentru publicare, fără ca acestea să fi fost prezentate.

Ulterior, contribuția noastră în acest domeniu a fost recunoscută internațional. Astfel, fac parte dintre fondatorii Societății internaționale sol-gel și sunt editor al revistei „Journal of Sol-Gel Science and Technology” (JSST). Propunerea pentru această funcție a fost făcută de profesorul Sumio Sakka, inițiatorul și primul editor șef al JSST, la retragerea sa din funcție. Recent, am fost aleasă *Fellow* al Societății internaționale sol-gel și am fost invitată să susținut un e-seminar în domeniu, la care au participat cercetători din Europa, SUA, Japonia, Australia, Brazilia etc.

Unde se aplică rezultatele cercetărilor în domeniul sol-gel?

Maria Zaharescu: Aplicațiile metodei sol-gel sunt deosebit de numeroase: protecția diferitelor substraturi (sticle, polimeri, metale, ceramică etc.), realizarea de dispozitive electronice, optice, catalitice etc., aplicații în domeniul biologiei și medicinei.

Aveți o serie de brevete de invenție.

Maria Zaharescu: Am patru brevete de invenție: Superrefractare zirconice, în colaborare cu Ș. Solacolu, M. Keul (1975), Procedeu de fabricare a superrefractarelor zirconice calcice, în colaborare cu Ș. Solacolu, M. Keul (1977), Material termosensibil compozit și procedeu de obținere, în colaborare cu D.P. Niculescu, M. Constantinescu, M. Vasilian, M. Vass, I. Rebegel (1982) și Procedeu de obținere a silicatulului de potasiu, în colaborare cu I.M. Sava, E. Anton, M. Vinturiș, I. Enculescu, I. Rebegel (1986).

Sunteți conducător de doctorat de peste 30 de ani. Ce ați apreciat la doctoranzii dumneavoastră?

Maria Zaharescu: În primul rând, mi-a plăcut această activitate de coordonare a studenților doctoranzi. Mi-ar fi plăcut să activez și ca profesor, dar activitatea mea didactică s-a limitat la conducerea de doctorat. Apoi am lucrat cot la cot

cu doctoranzii mei. Am apreciat inteligența lor și modul în care și-au pus în valoare această dimensiune a personalității, de asemenea, cunoștințele de bază și interesul pentru cercetare.

Care considerați că este componenta esențială a activității de cercetare în prezent?

Maria Zaharescu: Competența și comunicarea. Cercetătorul trebuie să comunice cu colegii și întreaga comunitate a specialiștilor din domeniul respectiv. În prezent, nu prea se mai poate face cercetare de unul singur. Ar mai fi ceva de spus aici: comunicarea trebuie să fie onestă.

Cum ați caracteriza traiectoria dumneavoastră profesională?

Maria Zaharescu: Drumul meu profesional nu a fost unul drept și lin. Am vrut să fac chimie fizică și până la urmă asta am făcut, dar am trecut prin mai multe etape intermediare. Am început activitatea la o fabrică, am fost apoi angajată la Centrul de Chimie Anorganică, unde am început, de fapt, cercetările de chimie fizică; ulterior, acesta s-a unit cu Centrul de Chimie Fizică, ce s-a transformat apoi în Institutul de Chimie Fizică „Ilie Murgulescu” al Academiei Române. Astfel, dorința de a face cercetări de chimie fizică mi s-a împlinit, dar fără să fi acționat direct în niciun fel. Mi-am urmat destinul.

Stimată doamnă academician Maria Zaharescu, parcursul dumneavoastră profesional demonstrează deschidere, exigență și onestitate în raport cu tot ceea ce presupune cunoașterea, în general, cercetarea științifică valorizată în experiment, în particular.

Maria Zaharescu: Probabil că o parte dintre calitățile de cercetător le-am moștenit de la mama mea: prima femeie profesoară de științe, la Colegiul Național „Mihai Eminescu” din Satu Mare, liceu de băieți. Am aflat acest lucru de curând, cu ocazia evenimentelor care au marcat centenarul liceului. Știam că mama a urmat Facultatea de Științe de la Budapesta, având în vedere că înainte de 1918, Ardealul aparținea Imperiului Austro-Ungar, neexistând învățământ în limba română și că, ulterior, a predat la acest liceu, timp de doi ani. Nu am știut însă despre

---

complexitatea domeniilor ei de predare: chimie, fizică, matematică și științele naturii.

Prin urmare, enumerarea persoanelor care v-au influențat cariera științifică începe cu cele din familie și continuă cu profesorii de la Cluj-Napoca și București.

Maria Zaharescu: Da, probabil că unele abilități în domeniul cercetării chimice le-am moștenit de la mama mea, dar activitatea mea științifică a fost influențată în mod esențial de un număr mare de personalități științifice, pe care le-am avut ca șefi în decursul activității mele. M-am mutat de la Cluj la București, am trecut prin diverse activități și specializări, dar în fiecare

etapă a existat câte un mentor care m-a ghidat în activitatea mea științifică. După cum i-am menționat deja, ei sunt: la Cluj-Napoca, doamna academician Raluca Ripan, care mi-a dat încrederea că pot să mă descurc în chimie, profesorul Candin Liteanu, care m-a format, profesorul de chimie fizică Ioan Cadariu, care mi-a deschis interesul pentru chimia fizică, profesorul Gheorghe Macarovici, cu care mi-am făcut doctoratul, iar la București, profesorul Șerban Solacolu și profesorul Radu Dinescu, cu care am abordat studiul echilibrelor de faze în sisteme oxidice, și profesorul Ilie Murgulescu, care a contribuit esențial la formarea mea profesională.

Incursiunile mele în tainele somnului

Jean-Jacques Askenasy

Membru de onoare al Academiei Române

Incursiune în istoria somnului

Istoria științei somnului își are rădăcinile în cele mai vechi timpuri. Arta și literatura antică i-au destinat un număr imens de opere și lucrări minunate, datorită misterului care-o învelea. Toate civilizațiile antice de la cea mesopotamică, egipteană și indiană au considerat somnul cu vise ca fenomene de origine externă, rezultate din acțiunile divinității și zeilor. Visele au menirea de a transmite mesaje mai puțin sau mai greu de interpretat. Primii germeni de interpretare a somnului cu vise pe baze fiziologice științifice apar în a doua parte a mitologiei grecești.

În *Mesopotamia* antică (teritoriul dintre Tigru și Eufrat, aproximativ Irakul de zi), în anii 3500 BC, scrierile cuneiforme ale limbilor sumerian și akkadian descriu originea ezoterică a somnului cu vise. Ele disting, de asemenea, formele de somn anormal: insomnia și somnul exagerat ca narcolepsia, precum și coșmarul. Ca soluții terapeutice ei recomandau practici rituale însoțite de lanțuri în jurul gâtului. Pentru îndepărtarea demonului se rugau la zeii sumeriani Iștar sau Inanna, cărora li se clădiseră sanctuarele în orașul Uruk. ic. Meso-

potamii credeau de asemenea în efectul mistic al pietrelor și al mineralelor.

Excavațiile din regiunea Mohan Jo-Daro și Harappa au descoperit o civilizație înfloritoare în *India de Nord-West*, care a existat între anii 2600 BC. and 1900 BCE. Bolnavii de insomnie se adresau zeiței somnului *Nidra Devi*, enunțând fraza: „Om shuddhe yu yogini maha nidre svaha”, după care se simțeau relaxați și adormeau (Dash and Kashyap, 1981).

Nidra Devi

Yoga (în limba sanscrită înseamnă „a se cupla” sau „a se împerechea”). Yoga este o tehnică Rig-Veda care conduce la o experiență mistică, realizată datorită unei concentrări mintale de obținere a eliberării „Samsara” și a iluminării „Moksha”. Yoga menține sănătatea a milioane de oameni care o practică. Termenul de Yoga apare în cărțile lui *Taittiriya-Upanishad* în 1000 B.C. (Manchanda and Keswani, 1974).

Din marea civilizație *egipteană* merită de amintit că visurile erau folosite ca o formă de divinație (percepția legăturii dintre vii cu cei care-i părăsiseră) 2345–1773 BCE. A fost descoperită o corespondență (scrisori găsite lângă morminte).

Thanatos

Nyx

Hypnos

În mitologia *greacă* trebuie separate două perioade; prima este cea a misticismului care continuă credința în zei. Zeul morții este Thanatos, al cărui frate este zeul somnului Hypnos, ambii fiii zeiței nopții Nyx.

Viața și moartea sunt hotărâte de cei doi zei frați care decid destinul oamenilor, adică al morții tranzitorii de fiecare zi: somnul, Hypnos sau al morții definitive, Thanatos. Acestui grup de zei i se alătură încă un zeu înaripat care este Morpheus. O atingere cu aripile sale aduce visul, trăiri misterioase cu forme vizuale, care sunt mesajele zeilor adresate omului.

Morpheus

somnul cu vise un fenomen natural al omului și al animalelor. Pythagoras (ca. 530 BCE) la școala medicală din Crotona în sudul Italiei se apropie de concepția lui Thales din Myletos. Hippocrates (ca. 460 BCE–ca. 370 BCE), scrie *Corpus Hippocraticum* (~ 400 B.C.) în care somnul se datorează trecerii sângelui din membre în părțile interioare ale corpului, unde este

Cronos

Aceste forme vizuale ale viselor lui Morpheus au inspirat numele științei formelor „morfologia”.

Importanța timpului zeificată de Chronos a fost o intuiție mitologică greacă confirmată după 2500 de ani de fizica cuantică. Zeul Chronos este considerat deseori Zeus (zeul zeilor), alteleori considerat în raport de egalitate cu el.

Din categoria a doua a mitologiei grecești, în care apar elemente raționale de înțelegere a somnului cu vise ca un proces fiziologic, distingem pe Thales of Myletos (640–546 BCE) care vede în

încălzit, permițând somnului să apară. Studentul lui Pitagora, Alcmaeon, în anul 510 BCE, susține că memoria se află în creier și somnul apare când creierul se umple cu sânge. Eliminarea sângelui din creier aduce veghea. Aristotel, în 350 BCE, în cartea sa *Somnul și somnolența* leagă somnul de digestie, observând somnolența postprandială. Explicațiile sale despre somn sunt încă departe de realitate, ținând seama despre crezul său că mintea este localizată în inimă și nu în creier. Ceea ce este de lăudat la Aristotel din punct de vedere al

concepției despre somn, consemnată în *Parva Naturalia*, este credința că visele nu sunt trimise de zei, ci sunt formate în mintea omului.

Între anii 300 și 900 CE, civilizația *Maya* din Yucatan, Mexico, i-a condus pe mezoamericani la un mare grad de civilizație. Datorită înțelegerii astronomiei și a calendarului, fermierii au dezvoltat ciclurile de cultivare, realizând producții agricole neîntâlnite până la ei.

În timpul Imperiului *roman*, împăratul Gaius Julius Caesar Augustus Germanicus (AD 12–AD 41), cunoscut sub numele de Caligula, ca și Tiberius Julius Caesar Augustus (42 BC–AD 37), au viziunea morții lor în vis. Se pare că apneea de somn era cunoscută de romani. Dionysus din Heraclea, obez și mare sforăitor, pune străjeri să-i supravegheze somnul; ei aveau misiunea de a-l trezi când se „îneca” în somn.

În cultura *iudaică* există un material enciclopedic legat de un mare număr de topice referitoare la somn. Prescripțiile rabinilor a fost rezumată între anii 25–449 AD în *Talmud* (studiu sau învățătură). Scrierile Talmudului exprimă forța de însănătoșire a somnului (Ancoli-Israel, 2001). Cea mai cuprinzătoare ediție a Talmudului, care conține și comentariile „Rashi”, este editată între 1520–1523 de Daniel Bomberg în Veneția, în care este menționat somnul ca medicament (Pirkei de Rabbi Eliezer)(19) „Somnul este cea mai bună mâncare, întărește forțele naturale și diminuează alterarea fluidelor din corp (Sefer Shaashu'im 9) (19). Somnul are un rol în tratamentul bolii” (Rosh al Hatorah, Vayeira). Este menționat pericolul pierderii somnului de noapte: „Cel care rămâne treaz în timpul nopții periclitează propria sa sănătate” (Talmud Avot 3:4–5). Referitor la visul care este recomandat să fie interpretat „Visul neinterpretat este ca o scrisoare care nu a fost deschisă”.

Ideea despre legătura gândurilor din timpul zilei cu conținutul viselor de noapte, fapt dovedit de știința modernă, rezultă din următorul exemplu din Talmud (citată). Regele Șapor i-a spus lui Samuel: „Despre voi, evreii, se spune că sunteți foarte inteligenți! Spune-mi te rog ce am să visez la noapte”. Samuel i-a spus regelui: „Vei visa că romanii te vor face captiv, te vor pune la muncă obligatorie de a măcina sâmburii de curmale într-o moară de aur”. După ce regele s-a gândit toată ziua la răspunsul evreului, a visat noaptea exact ce-i spusese el.

Islamul apare ca o religie în cel de-al șaptelea secol, când profetul Muhammad a început să primească revelațiile sale de la Dumnezeu (Sfântul Coran) prin îngerul Gabriel (610 CE). Musulmanii, cu o populație de 1,6 miliarde de oameni pe planetă, privesc islamul ca pe un mod de viață care trebuie urmat cu conștiinciozitate. Există două surse ale jurisprudenței islamice: Coranul și Hadit (Sunnah). Textul Coranului conține 114 capitole (Sura), iar Hadit este narativul cuprinzând cuvintele și faptele profetului Muhammad. Islamul a acordat un mare interes somnului, considerat un semn al măreției lui Allah (Dumnezeu): „Și între semnele lui este somnul tău de noapte prin care îți obții recompensa” [verset 30.23]. Islamul arată un mare interes pentru vise și interpretarea lor. Somnul este repetat de nouă ori în Coran, sub cinci nume diferite: *Sinah – a ațipi, a moșăi* (dormitare scurtă) după care trezirea este imediată, care corespunde stadiului I de somn, deci o manifestare de slăbiciune sau nevoie de odihnă [verset 2.255]. *Sinah* confirmă nevoia de somn. *Nu'aas – somnolență*, două versete utilizează acest cuvânt care înseamnă: „Amintește-ți când el te acoperă cu somnolență *Nu'ass* pentru a te apăra” [verset 8.11] și (verset 3.154). Un alt mod de somn scurt care se referă la sentimentul de siguranță oferit după un somn scurt este *Ruqood*: Dumnezeu a descris oamenii din peșteră în Coran: „Ai crezut că sunt trezi, când de fapt ei dormeau [verset 18. 18]. *Hojoo* – acest termen din Coran descrie frica de Dumnezeu a pioșilor credincioși; ei obișnuiesc să doarmă puțin noaptea (*Hojoo*) și în orele rămase îl roagă pe Dumnezeu să-i ierte. [verset 51. 17–18]. *Subaat* – cuvântul derivă din cuvântul arab *Sabt*, care înseamnă deconectare. Deci *Subaat* indică deconectarea de înconjurător în somn [verset 78.9], este corespondent al somnului profund.

Somnul și moartea – *wafat* – sunt prezentate în Coran ca și în mitologia greacă ca fenomene apropiate [verset 39–42]. Un verset din Coran spune: „Când mori în somn, Allah îți ia sufletul, el știe tot ce ai făcut în timpul zilei”. „După ce mori – wafat –, el te trezește și îți fixează perioada de viață pe care o ai de împlinit, după care te reîntorci la el, el te va informa ce vei avea de făcut” [verset 6.60]. Din Hadit: somnul fiind frate cu moartea, în ceruri musulmanii nu dorm.

Incursiunea mea în tainele somnului

Primele impulsuri de cercetare le-am primit de la maestrul Oscar Sager, conferințele sale strecurau prin sintagma „nu se știe de ce dormim” curiozitatea. Uneori spunea: „Deși ne trăim viața în două stări, veghe și somn, știm atât de mult despre prima și atât de puțin despre somn”. În cercetările făcute de el între anii 1957–1960, pe care le-a publicat în anul 1960 în cartea *Diencefalul*, menționează la pagina 234 că injectarea de clorură de calciu în nucleul periventricular juxtatriagonal sau în ventricolul III, provoacă somnul la pisică. Aceste cercetări făcute în paralel cu cercetările profesorului Michel Jouvet de la Lyon coincideau în rezultate.

În ziua de 31 octombrie 1972, o zguduitură, roțile au atins pământul pe aeroportul Lod și iată-mă aterizat ca emigrant, la vârsta de 43 de ani, în Israel. Am trecut Furcile Caudine ale adaptării, deoarece orice emigrare este un cutremur de pământ, și am înțeles că „medicul bun, dar evreu” din România a devenit un „medic bun, dar român” în Israel. Iată-mă în loc de a purta sufixul german „von” sau francez „de”, eram purtător de sufix „dar”. Mă apropiam vertiginos de 49 de ani, bătrânețea bătea la ușă. Perspectiva de a rămâne un medic neurolog la o policlinică de provincie mi-a dat puterea de a concepe un proiect de cercetare a somnului la bolnavii neurologici, pe care l-am trimis șefului Asociației neurologilor din Statele Unite, prof. Melvin Yahr, personalitate bine-cunoscută în neurologia mondială. Au trecut mai multe luni, aproape uitasem de năzdrăvănia făcută și, iată, sună telefonul și o voce îmi spune: „Sunt profesorul Melvin Yahr, am citit proiectul și consider că ar trebui să vii să-l pui în practică”. La întrebarea cu vocea emoționată: „Când pot veni?”, mi-a răspuns: „La data când vei decide să vii, îți se va trimite biletul de zbor”. Iată-mă în ajunul primei mele vizite în Statele Unite ale Americii, la vârsta de aproape 50 de ani, după o interdicție de a ieși din România în perioada Cortinei de fier a dictaturii comuniste, din cauza originii mele sociale nesănătoase.

Pregătirea proiectului mi-a dat posibilitatea să cunosc fascinanta poveste a istoriei somnului, expusă mai sus, precum și descoperirea apneei de somn și a sindromului de hiperventilație al obezilor care deveniseră, la acea dată, boli foarte

cunoscute și frecvente. Charles Dickens, în anul 1837, a publicat prima sa nuvelă intitulată *Pickwick Papers*, în care-l descrie pe Joe birjarul său. Pe atunci nu existau mașini și el avea o șaretă cu un cal, mânat de Joe. De câte ori revenea la șaretă îl găsea pe Joe, care era obez, sforăind și cu întreruperi lungi de respirație. Nu numai atât, dar de multe ori când Joe stătea în picioare îl observa cum era cu ochii închiși, ca și cum ar dormi un somn superficial, diferit de cel când stătea pe capra șaretei. El descrie aceste două fenomene cu o mare precizie analitică. Această descriere este urmată, după 128 de ani, de descoperirea de către neurologul francez de la Marseille, Henry Gastaut a apneei de somn. Acesta înregistrează pe hârtia electroencefalografului, după aplicarea de electrozi pe capul și pieptul bolnavilor, apneea de somn. Confirmarea științifică a apneei de somn îl impune pe scriitorul Charles Dickens în istoria medicinei, ca descoperitorul atât al acesteia, cât și al sindromului de hipoventilație al obezilor. Astăzi, 6% din populația globului și 77% dintre obezi suferă de apnee de somn. Iată două schițe originale din cartea *The Pickwick Papers*.

Apneea de somn

Sindromul de hipoventilație al obezilor

Obezii nu pot respira suficient de adânc din cauza grăsimii și prezintă o insuficiență de aport de oxigen, fapt care provoacă o permanentă tendință la somn, pe care Dickens a observat-o și descris-o. Boala a și purtat inițial numele de „Pickwickian syndrome” după numele cărții.

Sigmund Freud, odată cu descoperirea psihanalizei, insistă asupra importanței viselor și le închină o carte *Traumdeutung (Interpretarea viselor)*, în care încearcă să decodifice conținutul viselor, deseori eronate. După 57 de ani, în anul

1957, William Dement descrie date importante despre momentul apariției visului în somn și diferitele lui forme.

Un al treilea domeniu cunoscut despre somn era legat de cercetările despre ritmul circadian întreprins de Jurgen Aschoff, care, într-un bunker clădit artificial sub pământ, a studiat somnul lipsit de influența semnalizatorilor de timp: soare, ceas, radio, zgomote etc., pe care le-a numit *zeitgebers* (*semnalizatori de timp*). Aceste studii au fost completate ulterior de Nataniel Kleitman și Elliot Weitzman.

În anii 1924, psihiatrul german Hans Berger, preocupat de înregistrarea undelor electrice ale creierului, a reușit să le înscrie pe hârtie, aplicând pe pielea craniului, electrozi, împreună cu un sistem de amplificare. El a publicat descoperirea sa în anul 1929, *Über das Elektrenkephalogramm des Menschen*. La Universitatea din Chicago s-au făcut încercări de a perfecționa acest instrument.

Anii 1953–1964 sunt, însă, adevărații ani de glorie ai științei somnului „Anni Mirabiles Somni”.

În anul 1912, tânărul Nataniel Kleitman în vârstă de 17 ani, a plecat din Chișinău și, după lungi peripeții, a ajuns, la vârsta de 20 de ani, în Statele Unite. Își completează studiile de liceu, diploma în fiziologie și psihologie, și Ph.D-ul la Universitatea din Chicago cu *summa cum laude*, în jurul vârstei de 28 de ani. Dedicat studiului somnului, își formează un laborator de cercetare. Continuă studiile cronobiologice ale lui Jurgen Aschoff în peștera naturală Mammoth, în care-și petrece 32 de zile, înregistrând somnul asistentului său, Bruce Richardson. A publicat rezultatele în cartea sa *Sleep and Wakefulness*, în 1939, despre persistența ritmului circadian în absența semnalizatorilor de timp (*zeitgebers*) și modificările de timp ale adormirii și trezirii în absența lor.

Pentru a încerca să înțeleagă valoarea somnului, se supune la o experiență proprie de deprivare de somn timp de 180 de ore. În anul 1951 a adus una dintre mașinile de înregistrare a electricității creierului tip Hans Berger, aflată în subsolul universității, și o încredințează unuia dintre asistenții săi, Eugen Aserinsky, pentru înregistrarea somnului la copii, însoțită de observarea lor. Într-una din seri, asistentul este vizitat de fiul său Armand, care foarte obosit ațipește pe patul de înregistrări. Tatăl îl trezește, îi plasează toți electrozii pe cap și trece în camera de înregistrare. După o oră de înregistrare, acele electroencefalografului intră într-o stare de agitație, pe care tatăl o interpretează ca o ridicare din pat, dar intrând în cameră observă că fiul doarme liniștit, numai ochii i se mișcă în toate direcțiile. După un timp, furtuna electrică încetează și copilul continuă să doarmă. La auzul celor întâmplare, Kleitman realizează că se află în posesia unei observații importante și inițiază înregistrarea și observarea somnului în masă a copiilor, adulților, bărbați și femei de toate vârstele. În decurs de doi ani se ajunge la descoperirea unei noi legi universale, paradigmatică, și anume existența a două forme de somn ale omului: somnul cu mișcări rapide ale ochilor (REM – Rapid Eye Movements) și somnul lent sau profund fără REM (somnul Non-REM).

După această descoperire, înregistrarea somnului (polysomnografia) se impune ca metodă de studiu, dar sistemele de înregistrare și aparatele de înregistrare diferite, împreună cu artefactele, nu fac posibilă compararea rezultatelor. Descoperirea de către Michel Jouvet din Lyon a inhibării mușchilor în timpul somnului REM, în 1964, adaugă polisomnografiei încă o unealtă utilă de definire a somnului REM, care, împreună cu înregistrarea mișcărilor oculare, conferă polisomnografiei posibilitatea de comparare a studiilor.

Studiile unui alt asistent al lui Nataniel Kleitman, William Dement, asupra viselor stabilește prezența viselor în 80% din cazuri ca apărând în somnul REM, fapt care-i aduce și termenul de somn „activ” sau somn „paradoxal”. Activ, deoarece undele înregistrate arată un creier la fel de activ ca în starea de veghe și paradoxal, deoarece visele apar când mușchii sunt inhibați. Acest paradox vine să demonstreze ingeniozitatea naturii care, inhibând mușchii, împiedică ca în cazul unui vis în care un bandit aleargă să te

omoare, visătorul nu poate sări pe fereastră de la etajul 10 și rămâne în pat, continuându-și visul până se termină.

Aportul adus de profesorul Nathaniel Kleitman la știința somnului a condus la crearea Premiului Kleitman ca fiind cel mai important titlu în descoperiri paradigmatică în știința somnului.

L-am întâlnit deseori la congresele de somn pe prof. Nathaniel Kleitman, vorbeam românește. În pauza congresului, din anul 1995, un ziarist ne-a fotografiat, auzind că vorbim românește a scris sub poză: „Doi români, unul de 66 de ani – eu – și unul de 100 de ani – Nataniel Kleitman. Recomand ca subiect de cercetare al departamentului de istorie, studiul vieții lui Nataniel Kleitman din Chișinău.

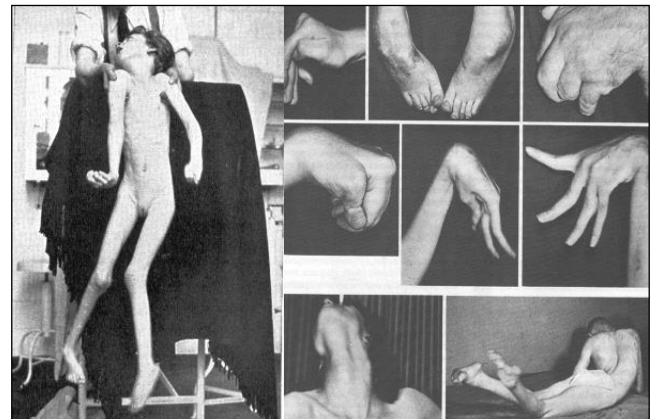
Descoperirea erecției la bărbați și a dilatației vaginului la femei în perioada somnului REM, de către Charles Fischer la Universitatea din New York, în anul 1965, vine să completeze bagajul de cunoștințe despre tainele somnului în această perioadă, care poate fi numită „Anni Mirabiles Somni”.

În perioada petrecută la Mount Sinai School of Medicine of the New York University, am întreprins, sub îndrumarea și colaborarea cu profesorii Melvin Yahr și Elliot Weitzman, studiul somnului în bolile extrapiramidale. „Dualitatea motorie a somnului” a făcut obiectul prezentării la Academia Română în sesiunea închinată profesorului Gheorghe Marinescu în anul 2003. Acest fenomen se manifestă prin dispariția în timpul somnului a bolilor extrapiramidale grave, ca boala lui Parkinson, boala ticurilor, atetoză, corea, distoniile, myoclonus, hemibalism sau tremor essential. Pe de altă parte, somnul poate iniția boli, ca somnambulismul, bruxismul, mișcările periodice ale

picioarelor și tulburările comportamentale în REM.

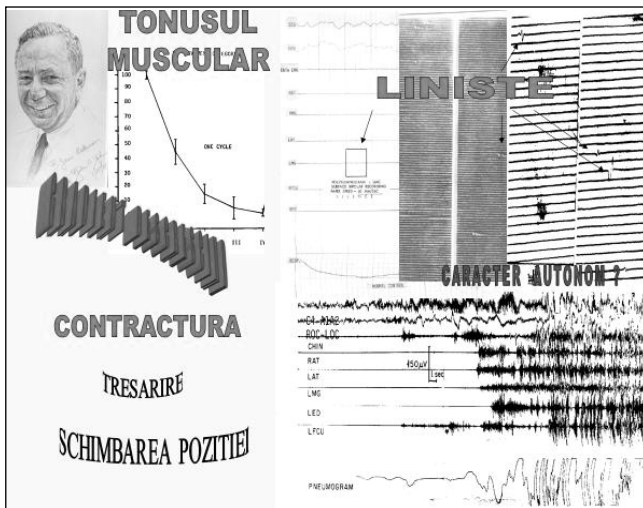
Legile care guvernează activitatea sistemul nervos și a sistemul muscular în starea de veghe sunt diferite de cele din starea de somn. Tonusul muscular scade dar mușchii, care apar liniștiți pe hârtia electroencefalografică, arată contracții de unități motorii pe hârtia electromiografică.

O falsă liniște!

Inhibiția musculară din timpul somnului cu vis (REM) poate fi afectată de boli, în special vasculare, la oameni în vârstă, înlesnind executarea visului. Cel afectat poate, în cazul unui vis în care se luptă cu agresorul, să tragă un pumn sau o palmă soției care doarme lângă el și care se trezește speriată și uimită din somn.

Întors în Israel am contribuit la înființarea unui laborator de somn la spitalul de recuperare Lowenstein, unde am studiat somnul în traumatismele de război.

La 1 decembrie 1988 a fost înființat Centrul de Medicina Somnului de la Centrul Medical Universitar Sheba „Oscar Sager”, cu două laboratoare

somnului. În prefața cărții, prietenul Michel Jouvet menționează importanța cercetării războiului din Golf. La 17 zile de la începerea războiului, 1045 de cetățeni israelieni, cu vârste între 16 și 80 de ani au fost supuși unui prim interviu între a 10-a și a 12-a rachetă lansată din Bagdad, al doilea interviu fiind luat la 31 de zile după încetarea războiului. În decursul celor 42 de zile ale războiului Golfului s-au lansat 18 rachete asupra Israelului. Populația fusese informată că existau trei tipuri de rachete: convenționale, atomice sau bacteriene. Semnalarea rachetei se făcea cu ajutorul sirenelor între 18 și 60 de secunde înaintea căderii. Intrarea în camera blindată și aplicarea măștilor trebuiau executate în acest timp. Cum uneori erau lansate câte două rachete succesive, mulți oameni rămăneau în camera blindată toată noaptea, deoarece atacurile au avut loc numai noaptea. După șase războaie purtate pe front, acesta era primul în care spatele frontului devenise frontul, deci cartierele

הסוג הבינלאומי של הפרעות שינה ועירנות לפי WHO

TABLE OF COMPARATIVE CODES

ASDC-APSS Diagnostic codes and conditions	Recommended compatible ICD-9-CM codes
A. DIMS: Disorders of Initiating and Maintaining Sleep (Insomnias)	
A.1.a	Transient and situational psychophysiological DIMS 307.41-0
A.1.b	Persistent psychophysiological DIMS 307.42-0
A.2.a	DIMS with symptom and personality disorders 307.42-1
A.2.b	DIMS with affective disorders 307.42-2
A.2.c	DIMS with other functional psychoses 307.42-3
A.3.a	DIMS with tolerance to or withdrawal from CNS depressants 780.52-0
A.3.b	DIMS with sustained use of CNS stimulants 780.52-1
A.3.c	DIMS with sustained use of or withdrawal from other drugs 780.52-2
A.3.d	DIMS with chronic alcoholism 780.52-3
A.4.a	Sleep apnea DIMS syndrome 780.51-0
A.4.b	Alveolar hypoventilation DIMS syndrome 780.51-1
A.5.a	Sleep-related (nocturnal) myoclonus DIMS syndrome 780.52-4
A.5.b	"Restless legs" DIMS syndrome 780.52-5
A.6	DIMS with other medical, toxic, and environmental conditions 780.52-6
A.7	Childhood-onset DIMS 780.52-7
A.8.a	Repeated REM sleep interruptions 307.48-0
A.8.b	Atypical polysomnographic features 307.48-1
A.8.c	Not otherwise specified DIMS disorder 307.42-9 or 780.52-9
A.9.a	Short sleeper 307.49-0
A.9.b	Subjective DIMS complaint without objective findings 307.49-1
A.9.c	Not otherwise specified non-DIMS condition 307.40-1
B. DOES: Disorders of Excessive Somnolence	
B.1.a	Transient and situational psychophysiological DOES 307.43-0
B.1.b	Persistent psychophysiological DOES 307.44-0
B.2.a	DOES with affective disorders 307.44-1
B.2.b	DOES with other functional psychiatric disorders 307.44-2
B.3.a	DOES with tolerance to or withdrawal from CNS stimulants 780.54-0
B.3.b	DOES with sustained use of CNS depressants 780.54-1
B.4.a	Sleep apnea DOES syndrome 780.53-0
B.4.b	Alveolar hypoventilation DOES syndrome 780.53-1
B.5.a	Sleep-related (nocturnal) myoclonus DOES syndrome 780.54-4
B.5.b	"Restless legs" DOES syndrome 780.54-5
B.6	Narcolepsy 347
B.7	Idiopathic CNS hypersomnolence 780.54-7
B.8	DOES with other medical, toxic, and environmental conditions 780.54-6
B.9.a.i	DOES (periodic) with Kleine-Levin syndrome 780.54-2
B.9.a.ii	DOES (periodic) with menstrual-associated syndrome 780.54-3
B.9.b	Insufficient sleep 307.49-4
B.9.c	Sleep drunkenness 307.47-1
B.9.d	Not otherwise specified DOES disorder 307.449 or 780.54-9
B.10.a	Long sleeper 307.49-2
B.10.b	Subjective DOES complaint without objective findings 307.49-3
B.10.c	Not otherwise specified non-DOES condition 307.40-2

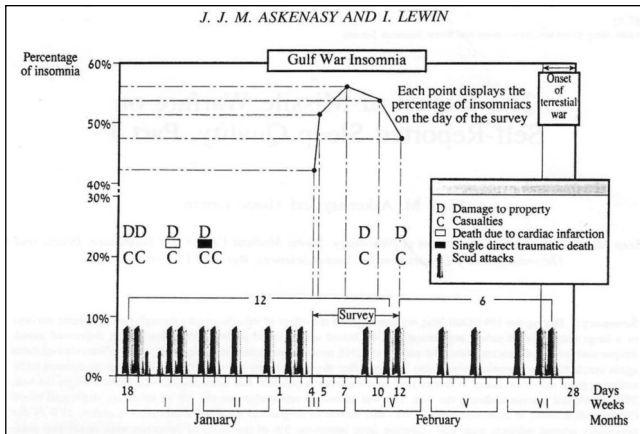
ASDC-APSS Diagnostic codes and conditions	Recommended compatible ICD-9-CM codes
C. Disorders of the Sleep-Wake Schedule	
C.1.a	Rapid time zone change ("jet lag") syndrome 307.45-0
C.1.b	"Work shift" change in conventional sleep-wake schedule 307.45-1
C.2.a	Frequently changing sleep-wake schedule 307.45-2
C.2.b	Delayed sleep phase syndrome 780.55-0
C.2.c	Advanced sleep phase syndrome 780.55-1
C.2.d	Non-24-hour sleep-wake schedule 780.55-2
C.2.e	Irregular sleep-wake pattern 307.45-3
C.2.f	Not otherwise specified sleep-wake schedule disturbance 307.45-9 or 780.55-9
D. Dysfunction Associated with Sleep, Sleep Stages, or Partial Arousals (Parasomnias)	
D.1	Sleep walking (somnambulism) 307.46-0
D.2	Sleep terror (pavor nocturnus, incubus) 307.46-1
D.3	Sleep-related enuresis 307.46-2 or 780.56-0
D.4.a	Dream anxiety attacks (nightmares) 307.47-0
D.4.b	Sleep-related epileptic seizures 780.56-1
D.4.c	Sleep-related bruxism 306.8
D.4.d	Sleep-related headbanging (jactatio capitis nocturnus) 307.3
D.4.e	Familial sleep paralysis 780.56-2
D.4.f	Impaired sleep-related penile tumescence 780.56-3
D.4.g	Sleep-related painful erections 780.56-4
D.4.h	Sleep-related cluster headaches and chronic paroxysmal hemicrania 780.56-5
D.4.i	Sleep-related abnormal swallowing syndrome 780.56-6
D.4.j	Sleep-related asthma 780.56-7
D.4.k	Sleep-related cardiovascular symptoms 780.56-8
D.4.l	Sleep-related gastroesophageal reflux 780.56-9
D.4.m	Sleep-related hemolysis (paroxysmal nocturnal hemoglobinuria) 283.2
D.4.n	Asymptomatic polysomnographic finding 780.59
D.4.o	Not otherwise specified parasomnia 307.47-9 or 780.56

de polisomnografie și o clinică în care se stabilea diagnosticul bolii de somn, acolo unde era cazul, în baza clasificării internaționale.

În anul 2008, la invitația Editurii Viața Medicală Românească, am publicat cartea *Enigmele*

populației civile erau cele vizate. Analiza datelor a arătat că în afara celor 13% de insomnii cronice existente la data războiului s-au mai adăugat 25% tulburări de somn de tip insomnie acută, care după

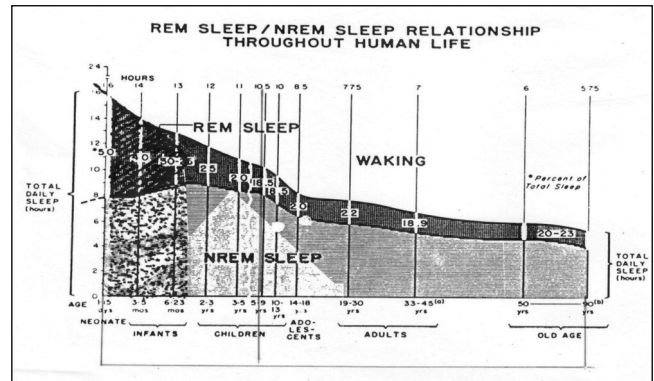
31 de zile de la terminarea războiului au mai persistat 12,5%, deci războiul Golfului a dublat numărul de insomnii cronice. Interesant, în perioada postbelică, orice sunet sau zgomot care imita sirenele de alarmă, cum ar fi cana electrică de fiert apa pentru cafea, provoca panică, în special mamelor.

Cu sprijinul Universității din Nagoya, Japonia (decan prof. Tadaaki Mano), în Israel am înființat primul Laborator de microneurografie, adică înregistrarea sistemului nervos autonom-simpatic și parasimpatic din nervii tibial sau peroneal ai membrilor inferioare.

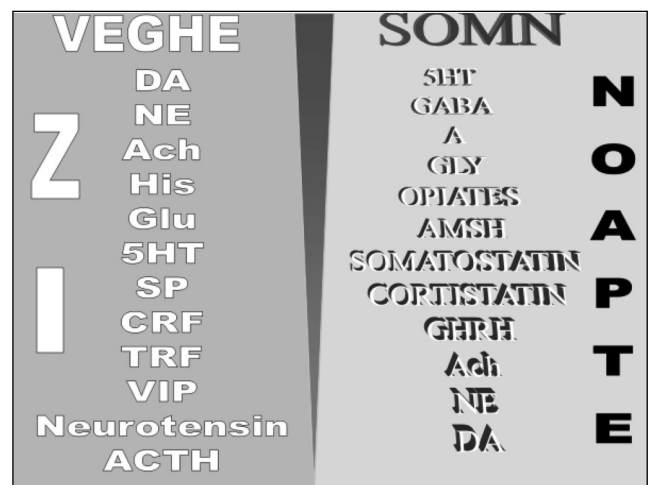

Numărul foarte mare de insomnii acuzate de vârstnici, precum și numărul foarte mare de consumatori de pilule de somn, la aceeași categorie de vârstă, impun cunoașterea duratei necesare de somn, în funcție de vârstă. Somnul REM și somnul profund sunt la egalitate în primul an de viață, pentru a scădea progresiv până la bătrânețe. În consecință, cele cinci-șase ore de somn necesar oamenilor vârstnici nu trebuie prelungite artificial de pilula de somn, din cauza unei interpretări ero-

nate de insomnie. Ingerarea unei substanțe chimice (pilula de somn) în mod inutil într-un organism sănătos, poate fi dăunătoare atenției și memoriei.

Studiul biochimic al somnului a demonstrat existența unei ierarhii diferite a neurotransmiților la nivelul sinapsei neuronale în starea de veghe față de starea de somn (ilustrată în figura de mai jos).

Genele omului se exprimă diferit în starea de veghe și în starea de somn. Din 15 459 de gene studiate, 1564 (10,1%) sunt activate în starea de somn, comparate cu starea de veghe (Cirelli, 2004). Astfel se explică și diferențele genetice ale ceasului biologic, manifestat prin orarul de somn. Unii prezintă toată viața tendința de a adormi devreme și a se scula devreme (avasarea fazei de somn) sau tipul privighetoare, alții se culcă târziu și se scoală foarte târziu (întârzierea fazei de somn) sau tipul bufniță.

Aici se încheie incursiunea mea în tainele somnului, cu urări de somn cu vise plăcute.

60 de ani de la zborul primului om în cosmos, 40 de ani de la primul zbor al unui român în spațiul cosmic

Dumitru-Dorin Prunariu

Membru de onoare al Academiei Române

La 12 aprilie 1961, pentru prima dată în istoria zborurilor cosmice începute cu 3,5 ani în urmă, limita atmosferei terestre a fost depășită de un om, de primul cosmonaut al planetei, Iuri Gagarin.

După o selecție riguroasă dintr-un detașament de 20 de candidați cosmonauți, tânărul pilot, locotenentul-major, născut la 9 martie 1934, Iuri Gagarin a devenit simbolul cosmonauticii pilotate din întreaga lume.

Un medic al Forțelor Aeriene Sovietice a evaluat personalitatea lui Gagarin astfel: „Modest; se jenează când umorul său devine puțin prea îndrăzneț; Iuri are evident un grad ridicat de dezvoltare intelectuală; memorie fantastică; se distinge de colegii săi prin atenția sa ascuțită și cuprinzătoare față de mediul înconjurător; o imaginație bine dezvoltată; reacții rapide; perseverent, se pregătește cu grijă pentru activitățile sale și pentru exercițiile de antrenament, stăpânește cu ușurință mecanica cerească și formulele matematice, excelând, de asemenea, în matematici superioare; nu se simte constrâns atunci când trebuie să-și apere punctul de vedere dacă consideră că are dreptate. Se pare că înțelege viața mai bine decât mulți dintre prietenii săi”.

Serghei Korolev, unul dintre creierele din spațele primilor ani ai programului spațial sovietic, a spus mai târziu că Gagarin posedă un zâmbet „care a luminat întunericul războiului rece”.

„Pentru a sărbători în fiecare an la nivel internațional începutul pentru omenire al erei spațiale, reafirmând contribuția importantă a științei și tehnologiei spațiale în atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă și creșterea bunăstării statelor și popoarelor, precum și asigurarea realizării aspirației lor de a menține spațiul cosmic în scopuri pașnice”, Adunarea generală a ONU, în rezoluția sa A/RES/65/271 din 7 aprilie 2011, a

declarat 12 aprilie drept Ziua Internațională a Zborului Cosmic al Omului. Celebrarea memorabilei zile se face și în cadrul evenimentului global, marcat pe toate continentele Terrei, „Noaptea lui Iuri”, care se desfășoară pentru a comemora reperi în explorarea spațială. În cadrul acestui eveniment este onorată, de exemplu, și lansarea, la exact 20 de ani de la zborul în spațiu a lui Iuri Gagarin, a primei misiuni a navetei spațiale americane STS-1.

Eu aveam nouă ani când a zburat în cosmos Iuri Gagarin. Am aflat de zborul lui din transmisiunea radio din dimineața zilei de 12 aprilie 1961. Nu prea înțelegeam atunci ce însemna spațiul cosmic, ce importanță istorică avea acel zbor, dar am aflat ulterior mai multe elemente de la tatăl meu care era inginer. În niciun caz atunci, nimeni nu s-ar fi gândit că peste numai 20 de ani, o lună și două zile, eu aveam să devin Gagarinul României, primul cosmonaut român.

Simbolul lui Gagarin a rămas imprimat în pregătirea și zborul cosmic al tuturor exploratorilor spațiului.

Referitor la mine, dorința de a zbura, de a pluti prin aer și spațiu am avut-o de mic. Nu o dată în copilărie am avut sentimentul că dacă dau mai tare din mâini mă pot înalța ca păsările, și nu o dată am visat cum plutesc prin văile munților sau mă înalț prin forțele proprii spre cer. Cu un antrenament perseverent și adecvat, zborul spre cosmos a fost doar o împlinire a unei dorințe intrinseci de a mă ridica cât mai sus și de a avea o cuprindere cât mai largă a planetei pe care trăim. Orice posibilă teamă a fost înfrântă de această dorință.

Am absolvit Facultatea de Inginerie Aerospațială a Politehnicii bucureștene, apoi, efectuând serviciul militar, s-a întâmplat să mă

găsesc la momentul potrivit și în locul potrivit pentru a afla de selecția pentru candidații cosmonauți și a participa la ea. În România, selecționările pentru programul de zboruri cosmice pilotate au început în luna aprilie 1977 și au fost finalizate în luna martie 1978. Comandamentul Aviației Militare și Centrul de Medicină Aeronautică de atunci au fost direct implicate în selecționarea candidaților cosmonauți români, pregătirea noastră inițială în România și în asigurarea unei anumite logistici legate de pregătirea în străinătate.

România a făcut parte din a doua grupă a programului Intercosmos de pregătire și trimitere în spațiul cosmic a unor specialiști din statele membre ale programului. O primă grupă de candidați cosmonauți în cadrul aceluși program a început pregătirea în 1976 și a zburat în cosmos în 1978. Respectivii cosmonauți au fost din Cehoslovacia de atunci, Polonia și Germania Democrată, Vladimir Remek din Cehoslovacia devenind primul zburător în cosmos nerus și neamerican, considerat oficial, după aderarea țărilor central și est-europene la Uniunea Europeană, drept primul cosmonaut european.

A doua grupă Intercosmos, care a început pregătirea în martie 1978, a constat din câte doi candidați din cinci țări: Bulgaria, Ungaria, Cuba, Mongolia și România. După un an, sovieticii au adus în pregătire și candidați din Vietnam, incluși în ordine alfabetică în grupa noastră, ordine în care s-a și zburat în spațiul cosmic. În selecționarea candidaților o condiție obligatorie o reprezentau studiile superioare tehnice, alături de calitățile fizice și psihice.

Învățarea limbii ruse și cursurile teoretice au constituit baza pregătirii inițiale a candidaților. Zborurile cu avioane cu reacție, acrobația aeriană, zborul în celulă, parașutismul, exercițiile de supraviețuire în diferite condiții climatice au contribuit în mod deosebit la dezvoltarea capacității de acțiune în condiții de stres, la dezvoltarea atenției, preciziei în acțiuni și a unei logici bine argumentate în definirea succesiunii operațiilor necesare rezolvării acelor situații. Alături de multele cunoștințe teoretice, de sutele de ore petrecute în simulator, diversele antrenamente complexe și pregătirea fizică au constituit elemente de examinare periodică a candidaților

cosmonauți și de acordare a calificativelor care în final au dus la determinarea celui care urma să zboare efectiv în cosmos.

Am petrecut cu familia trei ani în Orașelul Stejar, până la planificarea zborului nostru cosmic. La 12 mai 1981 am fost confirmat în mod oficial ca primul nominalizat în cadrul zborului comun româno-sovietic, alături de cosmonautul Leonid Popov, comandant de echipaj. Acesta era un cosmonaut experimentat, care mai efectuase un zbor cu o durată de 186 de zile, la bordul aceleiași stații cosmice Saliut-6. Al doilea candidat cosmonaut român, Dumitru Dediu, și cosmonautul sovietic Iuri Romanenko au fost desemnați ca membri ai echipajului de rezervă.

Pe 14 mai 1981, la ora 20 16' 38" – ora Bucureștiului – de pe cosmodromul Baikonur, și-a luat zborul racheta purtătoare cu nava cosmică Soyuz-40, având la bord pe mine și pe Leonid Popov.

Dupa 8 minute și 50 de secunde nava cosmică se desprindea de ultima treaptă a rachetei purtătoare, fiind plasată pe o orbită inițială cu perigeul la 198,1 km și apogeul la 287,0 km, înclinată față de ecuator cu 51,65 grade. Viteza imprimată în jurul Pământului era de 28 000 Km/h. Imediat după desprinderea de ultima treaptă a rachetei apare imponderabilitatea. Până la ora 4 dimineată am avut de testat în zbor real funcționarea la parametri a tuturor echipamentelor navei cosmice și efectuarea primei manevre orbitale de ridicare a orbitei. După a doua manevră orbitală efectuată cam la 25 de ore după lansare, am intrat pe orbita de joncțiune cu laboratorul spațial Saliut-6, aceasta având perigeul la 284,8 km și apogeul la 342,6 km. Încadrarea pe un anumit coridor de apropiere și joncțiune cu laboratorul spațial reprezintă un regim foarte dinamic și oarecum riscant al navei cosmice, în care cosmonauții au mult de lucru. După joncțiune am lucrat timp de șapte zile la bordul acestui laborator cosmic alături de colegii ruși, Leonid Popov, Vladimir Kovalionok și Viktor Savinykh, ultimii doi aflându-se pe orbita circumterestră din data de 21 martie 1981.

Zborul navei cosmice Soyuz-40 a reprezentat a nouă misiune din cadrul programului Intercosmos, România devenind a 11-a țară din lume care are propriul cosmonaut, eu fiind al 103-lea pământean ajuns pe orbite extraterestre.

Foto credit: Ziarul Unirea

Ce m-a frapat imediat ce am ajuns la înălțimi extra-atmosferice a fost subțirimea atmosferei terestre. Dacă ai compara Pamântul cu un măr, grosimea atmosferei nu ar fi mai mare decât grosimea cojii acestuia. Este aproape șocant să înțelegi faptul că în acel strat subțire s-a dezvoltat viața și se desfășoară toate procesele vii și faptul că noi, în ignoranța noastră, poluăm această atmosferă, otrăvind ceea ce respirăm noi înșine și ceea ce vor respira generațiile următoare, în același timp defrișând pădurile, care reprezintă fabrica de oxigen a planetei.

Pentru că ne aflăm într-un mediu academic voi insista mai puțin asupra trăirilor mele în spațiul cosmic și mai mult asupra programului științific, pe care l-am efectuat la bordul stației orbitale Saliut-6.

Unele dintre experimentele efectuate au făcut parte din categoria celor de fizică și tehnologie cosmică. Experimentele au fost propuse și pregătite de diferite unități din cadrul Institutului Central de Fizică: Institutul de Fizică și Inginerie Nucleară (IFIN) București, Institutul de Fizică și Tehnologia Aparatelor cu Radiații (IFTAR) București, Institutul de Tehnologii Izotopice și Moleculare (ITIM) Cluj-Napoca, Centrul de Astronomie și Studii Spațiale (CASS) București, Fabrica de Aparatură Nucleară (FAN) București.

Acestea au fost:

– Experimentul ASTRO (colaborare IFIN-CASS-FAN) a vizat evidențierea prezenței în spațiul cosmic a atomilor incomplet ionizați și studiul proprietăților (sarcină, energie, tipuri noi de ioni) și interacțiilor lor. Experimentul a cuprins două componente, ASTRO-I și ASTRO-II, aparatele fiind plasate în exteriorul și, respectiv, în interiorul navei cosmice. Componentele aparatelor foarte complexe, care, pe lângă condițiile de selectivitate și sensibilitate, trebuiau să îndeplinească și condiții speciale de robustețe, dimensiuni și greutate sau de consum redus de electricitate au fost asamblate și montate la bordul stației.

– Experimentul CAPILAR, propus de IFTAR București, a fost un experiment de tehnologie cosmică vizând în premieră studiul transportului sub acțiunea forțelor capilare în absența gravitației a unor materiale semiconductoare topite spre zona de cristalizare cu formă prestabilită în vederea producerii de panglici cristaline utilizabile în construcția bateriilor solare la bordul stațiilor cosmice. Restricțiile legate de utilizarea echipamentelor termice existente la bordul stației Saliut-6 au impus colaborarea cu Institutul de Tehnologii Cosmice din Moscova pentru adaptarea experimentului la condițiile existente.

– Experimentul NANOBALANTA, propus de ITIM, a vizat stabilitatea straturilor protectoare de bioxid de siliciu depuse pe componentele optice ale stației cosmice (ferestre, lentile, celule solare etc.) sub acțiunea mediului cosmic (radiații, microparticule solide, variații de temperatură). În acest scop, stratul protector depus a fost folosit în calitate de rezonator, modificările fiind monitorizate prin efectul asupra frecvenței rezonatorului.

– Experimentul BIDOZA, propus de CASSIFIN, a vizat caracterizarea dozelor de iradiere în interiorul stației orbitale. Experimentul a cuprins două componente: INTEGRAL, care a vizat măsurarea fluxului de ioni grei în diferite zone ale compartimentului de lucru, și MINI-DOZA-178, care viza fluxurile de protoni pentru caracterizarea centurilor de radiații cosmice.

Experimentele din categoria celor medico-biologice au fost:

- MYOCARD, care a analizat dinamicile fazelor ciclului meu cardiac în timpul testelor funcționale „Sprint” și „Pneumatic”. Executanți au fost Institutul de Fiziologie Normală și Patologică și Institutul Medico-Farmaceutic din București.

- BALISTO a studiat capacitatea de contracție a miocardului meu. Executanți au fost Institutul de Fiziologie Normală și Patologică și Institutul Medico-Farmaceutic din București.

- INFORMAȚIA a reprezentat studierea dinamicii activității mele psihice în procesul de adaptare la condițiile zborului cosmic. Executant a fost Centrul de Medicină al Aviației.

- IMUNITATE a vizat studierea influenței condițiilor de zbor spațial asupra substanțelor biologice active, care se referă la protecția antivirus și la imunitatea antivirus a cosmonautului, respectiv a mea. Executanți au fost Institutul de Virusologie și Centrul de Astronomie și Științe Spațiale.

- HOMEOSTAZIA a privit studierea influențelor condițiilor de zbor spațial asupra schimbului de apă-săruri, stării funcționale a rinichilor și mecanismelor de reglare a acestora. Executanți au fost Institutul de Medicină Normală și Patologică și Institutul de Medicină și Farmacie din București.

- RHEO a vizat studiul circulației sanguine a creierului, centrale și periferice. Executant a fost Centrul de Medicină al Aviației.

Experimentele descrise până aici au fost pur românești.

În programul de experimente efectuate de mine au mai fost incluse și următoarele, la propunerea partenerilor de zbor:

- PNEUMATIC a studiat reacția organismului meu la depunerea de sânge în picioare în perioada adaptării acute la imponderabilitate.

- GULER s-a referit la studierea influenței factorilor zborului cosmic asupra interacțiunii analizorilor și legității evoluției bolii de mișcare în zborul cosmic.

- ANCHETA a vizat studiul simptomatologiei tulburărilor vestibulare în zbor și în perioada de readaptare și stabilirea legăturilor cu anamneza.

- NEPTUN a vizat studierea acuității vizuale și a eventualelor modificări ale profunzimii vederii în condițiile zborului cosmic.

Am mai contribuit în timpul zborului și la continuarea unor experimente propuse de alte țări în cadrul programului Intercosmos, care nu fuseseră finalizate și cereau o continuare pe o perioadă mai lungă de timp.

Pe lângă multele ore dedicate zilnic activității științifice aveam timp să admirăm din când în când, pe viu, și extraordinarele imagini ale Pamântului. Vezi continente, oceane, fenomene meteorologice, activități umane, totul în timp real. De la acele înălțimi se văd bine și distrugerile provocate prin activități poate profitabile, pe termen scurt, dar nesăbuite la scara de generații ale omului, precum tăierea pădurilor tropicale și nu numai a acestora, poluarea apelor și solului, avansarea deșertului ca urmare a distrugerii vegetației și altele.

Revenirea din spațiul cosmic a avut loc în data de 22 mai 1981, la ora 16:58, ora României. Modulul de coborâre a navei spațiale Soyuz 40, reprezentând 1/3 din nava propriu-zisă, a aterizat conform programului în zona stabilită din stepa Kazahstanului, la 185 de kilometri sud-est de orașul Djezkazgan. În timpul trecerii prin atmosferă, care durează 10 minute până la deschiderea parașutei și încă 15 minute până la aterizarea propriu-zisă, modulul se încălzește la exterior până la 1700 de grade Celsius și suprasarcina ajunge în regim normal la 3,8–4 g. La trecerea prin atmosferă modulul cu echipajul la bord frânează prin frecare cu aerul, ajungând de la viteza de intrare în

---

atmosfera de 28 000 km/h la 900 km/h la care începe să se deschidă trenul de parașute extrac-toare, de stabilizare, de frânare și, în final, parașuta mare care aduce pe pământ modulul. Tre-cerea prin atmosferă se face cu puternice trepidații și suprasarcini.

Pe parcursul zborului meu cosmic am înconjurat Pământul de 125 de ori, parcurgând 5 260 000 km, în 7 zile, 20 de ore, 42 de minute și 52 de secunde.

Cosmosul îți deschide noi orizonturi. Ajungi să îți vezi propria planetă din exteriorul ei, să ai altă percepție asupra spațiului și dimensiunilor fenomenelor și problemelor terestre.

Cosmonauții și astronauții sunt specialiști în domenii complexe de activitate, apreciați în mediile de specialitate și nu numai. Cu același respect și apreciere s-a vorbit întotdeauna oriunde în lume atât despre Iuri Gagarin, cât și despre John Glenn sau despre Alexei Leonov și despre Neil Armstrong, cât și despre mulți alți zburători în spațiul cosmic din cele 38 de state care au participat până acum la zboruri cosmice pilotate. Zborul cosmic rămâne încă un act de curaj și eroism. Dintre cei 580 de pământeni câți au zburat până acum în spațiul cosmic, 4,5% au murit în timpul misiunilor spațiale. A nu îi trata în mod

adecvat și a nu îi aprecia la valoarea lor reală, dar și istorică, pe acești pionieri ai spațiului cosmic, indiferent de regimul politic în care au zburat în cosmos sau în care au ajuns să trăiască, consider că reprezintă o eroare.

Astăzi Stația Cosmică Internațională reprezintă cel mai complex și costisitor proiect de colaborare internațională, fiind permanent locuită de numeroase echipaje internaționale.

În cosmos zboară astăzi ingineri, fizicieni, biologi, medici, chiar și politicieni, jurnaliști și educatori. Turismul cosmic ocupă deja un loc aparte pentru cei care doresc să admire planeta de la înălțimi cosmice și își permit prețul de câteva zeci de milioane de dolari pentru o săptămână la bordul unui laborator spațial.

Zborurile cu echipaj uman spre Lună vor fi reluate peste patru ani, iar un zbor pilotat spre planeta Marte este previzibil în aproximativ 15 ani.

Problema existenței și supraviețuirii omului în spațiul cosmic constituie în continuare o temă de dezbateri și analize foarte cuprinzătoare și complexe. Mă bucur că am putut și eu prin zborul meu cosmic și prin activitatea științifică desfășurată să adaug câteva cărămizi la această construcție impresionantă.

Reinventarea termenului de *bioeconomie*

Acad. Dumitru Murariu

Introducere

Carl von Linné și-a susținut prima sa disertație la Upsala, cu tema *Specimen academicum de economia naturae*, iar în 1760 a comunicat (tot la Upsala) *Disertatio academica politia naturae*, în ambele exprimând relațiile ființelor din natură, prin aforismul „economia naturii”, referindu-se la păstrarea unui permanent echilibru prin existența, înmulțirea și moartea lor – moartea unora fiind condiția viețuirii altora. Abordând legile prin care se păstrează echilibrul natural, el a explicat, de fapt, modul de funcționare a economiei naturii, pentru păstrarea echilibrului natural.

Ideea „fixistului” Linné, care totuși a explicat „relațiile de echilibru” existente între toate ființele planetei, a fost reluată de Charles Darwin (1859). Elev al lui Charles Lyell care a tipărit cartea *Principiile geologiei* (1830–1833), Darwin a preluat cugetarea după care, „prezentul este cheia trecutului/the present is the key of the past”, prin aceasta Lyell revoluționând gândirea din istoria naturală a secolului XIX. După publicarea capodoperei lui Darwin privind originea speciilor (1859), Ernst Haeckel (1866), fondatorul ecologiei, a scris o carte în două volume, *Generelle Morphologie der Organismen*, în care, pe lângă formularea legii biogenetice fundamentale după care „ontogenia repetă sau recapitulează filogenia”, a reluat și tema linneană „economia naturii”. Apoi, sintagma „economia naturii” a pătruns în gândirea și a fost reluată în opera elevului său Grigore Antipa – primul hidrobiolog român, care a fondat aforismul „ecologiei bioproducționiste”. După Antipa (1933), orice sistem biologic acvatic produce o anumită cantitate de biomasă. Această relație ecologică și producția de biomasă au fost sintetizate de Antipa în noțiunea de *bioeconomie*.

Constantinescu N.N. (1993) a publicat cartea *Principiul ecologic în știința economică* și a evidențiat „paternitatea” termenului *bioeconomie*, aparținând dr. Grigore Antipa, precursorul economiei și ocrotirii mediului, între altele și prin publicarea lucrării *La Biosociologie et la Bioéconomie de la Mer Noire* (1933).

Se cuvine să menționăm și valoroasa contribuție a economistului de origine română, Georgescu-Roegen (1995), care încă din a doua jumătate a secolului XX a revoluționat gândirea economică modernă prin analiza termodinamicii, bioprodactivității și siguranței alimentare din punctul al vedere al conservării energiei și al legilor entropiei.

Este, de asemenea, corect să menționăm că ecologul Ion Dediu, membru corespondent al Academiei de Științe din Republica Moldova și directorul Institutului de Ecologie și Geografie al AȘM, a publicat în anii 2013 și 2014 *Aspecte termodinamice ale productivității biologice și securității alimentare*, respectiv *Grigore Antipa și bioeconomia* prin care discută istoricul cronologic al acestui termen: Linné (1749) → Lyell (1830–1833) → Darwin (1859) → Haeckel (1866) → Antipa (1933) → Constantinescu (1993) → Georgescu-Roegen (1995).

Noțiunea de bioeconomie în opera lui Grigore Antipa

Studiind îndelung bazinul și apele Dunării și ale Mării Negre, Antipa (1933) a deschis o nouă direcție în cercetarea legilor bionomice ale mediului asupra condițiilor biologice, căutând să înțeleagă corect felul viețuitoarelor și răspândirea lor, corelând diversitatea florei și faunei cu diversitatea condițiilor fizice din diferitele categorii de ape și terenuri inundabile. După Antipa (op.cit.),

„Dunărea nu constituie o singură unitate biologică ce doar acoperă toate suprafețele care compun suprafața sa majoră. Când apele de inundații se retrag în albia minoră, acest mare bazin se împarte într-o serie de unități – lacuri permanente, lacuri temporare, bălți, lagune, canale, terenuri inundabile, albia fluviului etc. –, fiecare constituind un «biotop» special, cu caractere diferite de alți biotopi și cu populații diferite”.

Respectivele populații sunt alcătuite din diferite specii, cu cerințe ecologice disponibile în natura fizică a biotopilor, permițându-le să utilizeze hrana și condițiile „locale” de înmulțire. La rândul lor, speciile din același biotop se află „în relație de dependență reciprocă”, unele utilizând activitatea vitală a altora, atât pentru prosperitatea individuală, cât și pentru conservarea speciei.

În majoritatea lor, asemenea „asociații biologice” sau biocenoze sunt apte să folosească resursele biotopilor în care se află. Antipa (op. cit.) distingea: biocenoza lacurilor permanente; biocenoza lacurilor temporare; a terenurilor inundabile situate la 7 hidrograde deasupra gurilor fluviului (etiaje); biocenoza: terenurilor mlăștinoase, a lacurilor adânci ale Deltei, a plaurului, a întinderilor de stuf care mărginesc lacurile, a lacurilor sărate, a lacurilor salmastre, a lagunelor etc.

Toate populațiile din fiecare biotop se află în strânsă relație între ele, mai ales în timpul inundațiilor, când apar ca o mare extinsă, devenind în noile condiții adevărate „organe specializate” într-o mare biocenoză, în care „specializarea și diviziunea muncii” duc la obținerea unei producții maxime de biomasă (de pește, de exemplu).

Asemenea îndelungatei experiențe dobândite în cercetarea apelor Dunării, încă din 1893, Antipa a fost într-o expediție la bordul crucătorului „Elisabeta” al marinei române, timp de nouă luni în jurul Mării Negre, pentru a cunoaște exploatarea științifică, problemele hidrografice și biologice, precum și bionomia și biologia generală ale acestei mări.

Condițiile fizice și biologice de viață din Marea Neagră, organizările speciale pe care natura le-a creat în această mare pentru exploatarea resurselor sale le-a redat Antipa sub numele

Biosociologia și Bioeconomia, referindu-se la perfecte adaptări ale populațiilor la necesitățile și condițiile biotopilor. Luând ca exemplu fitoplanctonul, care utilizează razele soarelui în fotosinteză pentru producerea de substanțe organice, pe seama acestui producător primar se asigură hrana întregii populații din mare. Mai mult, fitoplanctonul este specializat să utilizeze lumina la diferite adâncimi ale apei. Planctonul de suprafață, cu lumină deplină a fost numit *Phaeoplancton*, în timp ce planctonul „de umbră” (la diferite adâncimi ale apei) a fost numit *Knephoplancton*.

Fiecare biotop are sursele sale de pus în exploatare. Printr-o activitate colectivă, speciile „stenotope” pun în valoare resursele fiecărui tip de „Facies”, printr-o *asociere* a mai multor indivizi sau chiar specii, pentru a constitui o *asociație*. Membrii asociației trebuie să fie „sociabili” – „sociabilitatea” fiind o cerință pentru a fi selectat de legile naturale. Viețuitoarele „nesociabile” nu se pot adapta să aibă un rol în lucrul colectiv și după un lung timp de luptă pentru existență sunt sortite pieirii. Antipa era de părere că „...în raporturile biologice între toate speciile care alcătuiesc Biosfera [...] sociabilitatea este o calitate primordială, inerentă tuturor ființelor vii”.

Fiecare vietate nu poate trăi izolată; ea are nevoie de activitatea vitală a altei ființe și la rândul ei trebuie să fie utilă altor ființe. Asemenea relații de dependență între indivizi se numește *interindividualitate* prin care ne explicăm structura socială a lumii vii. După Antipa (1933), *biosociologia* trebuie să găsească legile care guvernează diferitele forme de asociere a organismelor și să constate relațiile de interdependență între diferitele asociații, pentru a evidenția unitatea vieții și a manifestărilor ei în întreaga Biosferă.

Dacă acceptăm că materiile prime ale mediului sunt necesare activităților vitale ale fiecărui organism, la fel de bine trebuie înțeles că asemenea activități se desfășoară în asociații (obiectul *biosociologiei*), iar când vorbim de o producție, de o circulație, despre distribuție și consum al produselor acestei activități, vorbim despre *bioeconomie*.

Amintind de *structura biosociologică*, înseamnă că putem vorbi și despre *structura bioeconomică* a Mării Negre. Fiecare biotop, împreună cu populația care îl locuiește, formează o „*unitate de viață și de producție*”. Natura producției acestei „unități” este determinată de natura materiilor prime, de care biotopul dispune. La rândul lor, toate „unitățile” se află în relații de interdependență. În cazul Mării Negre, peștii sunt consumatorii care transformă produsele biotopului în produse de calitate superioară. Dar cum Marea Neagră se află într-un permanent schimb biologic prin intermediul peștilor migratori, ea primește o mare cantitate de pești în schimbul unei exportări de resurse alimentare planctonice, servind la hrănirea acestor populații pasagere.

La rândul lor, și peștii servesc drept hrană pentru păsările acvatice, pentru cele trei specii de delfini, pentru foca din Marea Neagră (câte mai există) și, în cele din urmă, pentru om.

Grigore Antipa a precizat că „biosociologia tratează relațiile sociale stabilite între toate ființele vii, formând o asociație și are ca obiect să studieze «interindividualismul»”.

Monitorizarea, evaluarea și modelarea sistemică a bioeconomiei în statele membre ale Uniunii Europene

Pornind de la recunoașterea interconectărilor între mediu, economie, societate, se constată nevoia dezvoltării strategice a bioeconomiei în cadrul Uniunii Europene. Există zone ale UE cu condiții adecvate activităților bioeconomice, dar în care nu există suficiente investiții, nici infrastructură și nici suficientă inovație. În acest fel se recunoaște necesitatea trecerii de la abordările sectoriale, către o integrare sistemică, prin transformarea economiei și a societății pentru a contribui la emisiile nete zero ale gazelor cu efect de seră și pentru a deveni circulare și digitalizate, în conformitate cu încadrările pe termen lung și obiectivele din anii 2030 și 2050, printr-o abordare multidimensională, incluzivă: tema locurilor de muncă, competitivitate, durabilitate, dezvoltare rurală și regională. Odată cu implementarea Acordului Verde European și cu redresarea post-Covid-19 devine esențială dezvoltarea strategică a bioeconomiei și a industriilor bazate pe capitalul natural.

În acest context, prin identificarea a zece Mesaje Politice Cheie, experți ai Comisiei Europene (Vehvilainen et al., 2021) susțin Exercițiul de Învățare Mutuală (MLE), politica agricolă comună (PAC), sistemele de inovare (AKIOS), obiectivele dezvoltării durabile (ODD), Acordul Verde European (EGD) pentru abordarea unei guvernări publice în organizarea și coordonarea unei strategii de bioeconomie. Obiectivele prevăzute în cele zece Mesaje Politice Cheie vor fi atinse în trei pași:

Primul pas va consta în abordarea tranziției spre bioeconomie, cu dezvoltarea unei strategii naționale, cu un plan de acțiune, de coeziune și angajare colectivă a decidenților politici.

Al doilea pas va fi crearea oportunităților de explorare a factorilor-cheie în susținerea provocărilor locale și regionale în dezvoltarea bioeconomiei naționale pe principiul sustenabilității, inovării, siguranței alimentare, circularității, gospodărirea mediului, conservarea biodiversității și angajarea multifactorială.

Al treilea pas – o evaluare dinamică a desfășurării monitorizării, pentru asigurarea implementării politicii de integrare, care va permite încurajarea inovațiilor și dezvoltarea durabilă a bioeconomiei circulare.

Cele zece recomandări pentru păstrarea unui climat european neutru, prielnic unei vieți normale în dezvoltarea strategiei bioeconomiei în Uniunea Europeană se referă la:

Primul mesaj evidențiază dezvoltarea sau actualizarea strategiilor naționale privind bioeconomii durabile și circulare, ținându-se cont de specificitățile macroregionale, regionale și de inițiativele adecvate.

Al doilea mesaj – co-crearea unei viziuni integrate pentru asigurarea unei abordări colaborative de către fiecare stat-membru al UE.

Al treilea mesaj – dezvoltarea de spații pentru angajarea, identificarea, proiectarea și implementarea unei viziuni bioeconomice.

Al patrulea mesaj – coordonarea la toate nivelurile a unei conduceri colective pentru sprijinirea strategiei de bioeconomie, design și dezvoltare.

Al cincilea mesaj – identificarea inițiativelor de bioeconomie și a inovatorilor principali pentru dezvoltarea unui plan coerent de acțiuni în

identificarea surselor de finanțări europene și naționale, statele membre ale Uniunii Europene vor dobândi idei emergente, se vor îmbogăți cu noi informații și vor intra în contact cu factorii locali interesați.

Al șaselea mesaj pornește de la principiul colaborativ (participare, expertiză, multiple investiții) al dezvoltării bioeconomiei, care va determina relații de parteneriat interguvernamentale din sectorul privat, producători primari, antreprenori, ONG-uri.

Al șaptelea mesaj – stimularea cercetărilor ecologice și tehnologice inovative durabile și bioeconomie circulară între statele membre ale Uniunii Europene și alte rețele de cercetări pentru a sprijini bioeconomia la nivel național și pan-european.

Al optulea mesaj – implicarea părților interesate (cetățeni, diferite industrii, muncitori, consumatori, studenți etc.) în implementarea și monitorizarea bioeconomiei și a planurilor de acțiune.

Al nouălea mesaj – dezvoltarea și difuzarea cunoștințelor, inovării și progreselor tehnologice prin politica agricolă comună (PAC) între statele membre ale Uniunii Europene cu scopul aducerii de beneficii semnificative bioeconomiei întregii Uniuni Europene.

Al zecelea mesaj – pentru progresul și evoluția direcției dezvoltării bioeconomiei actuale spre mai multe bioeconomii durabile și circulare prin colaborarea statelor membre UE pentru dezvoltarea unui sistem de monitorizare și evaluare a bioeconomiei, în vederea sprijinirii proiectării, dezvoltării și implementării strategiei bioeconomiei la nivel național.

Concluzii

1. Spre deosebire de același termen utilizat de Grigore Antipa în prima jumătate a secolului XX, *bioeconomia* în sensul de astăzi implică toate sectoarele și sistemele resurselor biologice: animale, plante, microorganisme cu biomasa derivată și cu deșeurile organice.

2. Prin aceste elemente sunt incluse ecosistemele terestre și acvatice (dulcicole și marine), precum și serviciile pe care acestea le furnizează.

3. Pe lângă ecosistemele naturale sunt incluse și cele cultivate (agricultură, silvicultură, pescuit,

acvacultura), precum și toate activitățile economice și industriale care utilizează resurse și procese biologice pentru obținerea de alimente, furaje, produse bio, energie și servicii.

4. Pentru asigurarea unei maxime contribuții în 2030 la Bioeconomia europeană, prin Strategia Uniunii Europene de bioeconomie, statele membre sunt încurajate să-și dezvolte bioeconomia națională.

5. Recunoscându-se diferențele în distribuirea activităților asociate dezvoltării și circulației durabile a bioeconomiei în statele membre ale Uniunii Europene, aceste diferențe se vor reflecta în cifrele de afaceri, în numărul locurilor de muncă, asupra bunăstării, prosperității, accesului la inovare și la creșterea productivității muncii.

6. Există asigurarea că „nimeni nu va fi lăsat în urmă”, în privința acțiunilor Uniunii Europene în domeniul schimbărilor climatice, adoptarea modelelor alternative de economie în zonele în care încă se utilizează combustibili fosili, în creșterea accesului la energie durabilă, la dezvoltarea industrială verde, la păstrarea capitalului natural al Europei, la asigurarea transformării agriculturii și a zonelor rurale, la crearea premiilor de trecere la un mediu cu poluare zero.

7. Se consideră că după pandemia Covid-19, bioeconomia poate contribui semnificativ la redresarea socioeconomică durabilă, iar biomasa durabilă va asigura resursele locale pentru industriile statelor membre ale UE.

8. În structurarea, mobilizarea și progresul dezvoltării bioeconomiei se vor adopta soluții neutre din punct de vedere climatic, prin inovații biologice.

Mulțumiri

Autorul este îndatorat și mulțumește doamnei academician Maya Simionescu, președinta Secției de științe biologice a Academiei Române, pentru citirea și sugestiile de îmbunătățire a manuscrisului. Domnului academician Cristian Hera, președintele Secției de științe agricole și silvice a Academiei Române, se cuvine grațitudinea autorului pentru interesul, cunoașterea și încurajarea (împreună cu doamna acad. Maya Simionescu) publicării articolului. Nu în cele din urmă, domnului academician Nicolae Panin, președintele

---

Secției de geștiințe a Academiei Române, aceleași respectuoase mulțumiri pentru primul îndemn de publicare a unui articol despre pionieratul din România în utilizarea termenului BIOECONOMIE și implicarea lui, astăzi, în toate sectoarele și sistemele resurselor biologice, din strategia de dezvoltare a Uniunii Europene.

Bibliografie

Antipa Gr., 1933 – *La Biosociologie et la Bioéconomie de la Mer Noire*. Académie Roumaine. Bulletin de la Section Scientifique. Imprimeria Națională, Bucurest, XV-ème ANNÉE, No. 9–10: 1–13.

Constantinescu N.N., 1993 – *Principiul ecologic în știința economică*. Editura Academiei Române, București: pagini?

Darwin Ch., 1859 – *On the origin of species by means of natural selection, or the preservation of favoured races in the struggle for life*. John Murray, London: 8. IX: 502, 32 pp.

Dediu I., 2013 – *Aspecte termodinamice ale productivității biologice și securității alimentare*. Ecologie nr. 3 (30): 45–48. Concepția Bioeconomiei: Contribuții

românești. Noosfera. Revistă științifică de educație, spiritualitate și cultură ecologică, nr. 3:3–5.

Dediu I., 2014 – *Grigore Antipa și bioeconomia*. Mediul Ambient, nr. 4(76): 40–41.

Georgescu-Roegen N., 1995 – *De croissance Entropie – Ecologie – Economie*. Paris: Sang de la Terre: 688 pp.

Haeckel E., 1866 – *Generelle Morphologie der Organismen: Allgemeine Grundzüge Der Organischen Formen-Wissenschaft, Mechanisch Begründet Durch Die von Charles Darwin Reformirte Descendenz-Theorie*. Bd. 1 + Bd. 2, [G. Reimer], Berlin: CLX + 462 pp.

Linné C. von, 1749 – *Specimen academicum de economia naturae, quod... praes... Caroli Linnaei...*, Publ. Examine... submittit Isacus J. Biberg. medelpadus... ad diem 4 martii. Anni 1749... Upsaliae: 84 pp.

Linné C. von, 1760 – *Dissertatio academica de politia naturae, quam... proes... holmiensis... die 29 martii. Anni 1760...* Upsaliae: 22 pp.

Lyell Ch., 1830–1833 – *Principles of geology*. London: 356 pp.

Vehvilainen A., Dupont Inglis J., Kulišić B., Barrett P., 2021 – *Deploying the BIOECONOMY in the EU: A framework approach for bioeconomy strategy development. 10 policy recommendations toward a fair and just climate neutral Europe*. Directorate-general for Research and Innovation. English – Healthy Planet: 31 pp.

Monedele digitale stabile, încotro?

Napoleon Pop*

Valeriu Ioan-Franc

Membru corespondent al Academiei Române

Anul 2021 a adus în atenție noile tendințe ale pieței criptomonedelor, în ciuda pozițiilor de contrarare a utilității lor, mai cu seamă din punctul de vedere al încrederii investițiilor în ele, din motive de resurse care își caută plasamente. Dacă privim la evoluția Bitcoin, care în decursul lui 2021 a trecut de multe ori peste valoarea de 60 000 de dolari pe unitate, nivelul ridicat la care raportăm vulnerabilitatea acestui activ trebuie să ne dea de gândit. Din această perspectivă și nu numai, credem că anul 2022 va fi unul al unor clarificări absolut necesare în ceea ce privește abordarea activelor crypto. Opiniile generale converg spre faptul că monedele digitale devin o prezență permanentă, iar această realitate face ca și cele mai conservatoare bănci centrale să le privească cu seriozitate. Vorbim, în primul rând, de o atitudine firească în raport cu inovațiile financiare și numai apoi de ce fel de concurență nasc aceste inovații, în comparație cu moneda fiduciară, punând în centru siguranța utilizatorilor, securitatea depozitelor de active crypto, în spatele cărora nu prea există nimic, precum și securizarea plăților. Într-o abordare generală, pentru liniștirea piețelor și a investitorilor, între un activ crypto și moneda emisă de o bancă centrală, practica a plasat *moneda digitală stabilă* ca bază mai credibilă de pornire a judecăților legate de tot ce înseamnă digital în materie de bani. Este nevoie de convingere, care trebuie abordată cu seriozitate.

În prezent, mediul de evoluție a activelor crypto este, practic, agresat de pandemie și inflație, iar propensiunea de a investi în ele, ca active de rezervă, devine o realitate care are nevoie de o nouă abordare. Răspunsul este așteptat mai ales

din partea celor care se ocupă cu rolul băncilor centrale în asigurarea de monede garantate, precum și cu reglementarea mijloacelor de plată/intermediere, care satisfac toate operațiunile financiare, atât ca mod de plată, de stingere a datoriilor, cât și ca forme garantate de economisire. În diversitatea dezbaterilor prezente, axate pe efectele economice ale pandemiei în continuă reciclare, unul dintre acestea fiind resurgența inflației, își face loc și tema criptomonedelor și monedelor stabile digitale. O tendință în opiniile și comentariile pe subiect, de la experți ai piețelor monetare și valutare, de active, mărfuri și servicii, și până la înalte fețe ale băncilor centrale, este cel al găsirii unui raport convenabil între riscurile pe care le incumbă „monedele private” și utilitatea lor, inovația financiară făcându-și loc în realitatea economică și devenind de neoprit. Se poate ca în era digitală să te mai opui cu o vehemență, demnă poate pentru alte domenii de risc, față de monedele digitale emise de alte entități private decât băncile centrale? Și, mai ales, când în spatele acestei vehemențe stă frica de competiție, poate chiar gelozia față de cei care trec la un alt nivel de abordare a fluxurilor financiare, mai poate lăsa băncile centrale fără replică și acțiune? La urma urmelor, cei care le promovează știu exact care sunt riscurile și avantajele pentru ei, iar prozeliții – în număr crescător – își asumă riscurile, cele mai multe fiind la vedere și mult comentate în evantaiul pro și contra. Riscurile asumate sunt contra altor beneficii rezultate din marketingul agresiv făcut criptomonedelor.

Dar, în raportul piață-stat, s-a încetățenit prostul obicei ca pierzătorii să-și ridice în final ochii la

reglementatori, învinuindu-i și căutând compensații. Acestea din urmă cad, de regulă, pe umerii tuturor contribuabililor, ceea ce nu poate fi loial în cea mai deschisă economie de piață spre care ne-a condus globalizarea. Motivul invocat pentru preluarea unor responsabilități de către stat, acceptate și de către acesta din urmă, este atingerea adusă securității financiare și chiar naționale, un bun argument de angajare de fonduri publice pentru o operație de tip *bail-out*. În libertatea individului, promovată de liberalism, trebuie să intervină și responsabilitatea individuală în asumarea riscurilor și suportarea consecințelor, ceea ce, în genere, se și întâmplă (vezi fonduri de investiții, piața de capital etc.). De regulă, însă, inovațiile financiare trec prin etape de respingere *de plano* sau parțiale, centrul disputelor fiind fie cine își asumă riscurile proprii sau cum pot fi ele partajate, fie cum se pot crea „poduri” între reglementatori, emitenți și utilizatori pentru a crea credibilitatea unei inovații financiare, adică un loc reputațional în sistemul financiar.

Tensiunea momentului este determinată de faptul că existența deja a unor cripto active, cu mult mai multe (se apreciază că ar fi 8000, comparativ cu cele 200 de monede suverane) a creat și induce progresiv o cerere pentru alte noi active, în căutarea și oferirea de alternative, sau ca manifestare a existenței a încă unui număr limitat de active digitale, judecate ca insuficiente, pentru o alegere convenabilă. Din fericire, există o „ordine spontană” în crearea de noi active, unele urmând să fie validate, altele nu (Croitoru, 2021)¹. La limită, se spune că noile active au legătură cu banii emiși de băncile centrale, dacă utilizatorii își pierd încrederea în ei sau simt că sunt limitați în operațiunile lor financiare. Aceștia vor fi, negreșit, în căutare de alternative de active, spun ei mai sigure, mai rapide în plăți, mai bune ca investiții sau rezerve etc. Suntem la momentul în care se poate aprecia că toate condițiile sunt pregătite pentru a fi o nouă piață financiară gata să se dezvolte, în competiție cu oferta băncilor centrale, redusă la monedele lor digitale, proiect care încă întârzie să fie pus în practică, deși urgența ar fi evidentă. Acest lucru explică de ce cripto activele sunt deja o realitate care nu poate fi de neglijată, care nu se opune neapărat monopolului băncilor centrale de a emite bani – *fiat money* – în spatele

căroră nu stă nimic, în afară de credibilitatea și reputația lor.

Emitenții privați vor să devină și ei credibili, cu reputație, iar acest lucru nu poate fi realizat decât prin „confruntarea” cu emitentul public de monedă, adică asigurarea unui loc al „noului” care, în ciuda riscurilor, devine parte a ofertei de instrumente financiare. Cripto activele au de luptat cu *distincția dintre criptomonedă și moneda digitală a băncilor centrale*, aceasta din urmă asigurând toate beneficiile banilor tradiționali emiși de ele. Noutatea problemei este, în prezent, că super aprovizionarea pieței monetare cu lichiditate în termenii banilor tradiționali, de după criza financiară, nu a produs inflație în ultimii zece ani, situația actuală fiind total diferită de ceea ce spune teoria monetară. De această dată, inflația are cauze pe partea ofertei (nu a cererii) puține, la prețuri foarte ridicate și ajunsă la destinație cu mare greutate și întârzieri. Noile cauze ale inflației, cu impact asupra cursurilor monedelor de rezervă, via acumulării de datorii publice uriașe și deficite bugetare majore, sunt un factor de stimulare a apariției de cripto active, iar pentru a se preîntâmpina destabilizarea sistemului financiar global, existența lor nu poate fi lăsată exclusiv pe considerentele emitenților privați, conștienți de altfel de riscurile pe care le pot produce. Deocamdată, stabilitatea sistemului financiar global este bazat pe *fiat money*, după terminarea convertibilității în aur a dolarului american în 1971, sub administrația președintelui Richard Nixon.

Sistemul criptomonedelor avansează cu o dinamică reală, care pune în competiție băncile centrale cu ale lor proiecte pentru o monedă digitală. Ritmul apariției acestora, cu toate studiile și constatările favorabile, rămâne însă în urma tuturor activelor digitale măsurate prin noi și noi oportunități și provocări. Se spune că problema principală a băncilor centrale în confruntarea cu criptomonedă nu este lipsa de tehnologie, ci lipsa de coordonare în atingerea unui consens. Chiar recunoscând urgența apariției monedelor digitale ale băncilor centrale, mai sunt necesari cel puțin trei-patru ani pentru a fi puse în practică. Deprecierile monedelor băncilor centrale și inflația, tranzitorie sau relativ permanentă, ridică problema stabilității valorii economisirilor sau a

investițiilor, iar cel mai nou curent nu este refugiu în aur, ci în active cripto. Asistăm la un fenomen de descentralizare financiară la care contribuie varietatea de active cripto, fiecare dintre ele încercând să dea un răspuns necesităților investițiilor speculative, de securizare a valorii, asigurării conversiei lor în valutele tradiționale – mijloc de plată rapidă –, precum și alte servicii pentru care se găsesc consumatori etc., cu excluderea oricărui intermediar (brokeri, arbitrași, consilieri). Chiar dacă în prezent activele cripto nu implică riscuri financiare sistemice, toată lumea este de acord cu necesitatea monitorizării lor, în ideea impactului asupra economiei și finanțelor globale, având în vedere multitudinea de reglementări necesare cadrului lor operațional. Deocamdată, acesta este arondat diferitelor jurisdicții care nu permit încă deloc comparabilitatea, compatibilizarea și unificarea. Efectul este o accentuare a fragmentării sistemului financiar global, începută deja din alte considerente, înainte ca mesajul de reglementare comună la nivel global să-și producă efectele.

Provocările încep cu emitenții de active cripto, respectiv cu riscurile de integritate a acestora în materie financiară și de operaționalitate, pentru a asigura protecția investitorilor, acoperirea prin rezerve a valorii respectivelor active cripto și, nu în ultimul rând, credibilitatea informațiilor privind activele cripto, fie cele cerute de reglementator, fie cele de marketing. Ceea ce este vizibil este că activele cripto ocolesc restricțiile impuse fluxurilor de capital normale și funcționării piețelor valutare, iar efectul preconizat este destabilizarea și întreținerea fragmentării fluxurilor financiare, în special a celor care sunt investiții directe de capital, cu beneficiul de a nu produce datorii pentru țările unde se stabilizează. Generația tânără pare să fie mai puțin afectată de comentariile negative privind activele cripto și de impactul asupra sistemului financiar global. Ea tinde să aibă ca obiectiv consumul de produse de lux, iar această alură a investițiilor în active cripto creează o presiune pe cerere la nivel mondial. Tendința este întreținută și de lipsa riscului de intervenție directă a statului (excepție fac China și Rusia), respectiv posibilitatea de a le monetiza într-un context care este, totuși, volatil. Jerome Powell, președintele FED, se exprima, la mijlocul anului

2021, în sensul că monedele digitale este posibil să complementeze dolarul, dar avertismentul său considera criptomonedele drept riscuri pentru utilizatori, iar sistemul financiar global rămâne valabil în 2022.

Fiind cântărite tot mai bine riscurile activelor cripto, Banca Centrală Europeană (BCE) ține să aibă puterea de veto în Zona Euro (ZE) cu privire la lansarea de „stablecoins” în spațiul ei de competență, obiectiv despre care a informat Parlamentul European, concomitent cu propunerea pentru o mai mare supraveghere a circulației acestora. Miniștrii de finanțe ai statelor membre din ZE opinează că monedele digitale private (cum ar fi cea anunțată de Facebook, Libra) nu ar trebui permise în UE, atât timp cât riscurile pe care le reprezintă nu sunt remediate în mod satisfăcător. Este expresia liniei dure adoptate de UE în lipsa terminării unor studii aprofundate de impact, la mijloc fiind apărarea euro și o cale credibilă deschisă pentru euro digital.

După cum este cunoscut, BCE se implică deja în proiecte de reglementări pentru activele cripto și a comandat teste de stres și cerințe de capital și de lichiditate, toate fiind justificate de a nu se aduce prejudicii controlului inflației, realizării optime a politicii monetare și asigurării securității plăților. Christine Lagarde, președintele BCE, a reiterat cu fiecare interviu necesitatea reglementării globale a Bitcoin, care a manifestat o mare volatilitate la începutul anului 2022 (a pierdut jumătate din valoarea de vârf de 60 000 dolari din 2021), menționând și argumentul că Bitcoin a fost folosit în activități de spălare de bani sau de evaziune fiscală. Poziția BCE, dar și a altor bănci centrale, este contrară investitorilor, care cred că Bitcoin poate fi un activ de durată și de rezervă, deși și-a demonstrat deja de câteva ori caracterul de bulă speculativă. Paul Krugman² are temerea că, pentru SUA, criptomonedele sunt un nou *subprime* cu efectele bine-cunoscute din criza financiară. Temerea lui Krugman pleacă de la un sondaj, care arată că cei mai mulți investitori în criptomonede nu sunt albi, lipsiți de o diplomă a unui colegiu. Cu alte cuvinte, remarca faptul că ele sunt atractive pentru grupuri minoritare și clasa muncitoare, exact grupele care au beneficiat prin aplicare *subprime* de șansa de a deveni proprietari pe o casă de locuit.

Cum monedele virtuale sunt o reprezentare digitală a unei valori negarantate de o bancă centrală sau, posibil, de o autoritate publică, Banca Națională a României (BNR) s-a exprimat în nenumărate rânduri cu privire la caracterul volatil și extrem de riscant al criptomonedelor, care s-au dovedit a fi active speculative, respectiv pot genera pierderi financiare grave pentru investitori. Volatilitatea Bitcoin a șters aproape 1300 de miliarde de dolari din valoarea de piață a criptomonedelor, în mai puțin de șase luni. BNR și-a însușit cu prioritate opinia Autorității Bancare Europene (EBA), privind riscul de utilizare ilicită a monedelor virtuale, astfel că furnizorii de servicii de schimb între monedele virtuale și monedele fiduciare să se conformeze prevederilor Legii nr. 129/2019 (începând cu 15 iulie 2020) pentru prevenirea și combaterea spălării banilor, finanțării terorismului. Respectivii furnizori, bănci comerciale, IFN-uri sunt obligați să fie autorizați și/sau înregistrați de Ministerul Finanțelor, Comisia de autorizare a activităților de schimb valutar. Se poate aprecia că reglementările BNR nu interzic instituțiilor de credit să ofere servicii de schimb, deci pot deschide conturi ale investitorilor în monede virtuale, deținători de portofele digitale. Însă, analizele făcute în privința volatilității prețului unor monede virtuale tranzacționate exclud, deocamdată, o amenințare/prejudiciu la adresa stabilității financiare din România, un submandat al BNR la fel de important ca și stabilitatea prețurilor. Calibrarea politicii monetare a BNR ține însă cont de statistica schimburilor valutare care implică monede virtuale, ea decizând asupra modului în care trebuie să intervină pe piața monetară.

Fondul Monetar Internațional (FMI), la rândul său, repetă mesajul de destabilizare a piețelor emergente pe care îl implică riscurile activelor cripto. „We can't just dismiss digital assets”, ne spune Adrian Tobias³, consilier financiar și director al departamentului pentru piețele monetare și de capital al FMI, în cadrul interviului realizat cu Financial Times, utilizarea lor în locul valutelor tradiționale reprezintă „un risc imediat și acut” și provocări mari pentru responsabilii de politici în numeroase țări (precum cele care au recunoscut Bitcoin ca mijloc legal de plată – El Salvador). Un nou termen intră în vocabularul financiar –

criptoizare – care, în plan acțional, necesită măsuri de gestionare fină a fluxurilor de capital, dată fiind corelația în formare și în accentuare dintre performanțele criptomonedelor și a celorlalte instrumente financiare utilizate în țările dezvoltate (capitalurile proprii ale instituțiilor financiare, acțiuni ale entităților tehnologice în SUA, obligațiuni guvernamentale, țitei etc.). Se definește o urgență acută ca reglementatorii naționali și globali să treacă la o abordare comprehensivă, coordonată și consistentă în ceea ce privește supravegherea criptomonedelor, viteza acestora de penetrare a sistemelor financiare devenind foarte mare. Nu este vorba despre interzicere prin reglementare, ci de un mod de a recunoaște o tendință la care este greu să te mai opui: „Agreeing global regulations is never quick. But if we start now, we can achieve the goal of maintaining financial stability while also enjoying the benefits which the underlying technological innovations bring”⁴.

BIS Innovation Hub al Băncii Reglementelor Internaționale a devenit centrul activităților de cercetare și coordonare a problemelor legate de monedele digitale ale băncilor centrale (CBDC), finanțelor descentralizate (DeFi) și finanțelor verzi, fiind lansate proiecte (conform „BIS-Press release” din 25 ianuarie, 2022) pe teme de reglementare, supraveghere a tehnologiilor, securitate cibernetică distribuite pe capitale (Londra și Stockholm) sau chiar pe G-20, în acest caz fiind urmărită îmbunătățirea plăților internaționale. Se are în vedere deschiderea Eurosistemului față de fenomen și parteneriate strategice ale băncilor centrale cu Sistemul Federal de Rezerve (FED) al SUA. În cercetările legate de CBDC sunt deja implicate 80 de țări, iar masa critică dată de preocupările focalizate pe lansarea în cele mai bune condiții de eficacitate și securitate a viitoarelor monede fiduciare ale băncilor centrale este de bun augur pentru rezultatele așteptate în 2022. Agustín Carstens⁵, directorul general al BIS, menționează că momentul este propice pentru strângerea parteneriatelor strategice: „With an expanded network of Hub Centres and exciting new projects, the BIS Innovation Hub is now in a stronger position to innovate in a sound, sustainable way, harnessing the benefits of digital technology, serving the public interest, and working cooperatively with the

central bank community, academia and the private sector”. Un aport important în concretizarea proiectelor îl va aduce cel de al doilea BIS Innovation Summit cu tema „Money, Technology, and Innovation” (22–23 martie 2022), de unde va rezulta că nu se poate exclude inovația digitală de viitorul banilor. Problema de fond este cum se va menține credibilitatea în banii fiduciar și ei fiind supuși supratipăririi, erodării încrederii cu impact negativ asupra economiilor și societății, temă deja dezvoltată cu un an în urmă.

Șansele unor rezultate bune în coabitarea monedelor fiduciare emise de băncile centrale și criptomonede, ca o inițiativă privată, presupune un nou parteneriat public-privat, care trebuie să acopere nu numai accesul la conturi în băncile comerciale, operații de piață, împrumuturi de urgență ale băncilor comerciale de la băncile centrale, ci și sprijinul tehnologic reciproc dintre băncile centrale și băncile comerciale în ceea ce privește sisteme sau platforme de plăți mai rapide, mai sigure, mai conveniente pentru public. Noul parteneriat public-privat este diferit de cel tradițional prin faptul că acesta trebuie să corecteze propensiunea emitenților privați ca, prin concurență, cu eliminarea intermediarilor, să afecteze negativ sistemul financiar existent, ceea ce nu este de dorit. Carstens, evocând evoluția sistemului financiar, afirmă la seminarul menționat: „Cryptocurrencies like bitcoin might have scarcity but this has driven the same volatility and costs seen with commodity money. The move to stablecoins looks like history repeating itself, both in the necessity of a claim to stabilise money but also in how those claims can be undermined”. Acest lucru explică necesitatea ca băncile centrale să ajungă în etapa operațională cu propriile monede digitale, credibilitatea lor oferind, prin noul parteneriat strategic, încredere și în monedele digitale private, cu condiția să se supună unor reglementări comune. Inovația digitală nu poate fi oprită, dar la multe întrebări privind riscurile nu există încă răspunsuri convingătoare. Interesul este ca inovația digitală să răspundă corect la ceea ce pot face și banii fiduciar, deci nu de a inventa alte principii de funcționare a monedelor digitale. Suntem în paradigma necesității unei evoluții combinate și recunoscute de autoritățile cu responsabilitatea reglementării și supravegherii, care

să ducă la construirea încrederii necesare pentru public, așa cum a asigurat-o moneda fiduciară.

BCE a avut și se află într-o perioadă de consultări deschise cu băncile centrale naționale, o etapă de colectare a celor mai diverse opinii emise de experți, academicieni și cetățeni, reprezentanți ai unor autorități din sectorul financiar, cu privire la calitățile unui euro digital, inclusiv din perspectiva unor posibile operațiuni ilegale (spălare de bani, finanțarea terorismului), dar mai ales pentru facilitarea cu securitate a plăților transfrontaliere și confidențialitatea operațiunilor. În paralel, BCE se află și în etapa de cercetare, anul 2022 fiind primul an dedicat acesteia (perioada prevăzută cercetărilor fiind de 24 de luni), în baza datelor rezultate din consultările publice, menite să permită teste pentru a găsi răspunsuri la întrebări ca: designul euro digital, distribuția, modelul versiunii europene, operarea cu el, cum va înlocui complet numerarul sau banii din bănci. În lume, unele bănci centrale au ajuns sau sunt aproape de lansarea unei versiuni digitale a monedelor oficiale de tip „token crypto” (China, Suedia, Bahamas). Din păcate, BCE s-a alăturat cu întârziere clubului de bănci centrale care au început studiile legate de CBDC (ianuarie 2020). Ea a înființat un grup de studiu care se ocupă de relevanța monedelor digitale stabile – provocare pentru euro. Pe această bază, în octombrie 2020, a elaborat un *Raport privind un euro digital*, după care și în baza lui, în octombrie 2021, a anunțat etapa de cercetare aprofundată pentru anii 2022–2023. Anul 2024 ar fi etapa pilot, de testare, iar un euro digital ar putea intra în vigoare în 2025.

Există deja enunțate unele caracteristici ale euro digital, comune de altfel cu majoritatea monedelor digitale ale altor bănci centrale. Ele converg spre cele legate de instrumentele de plată, euro urmând să funcționeze în modul circuitului numerarului, oferind deci o creanță directă asupra BCE. Va fi, astfel, imun insolvenței și instabilității față de o bancă comercială sau un posibil intermediar, putând fi utilizat în contractele inteligente programabile, servind oricărui tip de tranzacții. Față de numerar, diferența constă în confidențialitatea tranzacțiilor, orice plată în euro digital nemaiputând fi anonimă, ca plata în numerar. Conturile de euro digital din băncile comerciale vor fi o creanță a deținătorilor asupra băncii

comerciale, ceea ce înseamnă dependență de solvabilitatea și funcționalitatea băncii respective. Sistemul de servicii electronice online nu mai poate fi adecvat contractelor inteligente, ca urmare a gestiunii lor greoaie (au fost semnalate multe incidente de nefuncționare a serviciilor online și în România). Ca urmare, BCE emite și gestionează direct euro digital, iar băncile comerciale ar putea susține BCE în calitate de gestionare a conturilor. O variantă de model de funcționare a euro digital ar putea fi punerea operării acestuia în mâinile deținătorilor, cu asigurarea unei mai mari confidențialități, care lasă deschisă întrebarea care ar mai fi rolul băncilor comerciale, dar și apariția unor dificultăți în realizarea obiectivelor BCE de politică monetară (detalii pe Lexology.com).

Credem că, la nivelul informațiilor actuale, se impun câteva concluzii, atenția urmând să se concentreze concomitent asupra mai multor direcții.

Prima este că vom trăi cu criptomonedele de acum încolo, apariția lor neputând fi îngădită. Alternativa promisă de criptomonede este îmbietoare pentru anumiți investitori. Nu este vorba de a-i deziluziona sau de a-i descuraja, ci de a-i face responsabili.

A doua concluzie este că responsabilitatea pentru criptomonede nu mai poate exclude interesul și implicarea băncilor centrale. De la acțiuni individuale este nevoie de o politică de coordonare globală a băncilor centrale, pentru a se minimiza riscurile criptomonedelor asupra economiilor și finanțelor globale, aflate și așa în pericol de fragmentare din cauza pandemiei. Răspunsul adecvat al băncilor centrale a fost *moneda lor*

digitală, instituind un parteneriat strategic public-privat, de sprijin reciproc, pentru a nu se aduce prejudicii nici unei părți în apărarea credibilității, reputației și securității sistemelor de tranzacții prin tehnologia digitală. Alternative mai bune, reglementate și supravegheate pot schimba structura participanților/investitorilor la sistemele tehnologice digitale, în prezent, după Krugman, aceștia fiind majoritari din grupuri minoritare și clasa muncitoare, frământate și de efectele economice negative ale pandemiei.

A treia concluzie este că multiplicarea criptomonedelor și a prozeliților, combinată cu întârzierea apariției monedelor digitale ale băncilor centrale, are șanse de a destabiliza sistemele financiare, iar o contrareacție de interzicere ar prejudicia o perspectivă calmă de coabitare a criptomonedelor cu o variantă de monede digitale ale băncilor centrale. Un viitor care nu poate fi omis din judecățile noastre.

Note

¹ Croitoru, Lucian (2021) – *Ordinea spontană produce singură rezultate durabile în economie*, Afaceri, Juridic, Finanțe, Impozite, 21 august.

² Krugman, Paul (2022) – *How Crypto Became the New Subprime*, New York Times, ianuarie.

³ Tobias, Adrian (2022) – *Crypto risks destabilising emerging markets*, Financial Times, februarie.

⁴ <https://www.ft.com/content/45ca2229-485e-4043-b709-deda943e9ddb>

⁵ Carstens, Agustín (2011) – *BIS SPEECH – Digital innovation and the future of money*, ținut la ITAM Business Perspectives Seminar: Fintech, februarie.

Grigore Cobălcescu și „un păcat al tinereții”: primul manual de geologie în limba română

Titus Brustur*

Introducere (context istoric)

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, cunoașterea geologică realizată în diferitele școli ale Europei și ale altor țări s-a concretizat în câteva preocupări importante: rolul fosilelor în cronologia relativă, subdiviziunile stratigrafice, rolul orogenezei și formarea faliiilor, cronologia cifrată și originea granitului (Furon, 1971, p. 699). Până spre sfârșitul acestui secol, științele Pământului nu au constituit decât sporadic obiectul unui învățământ organizat. Începând din anul 1775, succesul prelegerilor lui Abraham G. Werner la Academia de Mine de la Freiberg și diversificarea aplicațiilor geologiei au condus la crearea unor școli de mine și la introducerea științelor Pământului în universități sau institute științifice în diferite țări (Furon, 1972, p. 399).

Secolul al XIX-lea a cunoscut apariția primelor mari tratate de geologie, unul dintre acestea fiind *Traité de géognosie* (1819), rămas multă vreme clasic. El a fost înlocuit de excelentele *Cours élémentaire d'Histoire Naturelle* (Furon, 1972, p. 401) care au cuprins, între alte discipline, *Mineralogia* și *Geologia* lui François-Sulpice Beudant, devenite celebre.

În Moldova, la Academia domnească din Iași (numită și *Liceu*), Gheorghe Asachi organizează și ține un curs, între anii 1813–1818, pentru o clasă care va da prima promoție de ingineri hotarnici (Pruteanu, 1966, p. 53). Programa de învățământ avea, ca discipline în anul al treilea, *geologia* cu economia și arhitectura, alături de aritmetică, geografă pământului, geometrie, trigonometrie și algebră (Bălan, 2002, p. 752).

Fondarea Societății de Medici și Naturaliști (SMN) din Iași, în anul 1833, a avut un rol crucial în plan științific, cultural și social, aceasta reprezentând de fapt germenii dezvoltării științifice în epoca modernă. Societatea a condus la înființarea a nenumărate muzee, biblioteci, institute de cercetare, spitale, clinici, facultăți și universități în spațiul românesc. De asemenea, a contribuit substanțial la intensificarea schimburilor de exponate, reviste, cărți de specialitate și la crearea legăturilor de cooperare științifică la nivel național și european (Brodel, 2008, p. 13).

Un eveniment editorial deosebit a avut loc la 10 iulie 1837, la Tipografia Albinei de la Iași, unde vede lumina tiparului cel dintâi tratat „în limba valahă” de *Istorie naturală* scris de dr. Iacob Cihac, unul dintre ctitorii Societății Medicilor și Naturaliștilor din capitala Moldovei. Volumul (507 pagini, 20 de stampe) a contribuit esențial la răspândirea cunoștințelor în domeniu, dar și la formarea terminologiei științifice românești (Pruteanu, 1966; Baran, 2008, p. 47). Cele trei capitole ale lucrării sunt: I – *Imperia animalelor*, II – *Imperia plantelor* și III – *Imperia mineralelor* și o anexă despre petrefacte (fosile).

Despre capitolul *Imperia mineralelor*, preluat aproape în întregime după cartea lui I. Rheinhard Blum *Lehrbuch der Oryktognosie*, Atanasiu (1941, p. 629) afirmă că „Dr. Cihac a avut fericita inspirație să aleagă unul dintre cele mai bune modele care se putea găsi atunci”.

Un *Manual de istorie naturală, prescurtat pentru Tinerimea Română* tipărește, în anul 1841, (reeditat în 1848) Teodor Stamati, pentru clasa de

începători ai cursului tehnic de la Școala Vasiliană, recunoscând că „...imperia mineralilor și a plîntelor sînt culese și înorînduite din autori străini, iară imperia animalelor este prescurtată din istoria naturală a D. Doct. de Cihac” (Pruteanu, 1966, p. 120).

Beudant – Manualul de Geologie, 1841

Succesor al ilustrului cristalograf și mineralog, abatele René Just Haüy (1743–1822), autorul monumentalului *Traité de minéralogie* (1801), François-Sulpice Beudant (1787–1850), este profesor la Sorbona și autor al mai multor lucrări importante (ex. *Traité élémentaire de minéralogie*, 1824), dintre care se detașează excelentele manuale *Minéralogie* și *Géologie* publicate în 1841 (fig. 1), care au cunoscut ulterior nu mai puțin de 17 ediții, ultima în anul 1886¹.

Aceste manuale au servit multor generații pentru instrucția naturalistă, ca și cele similare, de

botanică și de zoologie (cf. Lacroix, 1930, p. XLIII).

Beudant este cunoscut geologilor români mai ales prin lucrarea *Voyage minéralogique et géologique en Hongrie, pendant l'année 1818*, publicată în 1822. Una dintre hărțile din această lucrare, intitulată „Carte géologique de la Hongrie et de la Transylvanie avec une partie les pays limitrophes”, la scara 1: 1 000 000, are numere de cod și culori *ad-hoc* pentru separarea diferitelor terenuri, vechi și noi (cf. Galambos, 2009, p. 133–134). Astăzi doar cu valoare istorică, harta reprezintă „prima înfățișare cartografică a bazinului transilvan încadrat de cele trei ramuri carpatice” (Ilie, 1958a, p. 56)².

În cele ce urmează vom încerca să aflăm modul în care a prelucrat Cobălcescu datele lui Beudant, acesta precizând în două note infrapaginale că redactarea paragrafelor „Despre cutremurele de pământ” și „Fenomenele vulcanice” s-a făcut după autorul francez (Cobălcescu, 1859, p. 46–47). Totuși, compararea sumarelor și textelor celor două manuale conduce la concluzia că prelucrarea operată de Cobălcescu a fost mult mai amplă.

Cobălcescu – Elemente de Geologie, 1859

Născut la începutul deceniului al treilea al secolului XIX, Grigore Cobălcescu s-a format, ca tânăr intelectual, în epoca de tranziție cuprinsă între anii 1830 și 1860, în care țările române „străbat o perioadă de mari transformări sub raport social-politic, al culturii și al moravurilor” (Cazimir, 2006, p. 8).

La 22 septembrie 2021 s-au împlinit 190 de ani de la nașterea lui Grigore Cobălcescu și 162 de ani de la publicarea primului manual de geologie în limba română pentru învățământul gimnazial de către tânărul profesor, „pe cheltuiala sa, la propunerea Ministerului Instrucțiunii și Cultelor” (Macarovici, 1942, p. 4).

Absolventul de 18 ani concurează, în anul 1849, pentru ocuparea postului de profesor suplinitor rămas vacant după decesul prof. T. Stamati (Macarovici, 1942), fiind definitivat în anul 1855, la vârsta de 24 de ani. Cu aceste repere temporale, am putea deduce că scrierea manualului s-a petrecut probabil între anii 1849–1858, când postura de profesor l-a obligat să-și sistematizeze prelegerile

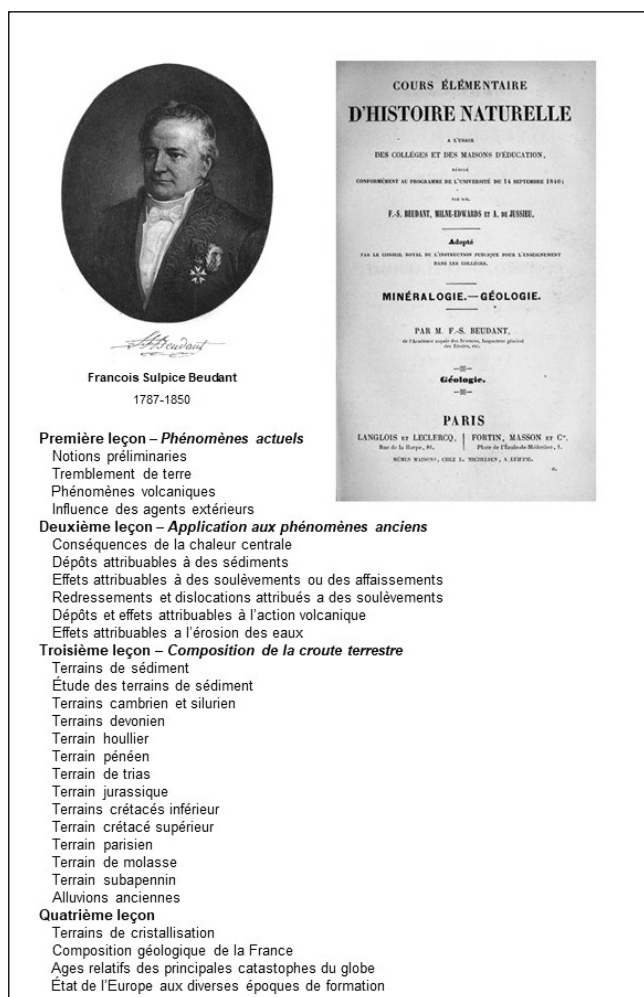

Fig. 1 – François Sulpice Beudant (după https://en.wikipedia.org/wiki/Fran%C3%A7ois_Sulpice_Beudant), coperta și sumarul volumului de *Geologie*, ediția 1841

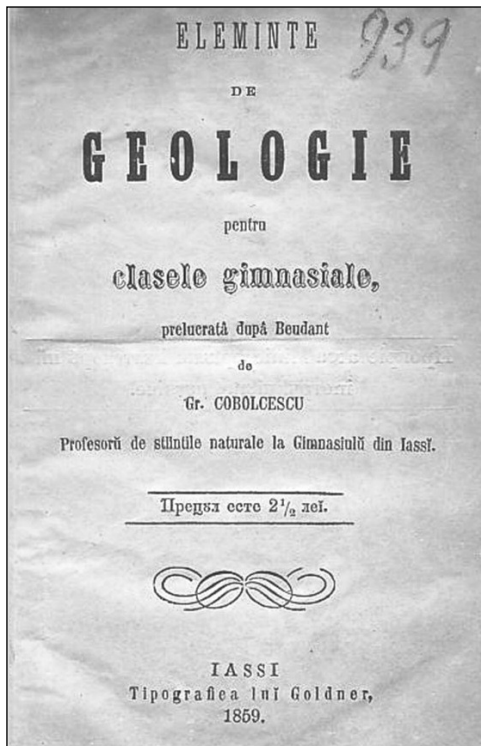

Fig. 2 – Coperta primului manual de geologie în limba română (Gr. Cobălcescu, 1859)

ținute elevilor de gimnaziu, înainte de a deveni student în științe naturale la Sorbona, în anul 1859.

Manualul, format „livre de poche” (18,5 x 12) (fig. 2), cu 116 pagini text și trimiteri la 239 de figuri, a fost însoțit, după unii autori (Athanasiu, 1902; Macarovici, 1942; Ilie, 1958; Grădinaru, 2014), de un atlas cu 200 de figuri, dar care nu s-a păstrat (cf. Ionesi, 2007, p. 14)³. Tipărit în limba română cu alfabetul de tranziție⁴, manualul cuprinde patru cărți organizate astfel (fig. 3, 5b): *Cartea Primă* (cap. I – Introducere; cap. II – Modulu dispuseciunei materiilor în scoarța globului; cap. III – Natura materiilor ce compun scoarța globului); *Cartea a Doua* (cap. I – Fenomenele ce modifică suprafața globului. Kutremurul de pământu, Fenomenele vulcanice; cap. II – Cercetarea fenomenilor vechi); *Cartea a Treia* (cap. I – Compunerea scorței pamântești; cap. II – Revoluțiunile globului); *Cartea a Patra* (cap. I – Starea Europei în diferitele epoce de formațiune). După cum relatează Macarovici (1942, p. 4), „materia este repartizată, după sistemul obișnuit atunci, în 297 paragrafe care sunt scrise într’un stil foarte concis, riguros științific, dând un rezumat al lecțiilor de Geologie ce se făceau în cursul inferior de liceu” (fig. 4).

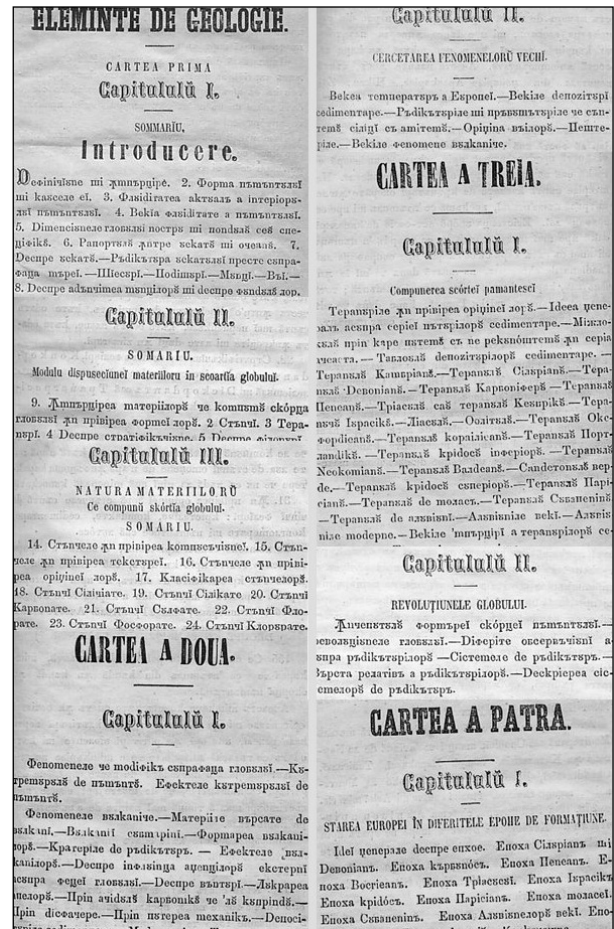

Fig. 3 – Sumarele cărților I–IV ale manualului „Elemine de Geologie pentru clasele gimnasiale”

Cele patru cărți corespund de fapt celor patru lecții din manualul lui Beudant: I. Phénomènes actuels, II. Application aux phénomènes anciens, III. Composition de la croute terrestre și IV. Terrains de cristallisation, Composition géologique de la France, Ages relatifs des principales catastrophes du globe, État de l’Europe aux diverses époques de formation (fig. 1, 5a).

Fără a putea preciza sursa de informare, dar presupunând utilizarea manualului lui T. Stamatî din 1841 sau ale altor lucrări, Cobălcescu a redactat capitolul III despre natura materialelor ce compun scoarța globului în 138 de paragrafe, cu mai puțin de jumătate (46,4%) dintre cele care compun întreg manualul.

Este curios că deși Beudant (1841a) folosește termenul de *rocă* (*roci*), Cobălcescu utilizează pe cel de *stânce* (*stânce*), clasificate după compoziția chimică și mineralogică, în acord cu literatura mineralogică și petrografică existentă la acea dată și extinsă până spre sfârșitul secolului al XIX-lea. Astfel, despre „studiul minereleor în

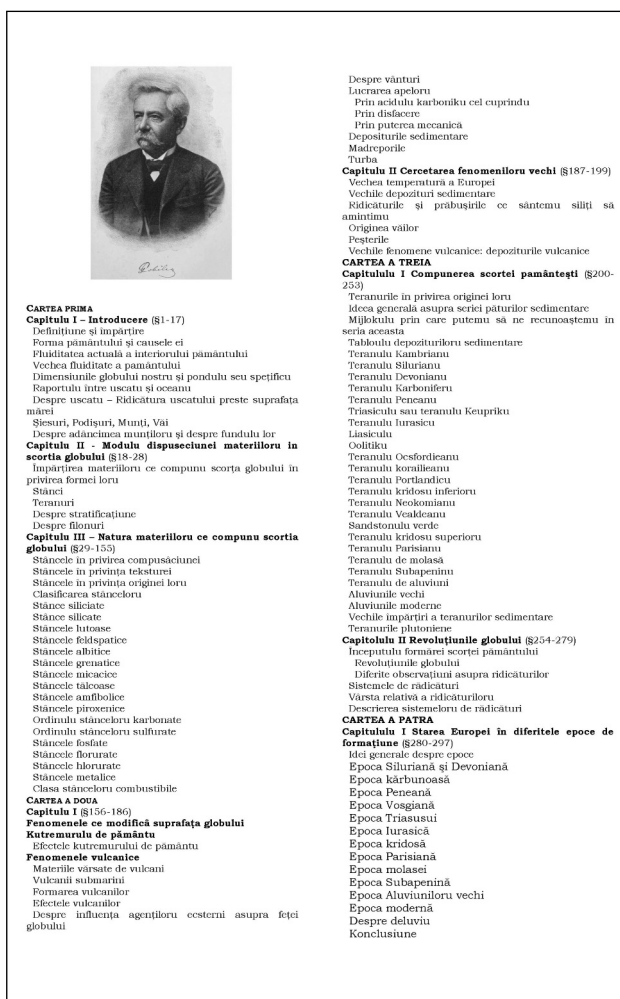

Fig. 4 – Grigore Cobălcescu (foto internet) și cuprinsul cărților I–IV ale manualului de geologie, transcris în limbajul epocii

relațiunea lor către globul pământesc, adică în ce fel se combină spre a compune cōja pământului”, vorbește Barașu (1862, p. 3) în manualul pentru elevii claselor superioare de gimnaziu din București. La fel, mineralele și lumea pietrelor (*Gesteinkunde*) constituie obiectul manualului de mineralogie ilustrată al lui Alois Pokorny (1873), comentat relativ recent de Weiss (2012). Cartea a fost tradusă și în limba română de fostul director al Gimnaziului Greco-Ortodox din Suceava, Constantin Procopovici (Pokorny, 1887), conținutul acesteia fiind făcut cunoscut de Mârza & Brustur (1997). Nu putem exclude nici ipoteza ca acest termen să-l fi folosit intenționat, fiind mult mai accesibil graiului elevilor săi.

Înainte de analiza sumară a manualului lui Cobălcescu, trebuie amintit că în intervalul 1850–1862, manualele de mineralogie și de geologie ale lui Beudant (1841, 1841a) au cunoscut

șase ediții în Franța (1850, 1851, 1854, 1857, 1858, 1861), trei ediții în Germania (1844, 1845, 1848), o ediție în Italia (1846–1847) și una în Polonia (1848)⁵.

Din păcate, în lucrarea dedicată activității Societății Medicilor și Naturaliștilor din perioada 1830–1919, Bogdan (1919, p. 14) nu amintește despre inventarul cărților de mineralogie și geologie, menționând doar câteva tratate de istorie naturală ale lui Buffon, Lacépède și Cuvier. Cu toate acestea, se știe (Pruteanu, 1966; Brodel, 2008) că dr. Iacob Cihac s-a preocupat constant, încă de la înființarea SMN, de achiziționarea revistelor și cărților de specialitate, mai ales de cele în limbile germană și franceză. Urmare acestui demers, primul catalog al bibliotecii consemnează, la un an după alegerea lui Cobălcescu ca vice-președinte al SMN, în 1868, un număr de 1185 volume și 234 broșuri diferite (Bogdan, 1919, p. 110), acestea depășind în zilele noastre 7640 de cărți și periodice, în special din domeniul zoologiei⁶. În acele împrejurări, este evident că una dintre edițiile franceze (poate chiar prima) a fost utilizată de Cobălcescu pentru alcătuirea manualului de geologie. Astfel, după prelucrarea operată de autorul român, din cele patru lecții din manualul lui Beudant, cu un număr de 322 de pagini (fără index) și 254 de paragrafe (fig. 5a), cărțile manualului lui Cobălcescu, cu excepția a două capitole din prima carte și a trei paragrafe despre compoziția geologică a Franței, sunt cuprinse în doar 80 pagini, cu 159 de paragrafe (fig. 5b). Deși drastic redus, autorul a reușit să transfere în manualul său o cantitate însemnată de informație geologică, redusă la esență (v. fig. 4).

Fără a intra în detalii privind terminologia geologică specifică primei jumătăți a secolului XIX, folosită de Cobălcescu, aceasta a făcut obiectul unui articol relativ recent, suficient documentat (Grădinaru, 2014). Totuși, trebuie remarcate două aspecte: lipsa oricăror exemple de fenomene geologice din țară (ex. Moldova) și predilecția lui Cobălcescu pentru fosile, domeniu în care va excela, mai târziu, viitorul profesor universitar și cercetător al tărâmului românesc. Într-adevăr, din numărul total de 239 de figuri – toate reproduse după Beudant – la care se face trimitere în text, un număr de 55 (23%) privesc câteva elemente de geologie fizică și de faună

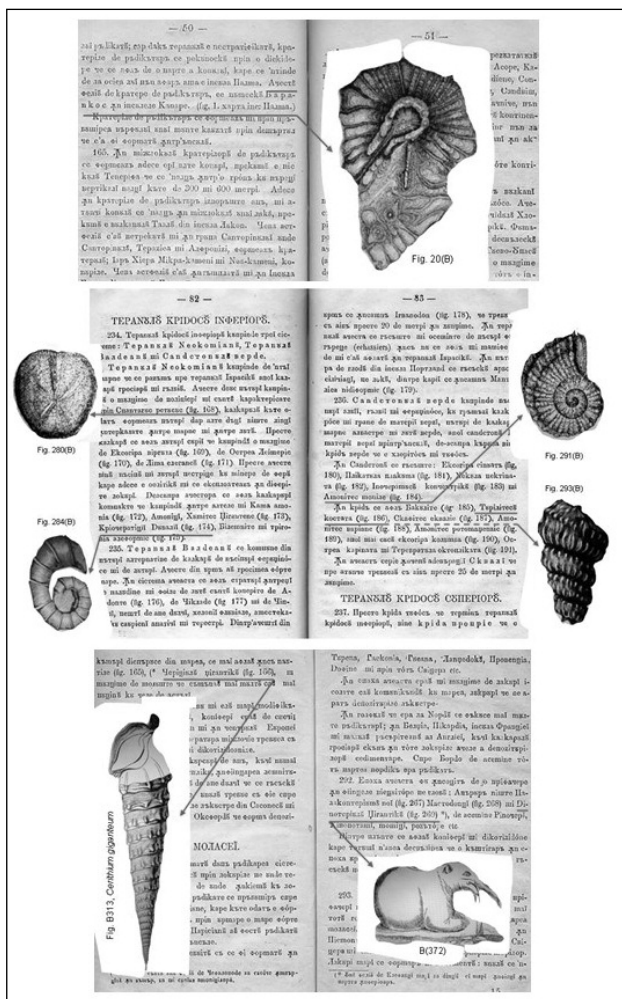

Fig. 6. – Exemple de ilustrații din manualul lui Beudant (sus, barrancos pe Insula La Palma; la mijloc, echinid și amoniți din Cretacicul inferior; jos, *Cerithium giganteum* din Eocenul parisian și *Dinotherium giganteum* din molasa Europei), preluate de Cobălcescu cu trimiteri între paranteze, de la fig. 1 (pag. 50) la fig. 239 (pag. 113, unde fig. 267, 268 și 269 sunt transcrise eronat; acestea corespund fig. 237, 238 și 239 de la p. 88). Notațiile Fig. 20(B), B313, B(372) corespund figurilor preluate din textul lui Beudant (1841a).

între 1 septembrie 1851 și 12 octombrie 1867, la disciplina științe naturale, predând la cursul inferior mineralogia și geologia elevilor clasei a III-a (Procopiu, 1907, p. 78, 126).

Pentru aceștia, solicită Direcțiunii încuviințarea de a fi trimiși o dată pe săptămână la Muzeul SNM „spre a se familiariza cu cunoștința rocilor și a unor fosile ce se studiază în cursul de Geologie” (Procopiu, 1907, p. 86). O împrejurare fericită a făcut ca un caiet de notițe, completat de elevii clasei a III-a, la 25 februarie 1863, să conțină unele prelegeri ale profesorului Cobălcescu, amplu comentate de Grădinaru (2014, p. 98–104).

Astfel, se remarcă menținerea structurii manualului publicat în 1859, completată însă cu termenii noi ce desemnează „tărâmurile sedimentare” (ex. Paleozoic sau Tărâmul Primar, Tărâmul Terțiar și Tărâmul Cuaternar), precum și numeroasele exemple din România (ex. morfologia râurilor din Moldova, apele termale de la Mehadia, Herculan, trahitele din Transilvania, marmura din Munții Făgărașului, Silurianul și Permianul de pe malurile Nistrului, resturile de plante carbonifere din Banat etc.).

Cobălcescu – profesor de geologie la Universitate

La 16 octombrie 1863 și-a început existența la Universitatea din Iași, Catedra de geologie, odată cu titularizarea profesorului Grigore Cobălcescu. Prin separarea secțiilor Facultății de Științe, el va preda un Curs de geologie-paleontologie-stratigrafie studenților naturaliști și un altul, de mineralogie, celor de la fizico-chimice (Turculeț, 2007). Definitiv în ianuarie 1864, Cobălcescu a predat Cursul de geologie care cuprindea cristalografia, mineralogia, petrografia, geologia fizică, paleontologia și stratigrafia, completeate cu excursii în teren, pentru observații directe și colectări de roci și fosile (Ionesi, 1981). Cobălcescu își revizua cursul aproape în fiecare an, pentru a putea fi în pas cu ultimele noutăți științifice. Nefiind îndoctrinat, susținea cu același entuziasm justificat, înversul a ceea ce afirmase cu un an înainte (cf. Macarovici, 1942, p. 6).

Cele aproape trei decenii de activitate universitară și de cercetare geologică constituie, de fapt, *Etapa Cobălcescu* (1863–1892), caracterizată prin „inaugurarea activității didactice în învățământul nostru superior, cât și fundamentarea cercetărilor moderne de paleontologie din științele geologice românești” (Turculeț, 2007, p. 122; Erhan & Apostoae, 2010).

Deși primul manual de geologie pentru învățământul preuniversitar a avut soarta pecetluită de propriul autor, acesta și, probabil, cel de „Mineralogie și geologie pentru liceu”, dispărut misterios, după cum menționează Athanasiu (1902), au constituit modelul de manual pentru clasele de gimnaziu și de liceu, în care au excelat mai târziu Popescu-Voitești (1921, 1924), Simionescu (1927), Băncilă (1935, 1960) etc.

Dacă la începutul secolului al XX-lea, România se situa pe primul loc în ceea ce privește locul ocupat de mineralogie și geologie în programele școlilor secundare și mai ales al claselor superioare (Athanasiu, 1904), astăzi nu putem decât să deplângem situația în care se află geologia, „reputată ca domeniu de studiu în școala românească” (Grigorescu, 2014, p. 48). Mai mult decât atât, este inadmisibil ca un om trecut prin școală să nu știe că „...un element esențial în cultura omului modern este cunoașterea Pământului pe care pășim și care ne oferă baza fundamentală a existenței noastre” (cf. acad. G. Murgeanu, în Lăzărescu, 1980, p. 5).

Mulțumiri

Autorul adresează întreaga grațitudine domnului acad. Dan Rădulescu pentru aprecierea pozitivă a lucrării. Mulțumiri cordiale colegilor dr. Rodica Macaleț, dr. Dan Grinea, dr. Mihai Brânzilă și dr. Viorel Ionesi pentru sprijin bibliografic inedit sau mai puțin accesibil.

Referințe bibliografice

Athanasiu I., 1941. *Cea mai veche mineralogie tipărită în limba română*. Acad. Rom., Mem. Sect. Șt. (3), XVI/15, București, 627–680. (<https://dokumen.tips/documents/cea-mai-veche-mineralogie-tiparita-in-limba-romana.html>, accesat 27.10.2021).

Athanasiu S., 1902. *Grigore Cobălcescu – o pagină din istoria științelor în România*. Bul. Soc. Șt. Bucuresci-România, Imprimeria Statului, București, XI/1-3, 69 p.

Athanasiu S., 1904. *Geologia și Mineralogia în școală*. Extras din volumul *Omagiu lui C. Dumitrescu-Iași*, Tipografia Curții Regale, F. Göbl Fii, Bucuresci, 34 p.

Băran D., 2008. Iacob Cihac, autorul primului tratat de istorie naturală tipărit în limba română – Iași, 1837. *A XXXIX-a Reuniune Națională de Istoria Medicinii, 12–15 iunie 2008, Brașov. Repere iatro-istorice, I.M.B.*, pp. 46–50.

Barașu I., 1862. *Cursulu elementariu de Istoria Naturală, pentru usulă classiloru superioare Gimnasiali în Romania*, vol. III, *Mineralogia*, Tiphographia Statului, numită Nighon, 214 p.

Bălan C., 2002. *Învățământul*. In: Cernovodeanu P., Edroiu N., Bălan C. (coord.) *Istoria românilor, vol. VI, Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711–1821)*, Ed. Enciclopedică, București, pp. 736–761.

Băncilă I., 1935. *Manual de geologie*. Ed. Cugetarea, București, 308 p.

Băncilă I., 1960. *Geologia*. Manual pentru clasa XI-a. Ed. de Stat Didactică și Pedagogică, 130 p.

Beudant F.S., 1824. *Traité élémentaire de Minéralogie*. Paris, Chez Verdière, 1 vol in-8° (213 x 135 mm) de: [2] ff. (faux titre, titre); VI (préface); 856 pp.; un tableau dépliant des minéraux et 10 planches dépliantes. [<https://www.livre-rare-book.com/book/5472892/4760>]

Beudant F.S., 1841. *Minéralogie*. In: Beudant F.S., Milne-Edwards, De Jussieu A. (eds.), *Cours élémentaire d'Histoire Naturelle a l'usage des Collèges et des Maisson d'Éducation*, Langlois et Leclercq, Fortin, Mason et Cie, Paris, 288 p.

Beudant F.S., 1841a. *Géologie*. In: Beudant F.S., Milne-Edwards, de Jussieu A. (eds.), *Cours élémentaire d'Histoire Naturelle a l'usage des Collèges et des Maisson d'Éducation*, Langlois et Leclercq, Fortin, Mason et Cie, Paris, 331 p., 374 fig.

Bogdan N.A., 1919. *Societatea Medico-Naturalistă și Muzeul Istórico-Natural din Iași. 1830–1919*. Tipografia Națională, Iași, 170 p.

Brânzilă M. (ed.), 2014. *150 de ani de învățământ geologic la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*. Ed. Univ. „Al. I. Cuza” Iași, 239 p.

Brodel E.G., 2008. Dr. Iacob Czihak – fondator al Societății de Medici și Naturaliști din Iași și exponent al cooperării româno-germane 1825–1862. *A XXXIX-a Reuniune Națională de Istoria Medicinii, 12–15 iunie 2008, Brașov. Repere iatro-istorice, I.M.B.*, pp. 12–15.

Cazimir Șt. 2006. *Alfabetul de tranziție*. Ediția a II-a revăzută, Ed. Humanitas, 147 p.

Cobolcescu Gr., 1859. *Elemente de geologie pentru clasele gimnasiale, prelucrată după Beudant*. Tipografia lui Goldner, Iassi, 116 p.

Erhan V., Apostoae L. (2010). *Istoricul învățământului geologico-mineralogic și geochimic la Universitatea „Alexandru Ion Cuza” din Iași (1860–2010)*. Ed. Univ. „Al. I. Cuza” Iași, 340 p.

Furon R. (1971). *Științele despre Pământ*. In: Taton R. (ed.) *Istoria generală a științei*, vol. II – *Știința modernă. De la 1450 la 1800*, Ed. Științifică, București, pp. 699–715.

Furon R. (1972) *Geologia*. In: Taton R. (ed.) *Istoria generală a științei*, vol. III – *Știința contemporană, Secolul al XIX-lea*, Ed. Științifică, București, pp. 380–402.

Galambos Cs., 2009. Development of color signs and projections of the Hungarian archive geological maps. *Acta Geod. Geoph. Hung.*, Vol. 44(1), pp. 131–140 (2009) DOI: 10.1556/AGeod.44.2009.1.13

Grădinaru E., 2014. *Grigore Cobălcescu – profesor de geologie în învățământul gimnazial*. In: Brânzilă M. (ed.) *150 de ani de învățământ geologic la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*. Ed. Univ. „Al. I. Cuza” Iași, pp. 97–106.

Grigorescu D., 2014. *Iașul din mine*. In: Brânzilă M. (ed.) *150 de ani de învățământ geologic la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*. Ed. Univ. „Al. I. Cuza” Iași, pp. 40–48.

Ilie M., 1958. *Grigore Cobălcescu (1831–1892)*. In: *Figuri de geologi români*, vol. II, Ed. Științifică, București, pp. 59–96.

Ilie M., 1958a. *Podișul Transilvaniei*. Ed. Științifică, București, 259 p.

Ionesi L., 1981. *Grigore Cobălcescu – 150 de ani de la naștere*. Anal. Șt. Univ. „Al. I. Cuza” din Iași, XXVII, s.II b, 1–4.

Ionesi L., 2007. *Grigore Cobălcescu – întemeitorul geologiei românești*. In: Ionesi L., *Sculptori în piatra timpului. Geologia ieșeană și alți geologi români*, Ed. Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, pp. 9–19.

Lacroix A., 1930. Notice historique sur Francois-Sulpice Beudant et Louis-Olivier Legrand des Cloizeaux. Séance publique annuelle du lundi 15 décembre 1930/Inst. de France, Acad. des sciences/Paris: Gauthier-Villars, 1930. <http://www.annales.org/archives/x/beudant.html>

Lăzărescu V., 1980. *Geologie fizică*, Ed. Tehnică, București, 511 p.

Macarovici N., 1942. *Profesorul Grigore Cobălcescu (1831–1892)*. Extras Rev. Adamachi, XXVIII/2–3, Iași, pp. 3–9.

Mârza I., Brustur T., 1997. Cartea tradusă în limba română *Mineralogia ilustrată* (A. Pokorny) – la 110 ani. Stud. cerc. geol., 42, București, 117–118.

Pokorny A., 1873. *Illustrierte Naturgeschichte des Mineralreiches. Für die unteren Klassen der Mittelschulen (= Illustrierte Naturgeschichte der drei Reiche, Dritter Theil)*. F Tempsky, Prag, 126 S. https://www.zobodat.at/pdf/Der-steirische-Mineralog_26_2012_0036-0039.pdf

Pokorny A., 1887. *Mineralogie ilustrată* (tradusă de C. Procopoviciu), Ed. Fondului Religionar Gr. Or., Sucéva, Tipografia lui H. Mercy în Praga, 105 p.

Pompeiu D., 1907. *Monografia Liceului Național din Iași*. Tipografia „Dacia” Iliescu, Grossu & Comp., Iași, 141 p.

Popescu-Voitești I., 1921. *Elemente de geologie generală cu o privire generală asupra geologiei României*. Ediția I., București, 470 p.

Popescu-Voitești I., 1924. *Elemente de geologie cu o privire generală asupra geologiei României*. Ediția II, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 460 p.

Pruteanu P., 1966. *Jacob Cihac*. Ed. Științifică, București, 196 p.

Simionescu I., 1927. *Tratat de geologie cu exemple luate în deosebi din România*. „Cartea Românească”, București, 409 p.

Turculeț I., 2007. *Dezvoltarea geologiei la Universitatea din Iași (1860–1985)*. In: Turculeț I., *Geologi și destine*, Ed. Junimea, Iași, pp. 121–136.

Weiss A., 2012. *Minerauentafeln kleinsammlungen und sammlerbedraf aus der zweiten hälfte des 19 Jahrhunderts. Der steirische Mineralog*, 26: 36–39 ZOBODAT - www.zobodat.at (https://www.zobodat.at/pdf/Der-steirische-Mineralog_26_2012_0036-0039.pdf) (accesat 19.11.2021)

Note

¹ https://mineralogicalrecord.com/new_biobibliography/beudant-francois-sulpice/ (accesat 31.10.2021). Un manual de Mineralogie, ediția a XII-a (1869) există la Biblioteca Facultății de Geologie-Geografie a Universității „Al.I. Cuza” din Iași (comunicare scrisă de prof. dr. Mihai Brânzilă, oct. 2021).

² <https://www.raremaps.com/gallery/detail/41989/carte-geologique-de-la-hongrie-et-de-la-transylvanie-avec-un-beudant>

³ La exemplarul aflat la Biblioteca Academiei Române (cota I 116675) nu este menționată existența acestui atlas, fapt semnalat și de Macarovici (1942, p. 8).

⁴ Alfabetul de tranziție a făcut trecerea de la alfabetul chirilic român la alfabetul latin. Acesta a început să fie folosit în special după 1840 când au fost introduse litere latine între cele chirilice. (https://ro.wikipedia.org/wiki/Alfabetul_de_tranzi%C8%9Bie; accesat 9 nov. 2021).

⁵ https://mineralogicalrecord.com/new_biobibliography/beudant-francois-sulpice/ (accesat 31.10.2021)

⁶ <http://www.bcu-iasi.ro/biblioteca-muzeu>

Pentru stabilirea unui adevăr istoric

Alexandru Porțeanu*

Situația politică generală din toamna anului 1918 a determinat clarificarea obiectivelor politico-naționale ale românilor, în vederea eliberării lor complete. Acestea au condus la Proclamația din 10 noiembrie 1918, care concretiza revendicările teritoriale privind cele 26 de comitate din Transilvania și, implicit, la întâlnirea (convocarea) delegației Guvernului Ungariei la tratativele corespunzătoare.

Delegația guvernamentală ungară a fost condusă de Jászi Oszkár, ministrul Naționalităților, cunoscut sociolog democrat, critic puternic al regimului reacționar abolit, personificat de contele Tisza István. Pregătirea participării delegației ungare a fost intensă, iar presa maghiară a relatat-o pe larg.

Desfășurarea tratativelor la Arad (13–15 noiembrie 1918) a fost reflectată corespunzător în presa din Transilvania și Ungaria, cu extensiile respective în România, Austria, cu ecourile lor externe și internaționale. Din acest punct de vedere în prim-plan s-a situat presa arădeană în limba română și în cea maghiară.

Delegația ungară a propus lărgirea drepturilor și libertăților politice ale românilor din Transilvania, până la autonomia lor, în cadrul Ungariei istorice, cu menținerea integrității teritoriale a acesteia. Limitele poziției ungare au determinat eșuarea tratativelor.

În finalul dezbaterilor, după Iuliu Maniu, au luat cuvântul Aurel Lazăr și Vasile Goldiș; Jászy Oszkár a exprimat regretul pentru nefinalizare și speranța unor viitoare apropieri a pozițiilor celor

două părți. În finalul acestor tratative *nu a existat niciun dialog între Jászi și Maniu*.

La scurt timp după acestea, Ion Clopoșel a publicat broșura *Frământările unui an, 1918*, care se încheia cu evocarea tratativelor.

După aproape doi ani, memoriile lui Jászi despre tratativele de la Arad au fost publicate, în 1920, în revista clujeană „Napkelet”. Ele au fost traduse în limba română și publicate în „Gazeta Ardealului” din Cluj, numerele 231–235 din decembrie 1921 sub titlul *Amintiri despre tratativele mele din Arad cu Comitetul național român*. Aceste precizări referitoare la tratativele susmenționate și la evocarea lor în presa și publicațiile din perioada 1918–1921 sunt necesare, deoarece ele sunt cele mai apropiate din punct de vedere cronologic și conforme cu adevărul istoric, dar mai ales deoarece, într-o evocare ulterioară a lor (1926), tot Ion Clopoșel a introdus un pasaj ce *invoca un episod inexistent*.

În 1926, viața politică din România a fost marcată de ascensiunea spre guvernare a Partidului Național Țărănesc și a liderului său, Iuliu Maniu. Publicistica politică a fost întotdeauna marcată de interesul politic al promovării noilor orientări și noilor lideri.

Unui asemenea interes îi corespundea noua lucrare a lui Ion Clopoșel despre *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România* (174 pag.), distinsă cu premiul ASTREI. Ion Clopoșel pretinde că, în finalul tratativelor, „impacient și frângându-și mâinile, D. Jászi pretinse imperativ să i se spună ce vor româ-

---

nii în definitiv? D. Iuliu Maniu a avut atunci acest apropo istoric: *teljes elszakadást*, completa desfacere de Ungaria. Cele două cuvinte erau tășurile repezi aplicate în plin în corpul bolnav al Ungariei. D. Jászi a înțeles în sfârșit realitatea, a tăcut și a făcut calea întoarsă spre Budapesta”.

Invocarea acestui episod inexistent s-a dovedit a fi un adaos apocrif la istoria tratatelor respective, care necesită îndreptarea corespunzătoare. Nicio gazetă maghiară sau română din Arad, din acele zile, nu menționează pretinsul dialog.

În istoriografia Marii Uniri din 1918, varianta episodului inexistent a fost preluată fără analiza

critică a izvoarelor. Formularea sintetică pretinsă de Ion Clopoșel, referitoare la „completa despărțire” era aparent plauzibilă sau chiar seducătoare, deși nu corespundea realității. Înlăturarea ei este strict necesară, obligatorie pentru restabilirea adevărului istoric în cauză.

Finalul tratatelor de la Arad a deschis calea actului istoric din 1 Decembrie 1918, al Unirii Transilvaniei cu România.

Concluziile acestor demersuri fac trimitere la vechiul dicton metodologic *Ad fontes*. Fără izvoare documentare certe, fără examinarea lor critică, nu poate exista știința istorică.

Oameni și locuri din inimă. Un Lord al istoriei – Remember academician Camil Mureșanu

Varga Attila*

Pe data de 21 februarie 2022 se împlinesc șapte ani de când reputatul profesor Camil Mureșanu, membru al Academiei Române, a trecut la cele veșnice. Supranumit „Lordul” de către generații și generații de studenți, pe care le-a delectat cu erudiția și elocința sa, profesorul Camil Mureșanu este rememorat, în această perioadă, de către foștii studenți și colegi de la Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române, cel mai vechi institut de istorie din România, pe care l-a și condus în perioada 1995–2007.

Tributul de prețuire și admirație față de unul dintre cei mai renumiți profesori de istorie universală s-a concretizat într-un volum *In Memoriam* sugestiv intitulat *Academician Camil Mureșanu. Oameni și locuri din inimă. Însemnări de călătorie*, Cluj-Napoca/Quebec, Editura Argonaut/Symphologic, 2022, 284 p.

Cei trei editori ai volumului – Ioan Bolovan, Varga Attila și Angela Rus – au pus în valoare însemnările de călătorie ale academicianului Camil Mureșanu din perioada 1975–1978. În prima parte a cărții, colegi de generație și foști studenți ai profesorului au scris evocări emoționante, iar, în paralel cu acestea, o serie de poze plasate în anexă readuc în prim-plan diferite momente de referință din viața și activitatea cunoscutului dascăl clujean. Astfel, toți cei care l-au cunoscut pe academicianul Camil Mureșanu pot, acum, trăi emoția și bucuria unei

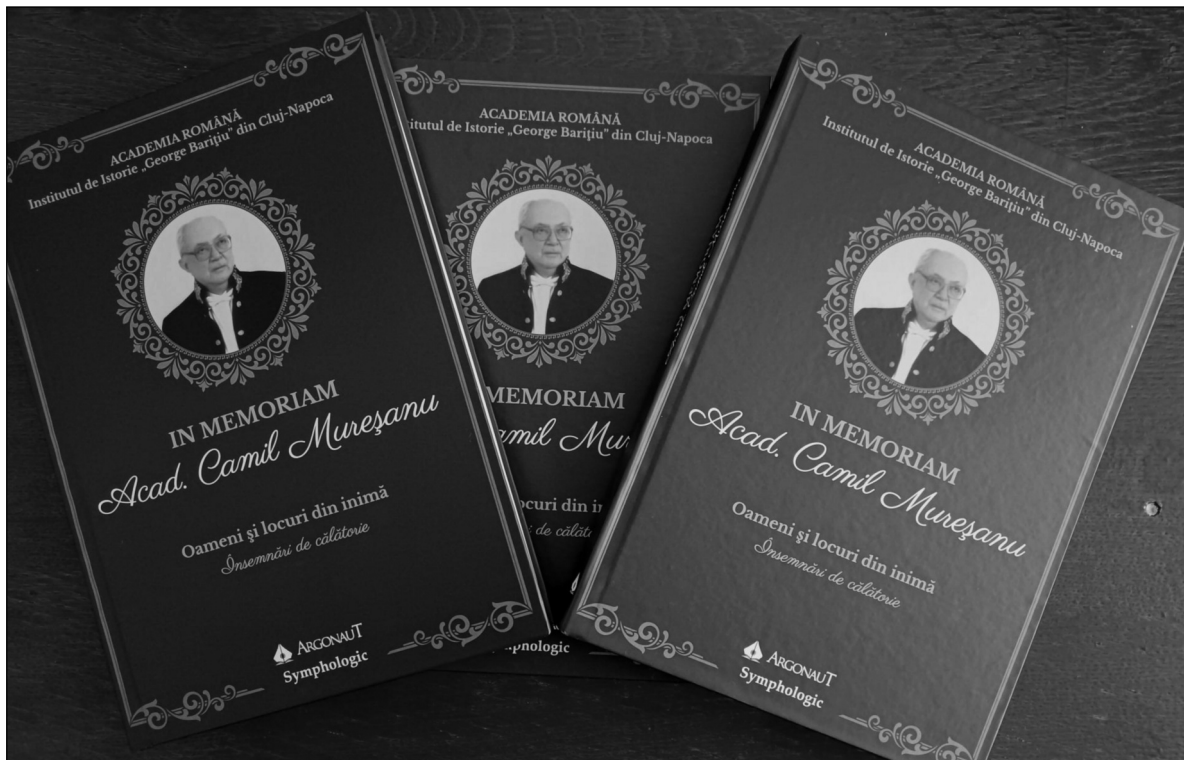

Acad. Camil Mureșanu

revederi cu oameni și locuri, așa cum s-au păstrat ele în inima unui veritabil „Lord al eleganței academice”.

Profesorul Camil Mureșanu s-a născut la 20 aprilie 1927 la Turda. A urmat studiile preuniversitare la Liceul „Regele Ferdinand” din Turda, unde a susținut bacalaureatul în anul 1946. S-a înscris, apoi, la Universitatea „Victor Babeș” din Cluj, Facultatea de Istorie, și-a prezentat teza de licență în anul 1950 cu rezultate excelente. La scurt timp după aceasta, el a decis

*Cercetător științific dr., Institutul de Istorie „George Barițiu”, Cluj-Napoca; Visiting Researcher, Oxford Brookes University, Marea Britanie

să urmeze cariera universitară, dobândind, în 1971, titlul de *doctor în istorie*, cu teza intitulată „Ioan de Hunedoara și vremea sa”.

La scurt timp după încheierea studiilor, profesorul Camil Mureșanu a urcat treptele ierarhiei universitare, ocupând diferite poziții în cadrul universității clujene și nu numai: preparator la Institutul de Istorie și Filosofie din Cluj (1949–1950), asistent la Universitatea „Victor-Babeș” din Cluj (1950–1952), lector (1952–1961), conferențiar (1961–1975), profesor universitar (1975–1997), profesor consultant (1997–2008), decan al Facultății de Istorie-Filosofie (1968–1976, 1981–1989), profesor asociat la Universitatea „Banatul” din Timișoara-Deva (1995–2002).

În perioada 1995–2007, profesorul Camil Mureșanu și-a asumat funcția de director al Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române (1995–2007), iar apoi și pe cea de președinte al Filialei din Cluj-Napoca a Academiei Române (2006–2010). În anul 1990, a fost ales membru corespondent al Academiei Române, iar apoi, în anul 2000, membru titular al Academiei Române.

Recunoscându-i-se meritele științifice, profesorul Camil Mureșanu a fost desemnat, în anul 2000, membru corespondent al Asociației Sud-Est Europene din Berlin, membru corespondent al Südosteuropa-Gesellschaft din München și Berlin (2002), respectiv al Academiei de Studii Pedagogice din Belgrad. Ulterior a fost *Visiting Professor* la Columbia University din New York (1978) și conducător de doctorate din anul 1976. A făcut parte din comitetul de coordonare al corpusului *Documenta Romaniae Historica* (DRH).

Domeniile sale de competență au vizat istoria universală (secolele XVIII–XIX); istoria Europei (secolele XV–XX); istoria Statelor Unite ale Americii; istoria presei, tiparului și cărții; istoria economică, socială și politică a Transilvaniei (secolele XIV–XX); istoria culturii și literaturii române¹. De-a lungul unei frumoase cariere derulate la Catedră, dar și în sfera cercetării de performanță, profesorul Camil Mureșanu a publicat 31 de cărți de autor, 14 ediții critice, două traduceri, peste 200 de studii și mai multe prefețe.

Însemnările de călătorie, publicate în această ediție, au fost elaborate, așadar, în intervalul 1975–1978, ocazie cu care profesorul Camil Mureșanu a efectuat diverse vizite în Europa Centrală și de Vest, prilej de a eterniza, prin magia scrisului, o serie de impresii care, astăzi, sunt de referință pentru memorialistica de călătorie.

În perioada mai sus menționată, vizitele derulate în Iugoslavia, la Zagreb, apoi la Londra și Oxford, în SUA la New York, la deja celebra University of Columbia, au reprezentat prilej de schimb cultural care au generat veritabile punți trainice de legătură. Talentul de narator al profesorului, spiritul său erudit și capacitatea de a captiva publicul fac din aceste însemnări prilej pentru delectare sufletească.

La fel ca și în vremurile frumoase de odinioară, când academicianul Camil Mureșanu încânta audiența în maiestruozitatea amfiteatrului, ipostaza de ghid în locuri de mare rezonanță academică și istorică din Europa și America nu face decât să confirme că profesorul Mureșanu era, cu siguranță, o prezență de spirit pe care cunoștii săi nu o pot uita. Poate și de aceea, oamenii și locurile păstrate în inima profesorului reprezintă pentru noi, cei care acum îi citim gândurile, un motiv de reflecție vis-à-vis de tot ceea ce înseamnă farmecul adevărat al vieții.

În relatările sale de călătorie, profesorul Camil Mureșanu descrie, cu erudiție și har de mare povestitor, muzee celebre, opere de artă, locuri, oameni simpli și personalități ale vieții științifice, situații dintre cele mai diverse care, doar în alte culturi, se pot întâlni. Reputatul dascăl clujean dovedește faptul că este un fin observator al realității, un spirit critic care știe să valorizeze tot ceea ce este important în jur, fiind în măsură să dea mai departe tot ceea ce descoperă semnificativ în locurile pe care le vizitează.

Lumea văzută cu ochii academicianului Camil Mureșanu este, cu siguranță, una dinamică, elevată și plină de valori, astfel că toți cei care se apropie de aceasta, pentru ca s-o

cunoască mai bine, contopindu-se cu ea, devin mult mai bogați sufletește. De-a lungul vieții, profesorul Mureșanu a fost admirat pentru eleganța și rafinamentul de care a dat dovadă în relația cu semenii săi, în consecință tot ceea ce el a descris în relatările de călătorie reprezintă, fără dar și poate, oglinda unei existențe dedicate lecturii, cercetării, predării și, mai ales, șlefuirii tinerelor generații de istorici.

După mai bine de 44 de ani de când au fost finalizate aceste însemnări care, de curând, au văzut lumina tiparului, cei care au decis să le pună în valoare nu au avut în vedere doar un tribut de prețuire și respect față de un mare profesor, ci și o dorință sinceră de a oferi tuturor celor care l-au cunoscut pe academicianul Camil Mureșanu șansa de a-l reîntâlni și de a-l mai asculta o dată prin prisma unor însemnări personale ce relevă aspecte ale vieții sale mai puțin cunoscute până acum. Ele nu fac decât să ne întărească convingerea că reputatul dascăl și-a meritat, pe deplin, titulatura de „Lord al istoriei și Maestru al cuvântului” a cărui profunzime și înțelepciune continuă încă să ne fascineze, inclusiv acum când au s-au scurs șapte ani de la trecerea sa la cele veșnice.

Chiar dacă s-a scurs destul de mult timp de când nu mai este între noi, îi simțim încă mult lipsa, iar între cei pe care îi păstrăm în suflet, profesorul Camil Mureșanu ocupă, cu siguranță, un loc special.

Evocarea noastră, la fel ca și volumul pe care l-am publicat de curând în amintirea sa, reprezintă o modestă contribuție la încercarea firească de a face ca amintirea profesorului să ocupe un loc privilegiat în inimile fiecăruia dintre noi. Sau așa cum menționa și celebrul învățat Faust din opera cu același nume atât de dragă academicianului Camil Mureșanu: „În rostogolul întâmplărilor/ Să se perinde cum se poate/ Durere și plăceri, de toate/ Succese și căderi, cum soarta vine/ Adevăratul om nu stă degeaba/ Tot ce este vremelnice e numai simbol/ Ce este chip îndoielnic aici s-a împlinit...”

Notă

¹Vezi Mara Mărginean, Mirela Popa-Andrei, Varga Attila, *Dicționarul membrilor Institutului de Istorie din Cluj (1920–2020)*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2020; Nicolae Edroiu, ed. *Studii istorice: Omagiu*

profesorului Camil Mureșanu la împlinirea vârstei de 70 de ani. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1998; *Națiune și europenitate: Studii istorice: In honorem magistri Camilli Mureșanu*. Editori: Nicolae Edroiu, Susana Andea, Șerban Turcuș, București, Editura Academiei Române, 2007.

Omagiu Academicianului Dan Berindei

Mesaje de condoleanțe

Institutul de Istorie Chișinău

Stimate domnule președinte,

La aflarea veștii despre trecerea la cele veșnice a academicianului Dan Berindei,

Vă rog să primiți sincerele noastre condoleanțe și aceste rânduri de mai jos ca un ultim omagiu din partea celor care l-am cunoscut, la ceas de despărțire de venerabilul coleg.

Gheorghe Cojocaru

Scrisoare de condoleanțe

Părăsindu-ne la venerabila vârstă de 98 de ani, în pragul Sărbătorii Nașterii Domnului, academicianul Dan Berindei pleacă într-o lume mai bună cu sufletul împăcat, lăsându-ne o vastă și variată operă istoriografică cu argumentele căreia ne vom apăra, în continuare, identitatea, neamul și țara.

Prin abnegația, talentul și imensa capacitate de muncă de care a dat dovadă de-a lungul întregii sale vieți a lăsat generațiilor actuale și celor viitoare contribuții substanțiale la studierea istoriei politice și sociale a românilor din secolul al XIX-lea, în special privind revoluțiile din 1821 și 1848, Unirea Principatelor Române, reforma agrară, Războiul pentru cucerirea independenței, istoria culturii, istoria diplomației, a orașului București etc. A publicat, de asemenea, valoroase volume de documente și instrumente de lucru, a participat la numeroase foruri

științifice ale istoricilor din Basarabia cu referate de mare interes și rezonanță.

Profund îndurerăți de această mare pierdere, cercetătorii Institutului de Istorie de la Chișinău exprimă sincere condoleanțe conducerii Academiei Române, rudelor și apropiaților academicianului Dan Berindei.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu

Stimate domnule academician Victor Spinei, vicepreședinte al Academiei Române, președinte al Secției de științe istorice și arheologie,

În prag de Crăciun am aflat că domnul academician Dan Berindei, fost vicepreședinte de onoare al Secției de științe istorice și arheologie a Academiei Române, fost vicepreședinte al Academiei Române, mulți ani președintele Secției de științe istorice și arheologie a Academiei Române, personalitate marcantă a istoriografiei române, a părăsit lumea aceasta la vârsta patriarhilor.

Suntem conștienți că aceasta este o pierdere greu de recuperat pentru întreaga suflare a istoricilor din România, pentru comunitatea academică din România. Pentru Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu cu atât mai mult, cu cât domnul academician Dan Berindei a fost aproape de Institutul nostru, l-a ajutat cu sfatul și cu fapta, a fost prezent la manifestările noastre științifice, a susținut și a aprobat înființarea Comisiei de istorie a orașelor din

---

România și a revistei sale „Historia Urbana”, ambele găzduite de Institutul nostru și a fost membru în colegiile de redacție ale revistelor „Forschungen zur Volks- und Landeskunde” și „Historia Urbana”, numele său dând prestigiu și ținută celor două publicații ale Institutului.

Sunt îndrituit să exprim pe această cale regretul membrilor Institutului de Cercetări Socio-Umane din Sibiu pentru pierderea suferită de Academia Română, de lumea științifică din România și să adresez condoleanțe tuturor celor care i-au stat aproape, conducerii Academiei Române, conducerii Secției de științe istorice și arheologie a Academiei Române, familiei și celor care l-au înconjurat cu grijă și respect până la sfârșit.

Dumnezeu să-l ierte!

Prof. univ. dr. Rudolf Graf,
Directorul Institutului
de Cercetări Socio-Umane Sibiu

Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” Târgu Mureș

In Memoriam: Dan Berindei

Când creștinii se pregătesc de marea sărbătoare a Nașterii lui Iisus, buletinele de știri ne-au adus trista veste că istoricul Dan Berindei, un aristocrat, un om al secolului XX, descendent al familiei Brâncoveanu, a plecat la ceruri.

Pentru noi, istoricii de la Târgu Mureș, academicianul Dan Berindei a reprezentat un model, un protector al cercetării științifice, care a conștientizat prin fiecare studiu că istoria reprezintă temeiul educației fiecărui cetățean, de apartenență la comunitatea națională, la un sistem de valori care conferă identitate oamenilor și popoarelor.

Cu Dan Berindei a plecat dintre noi unul dintre ultimii aristocrați din istoriografia noastră, un om bun, generos, distins intelectual, un om în a cărui viață se reflectă, în parte, lumea unui secol, al XX-lea.

Dumnezeu să-l odihnească în pace! Veșnica lui pomenire!

Dr. Cornel Sigmirean,
Institutul de Cercetări Socio-Umane
„Gheorghe Șincai” Târgu Mureș

Februarie

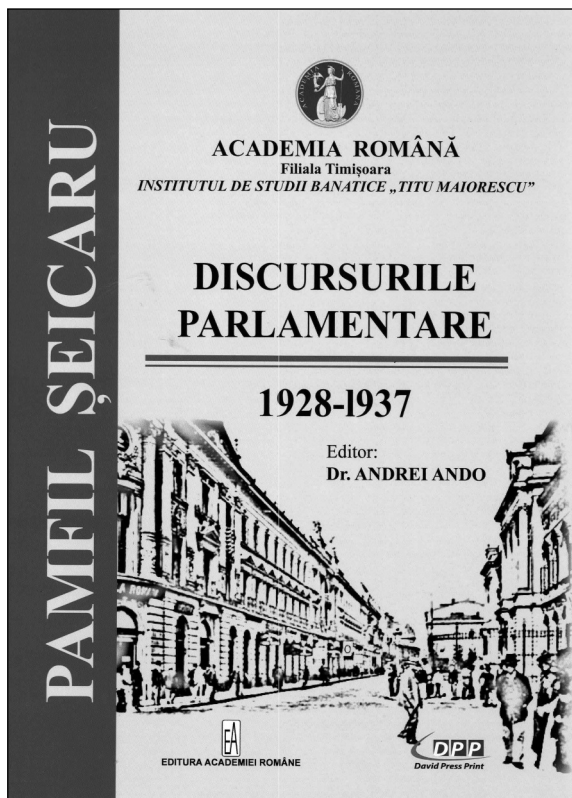
3–18 februarie: Sala „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române a găzduit expoziția „Ion Luca Caragiale – 170 de ani de la naștere”. La vernisajul expoziției au luat cuvântul: acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, acad. Eugen Simion, președintele Secției de literatură și filologie, criticul de artă Pavel Șușară, prof. univ. Ioan Cristescu, directorul Muzeului Național al Literaturii Române, prof. ing. Nicolae Noica, directorul general al Bibliotecii Academiei Române. Expoziția, organizată de Cabinetul de manuscrise-carte rară, Cabinetul de stampe, Serviciul catalogare periodice din Biblioteca Academiei Române și de Muzeul Național al Literaturii Române, a cuprins numere din periodicele „Telegraful”, „Revista contemporană”, „Ghimpele”, „Claponul”, manuscrise ale operelor lui I.L. Caragiale, ediții princeps, corespondența sa cu personalități culturale și literare ale timpului, precum Iacob Negruzzi, Petre Missir, Alexandru Vlahuță sau Titu Maiorescu, dar și litografiile graficianului Aurel Jiquidici ce recrează atmosfera pieselor de teatru caragialiene pentru „O scrisoare pierdută” (1929) și „O noapte furtunoasă” (1931).

9 februarie: În Aula Academiei Române a fost sărbătorită Ziua Mondială a Limbii Elene, eveniment organizat de Academia Română și Ambasada Republicii Elene la București. În deschiderea manifestării au rostit alocuțiuni: acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, ES Sofia Grammata, ambasadoarea Republicii Elene în România, și deputatul Dragoș

Zisopol, președintele Uniunii Elene din România. Cu acest prilej a fost lansat volumul *Tetralog poetic greco-român*, apărut la Editura Omonia din București. Acesta cuprinde selecții din opera a doi poeți români, Ana Blandiana și Ion Pop, membri corespondenți ai Academiei Române, și a doi poeți greci, Spyros Kokkinakis și Antonis Fostieris.

22 februarie: La Biblioteca Academiei Române, în Sala „Theodor Pallady”, a fost vernisată expoziția „Centenar Horia Damian”. La eveniment au luat cuvântul acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, prof. ing. Nicolae Noica, membru de onoare al Academiei, director general al Bibliotecii Academiei Române, și dr. Radu Varia, curatorul expoziției.

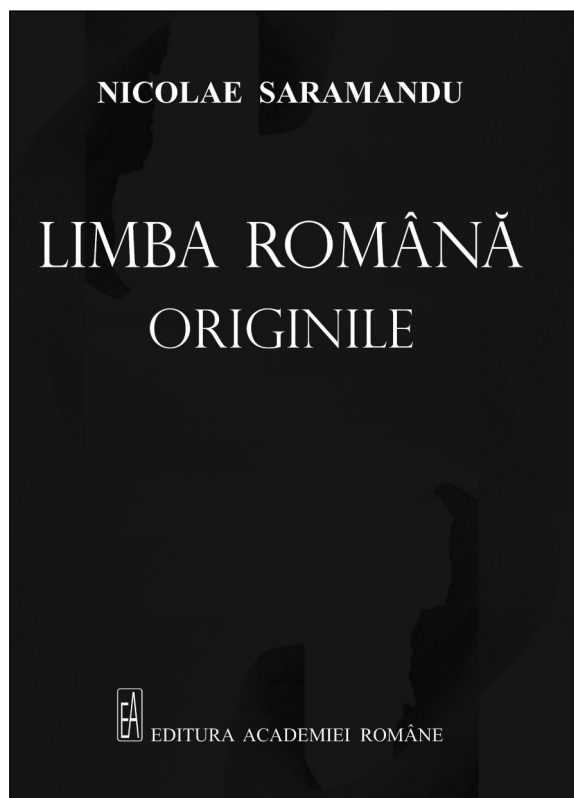

**DISCURSURILE PARLAMENTARE
ALE DEPUTATULUI PAMFIL ȘEICARU
1928–1937**

Editor: Andrei ANDO

Volumul este o completare firească a cărții *Pamfil Șeicaru. Autor și personaj literar*. S-a cercetat nu doar limbajul jurnalistic și prestația gazetărească a subiectului, ci și impactul său remarcabil asupra peisajului literar românesc. Pamfil Șeicaru a înființat ziarul „Curentul”, a finanțat construirea Mausoleului de la Mărășești; a ctitorit Mănăstirea Sfânta Ana, de la Orșova. A fost agent de influență al României cu Franța, Spania și Portugalia; a scris nenumărate cărți și a susținut cicluri naționale de conferințe.

Cartea, o colecție de discursuri parlamentare ale gazetarului Pamfil Șeicaru își propune să releve cititorului un gânditor și un orator consistent al perioadei interbelice românești.

LIMBA ROMÂNĂ. ORIGINILE

Nicolae SARAMANDU

Lucrarea reprezintă o contribuție la stabilirea teritoriului de formare a limbii române din nordul și din sudul Dunării – cu dialectele sale: dacoromân, aromân, meglenoromân și istroromân –, spre deosebire de opiniile exprimate anterior în această chestiune. Volumul are două părți. După o prezentare – pe baza surselor istorice – a procesului de romanizare în sud-estul Europei, prima parte cuprinde patru contribuții, în care subiectele sunt abordate din perspectiva geografiei lingvistice. Partea a doua include mai multe articole, apărute după *Romanitatea orientală* (Editura Academiei Române, București, 2004), care completează tematica prezentului volum. Ele au ca obiect raporturile interdialectale, la care se adaugă numeroase note etimologice și lexicale, precum și două intervenții critice pe marginea unor lucrări recente privind originea dialectelor românești și o nouă „interpretare” a celebrului pasaj *Torna, torna, fratre*.

FLORA ȘI VEGETAȚIA BANATULUI II. VEGETAȚIA

Autori: **Aurel ARDELEAN, Ionel ROȘU, Ioan DON**

Lucrarea privind flora și vegetația provinciei istorice Banat reprezintă o sinteză și o analiză a rezultatelor cercetărilor efectuate de numeroși cercetători români și străini, publicate în diverse lucrări științifice, începând din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și până în prezent. Autorii au identificat prezența a 2966 de specii, subspecii și varietăți, precum și 487 de asociații și subasociații vegetale; ei au menționat și un număr semnificativ de elemente floristice și asociații vegetale care sunt citate numai din această provincie istorică.

Această monografie poate fi un reper și un îndemn pentru botaniștii din țara noastră, în vederea elaborării unor monografii privind flora și vegetația din alte provincii istorice ale României.

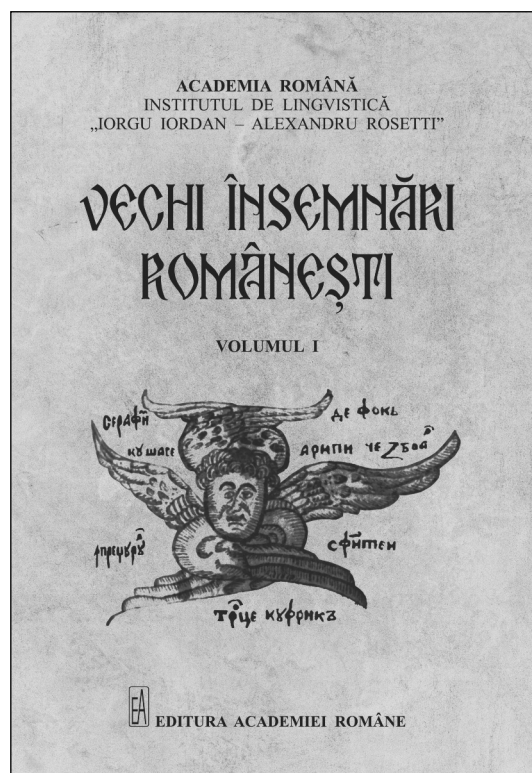

VECHI ÎNSEMNĂRI ROMÂNEȘTI VOLUMUL I

Coordonator: **Alexandru MAREȘ**

Lucrarea reproduce însemnările românești de pe filele vechilor tipărituri în limba română din fondul Bibliotecii Academiei Române din București. Însemnările recoltate sunt, de regulă, texte scurte reprezentând crâmpoșe de viață (evenimente, gânduri, sentimente) din veacurile trecute.

Corpusul însemnărilor a fost conceput în două volume diferențiate de intervale de timp distincte: volumul I (1561–1700) și volumul al II-lea (1701–1780). Primul volum, realizat în totalitate de Cristina-Ioana Dima, reunește peste 2300 de însemnări extrase din 334 de exemplare, având un Studiu introductiv, un Glosar și diverși indici (tematic, de personalități, geografic) și un grupaj de Facsimile. Lucrarea este un instrument de lucru util cercetătorilor de umanioare.

GHID PENTRU AUTORI

Propunerile de articole se predau la redacție în format electronic (CD, stick) sau se trimit prin e-mail, ca fișiere atașate.

Sunt returnate autorilor propunerile de articole care nu corespund indicațiilor din prezentul ghid, care nu sunt culese cu toate semnele diacritice pentru limba română sau franceză și care nu sunt corect scrise în limba română sau străină.

Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate (parțial sau integral), care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Consiliul editorial decide acceptarea sau respingerea manuscrisului. Autorii sunt singurii responsabili asupra opiniilor și ideilor exprimate.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază!

Din cauza volumului mare de lucru, nu se primesc materiale dactilografiate sau scrise de mână care necesită culegere.

Pentru a scurta timpul de pregătire editorială, lucrările trebuie redactate, după cum urmează:

- Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de Dicționarul explicativ al limbii române – DEX (ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro/>), Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române – DOOM (ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic), Hotărârea Adunării generale a Academiei Române din 17.02.1993 privind revenirea la grafia cu „â”, și „ș”, în grafia limbii române (www.acad.ro/alte-Info/pag_norme_orto.htm).

- Cuvintele străine inserate în textul în limba română se vor culege italic.

- Se menționează referințele despre autori: titlul științific, prenumele și numele de familie ale autorilor, funcția, locul de muncă, localitatea, țara și datele de contact (telefon, e-mail etc.).

- Referințele bibliografice se scriu la sfârșitul articolului, în ordinea citării în text, numerotându-se cu cifre arabe, urmate de punct.

- Citările se scriu cu caractere italice. Fiecare citare trebuie să fie însoțită de sursa bibliografică, obligatoriu, menționată în lista de referințe bibliografice.

- Materialul ilustrativ se va prezenta separat de textul articolului, scanat cu rezoluția de 300 dpi, alb-negru cu extensia TIFF, sau se vor prezenta originalele ilustrațiilor, care vor fi scanate și prelucrate la redacție, după care se vor înapoia sub semnătură, autorului.

- În cuprinsul articolului se va menționa locul unde se va plasa figura sau tabelul, precum și legenda figurilor sau titlul tabelului.

- Tabelele trebuie să fie alb-negru fără coloane evidențiate cu alte culori.

De asemenea, dacă există scheme nu trebuie să aibă evidențieri în alte culori.

Dimensiunile unui articol trebuie să fie 5–6 pagini calculator, corp 12 și 3–4 ilustrații.

Redacția revistei „Academica“
Casa Academiei – Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București,
tel: 021.318.81.06/2712, 2713

**Abonamentele la revista „Academica“ se pot face prin mandat poștal pe adresa
revistei „Academica“, serviciul difuzare (Ioana Tălpeanu)
sau cu ordin de plată în contul RO64TREZ7055005XXX006462,
Trezoreria sector 5, București.**
Prețul unui abonament pentru 12 luni este 36 lei.

ISSN 1220-5737 80 PAGINI

PREȚUL 3 lei